

I. rész

Előszó helyett

Könnyebb a feladata annak a helytörténésznek, aki egy ősi településű faluközösség történetének megírására vállalkozik. Az ilyen falu belső rendtartását évszázadokon keresztül a szokásjog biztosította, melynek keretében a gazdasági és társadalmi élet szigorúan betartott szokásai, a határművelés, építkezés, belső önkormányzat, saját vezetőinek választása évszázadok alatt kristályosodott ki, áthághatatlan, le nem írt belső törvénykezéssé. De szigorú kötöttség jellemezte a családi és vallásos élet hagyományait is: a keresztelést, házasságot és lakodalmat, temetést, a templom védőszentjének ünnepét stb.

Egy kései település közössége lassabban verődik egybe, a különböző helyekről verbuvált szerződéses telepesek között a rokon kötelek csak a megtelepülés után szilárdulnak meg, s a faluközösségnek fő összekötő kapocsa az egymásrautaltság.

Majláthfalva* 1819-ben alakult, dohánykertész közösségként kezdte meg a maga új életét. Az elmúlt több mint másfél század alatt azonban szorosan egygyéverődött, megőrizte az egykori szülőföldről hozott hagyományait, emlékeit s azokat az új körülmények között tovább gazdagította.

Amikor a bukaresti televízió az 1970-ben beinduló magyar adása Majláthfalvát választotta a betakarítás után hagyományos búcsúk népszokásainak bemutatásához, s azt „Majláti Vasárnap“-nak keresztelve kijátszotta a pártszervek közismert vallásellenes propagandájának éberségét, a televízió stábja egy héttel korábban ellepte a helységet. Az Ókirályságból jövő technikusok ámulattal nyilatkoztak a falu rendezettségéről, a takaros portákról, a virágoskertekről, a házak előtt gyümölcstől roskadozó fákról, s nem akarták elhinni, hogy jó másfél századdal előbb a pusztára települő egykori dohánykertészek a semmiből indultak el, s ma a régi szemmel módosnak minősített porták s a jól megművelt, még szélesnek sem nevezhető határ néhány nemzedék munkájának eredménye.

Ha tehát e telepes község történetének megírására vállalkozunk, hiába kutatunk a mai hely- és határnevek eredete után, mint ahogy a XVI. századi portaösszeírásokban vagy török defterekben is hiába keressük a Szőkék, Jankók, Siposok, Nyáryak, Tóthok, Molnárok stb. családneveit. Új itt minden, mert a több évszázados török harcok során minden elpusztult, pedig azelőtt sokszínű településhálózattal rendelkező, jó termővidék volt.

Ezek tudatában felmerül a kérdés: van-e értelme a múltkutatásnak? Menjünk-e vissza a századokba megnézni, mi volt itt a helyzet az újratelepítés előtt? A válasz mindenképpen csak egy lehet: igen. Igen, mert emberek laktak és dolgoztak erre korábban is, még csak nem is mindig ugyanazt a nyelvet beszélve. De ezek ismerete nélkül aligha tudunk választ adni arra, hogy miért éppen ezt a pusztát választotta a kamara, illetve a kamarát képviselő gróf Mailáth, hogy a csongrádi pusztákról jövő vagyontalan zselléreknek ossza ki a fél-fél telkeket azzal a feltétellel, hogy ott szerződéses alapon dohányt termesszenek.

Ennyit hát előljáróban.

Arad, 1997

A*-gal jelzett részekhez a szerkesztő jegyzetei tartoznak a kötet végén a 184–193. oldalon.

Miről vall a föld

„A föld nem hazudik“ – idéztem Roska Márton* neves régész szavait a Pécskáról írt rövid falumonográfiámban. Ez valóban igaz, mert bárhogyan is csúri-csavarják a régészek elméleteiket, hogy az előre megfogalmazott végkövetkeztetésekhez a kiásott cserepek és csontok eredetét a mai népesség őseinek tulajdoníthassák, azok mégis tárgyi bizonyítékok, s mindenképpen csak egyet tanúsítanak: emberek éltek és munkálkodtak erre is.

A gazdag bánáti föld, melyről olyan áradozással nyilatkoztak íróink, vonzotta az embert. Gondoljunk csak Jókai Cigánybárójára vagy Herczeg Ferenc idillikus novelláira, amelyek a gazdag bánáti föld termékenységéről s az azt megművelő – különböző nyelven beszélő és imádkozó – emberek békés együttéléséről, testvériségéről szólnak. Amikor Francesco Grisellini* a XVIII. század közepén a török alól felszabadított Bánság szörnyű pusztulását ecsetelte, nem feledkezett meg a jövőt illető reményekről sem. *„Minden, amit a Bánát felkínált a nagykiterjedésű föld volt – írja – sok helyen olyan messzeségben, hogy még az éles szem sem mérhette fel. A Bánát síksága egy csendes és széles tenger képét nyújtotta, dombocskákkal, magaslatokkal körülvéve. Ezek a legelők mindenütt tele voltak tövisekkel, bokrokkal, de sok háziállatot tarthattak el, mert ma is ezek képezik a Bánát legjelentősebb értékét.“¹*

Ha ez igaz volt a XVIII. században, igaz lehetett a korábbi évszázadokban, évezredekben is. Vízben, vadban gazdag táj, mely mindig vonzotta az embert. A régészeti leletek is ezt igazolják. Vizsgálatuknál azonban tekintetbe kell vennünk a korabeli földrajzi viszonyokat. Az ember rendszerint az után ítél, amit maga körül lát. Igen ám, de a földtörténet utolsó eljegesedési korszakát mintegy 15 ezer évvel ezelőtt hatalmas esőzések követték. Ez volt a pluvialis korszak. Ekkor töltődött fel alluviális hordalékkal az egész Pannon síkság és a Bánát vidéke is. Korábbi emberi nyomokat hiába keresünk erre. Ezért fogadom nagy kétkedéssel a régészek állítását, miszerint Németszentpéter, Temeshidegkút és Szépfalu térségében korai paleolitikori pattintott kőszközöket találtak volna.²

Más a helyzet azonban a csiszolt kőkorszakban, mely a mi tájainkon körülbelül 7-8 ezer évvel ezelőtt köszöntött be. Az egész neolit és az azt követő bronzkor évezredeiből a különböző leletek tömegei kerültek a felszínre, melyek már földművelő és állattartó letelepedett közösségekről tanúskodnak.

A kora neolit, az úgynevezett Vinca-Tordaş kultúra első nyomait Németszentpéteren találták meg. Ebből a korból származik az úgynevezett „agyag Vénusz“ is. Az ezt követő úgynevezett Tisza-kultúra nyomait már nemcsak Németszentpéteren, hanem Lippa határában és Lippakeszin is megtalálták. Maga a Tisza-kultúra a Krisztus előtti V. és IV. évezredben virágzott s azt több fázisra osztjuk. A leggazdagabb leletek a késő-Tisza, vagy más néven Badeni-kultúra időszakából valók. Ezek kerültek elő Németszentpéter mellett Pécskáról és Zádorlakra is.³

Gazdag régészeti anyag került a felszínre a kora bronzkor időszakából is. Ennek igazi központja a pécskai Nagysánc volt, de hasonló jellegű leletek bőven akadtak Németszentpéteren és Zádorlakon is. A régészeti szakirodalom ezt az Ottományi-kultúra déli ágához tartozó Perjámos-Pécska kultúrának nevezi.⁴ Ettől kezdve ez a táj már folyamatosan lakott. E kései bronzkort követik a korai vaskor, az úgynevezett Halstatti kor leletei. A román régészek ezt már a kora trák kultúrához sorolják, akárcsak a kései vaskor, az úgynevezett La Tene erődítményt és a pécskai Nagysáncot. A Krisztus előtti III–II. századból már a vidék rengeteg kerámiát

(korongozott kelta jellegű), ezüstpénzeket, vasfegyvereket szolgáltat. Horațiu Crișan román régész úgy véli, hogy a Krisztus előtti I. században itt lett volna a Ptolomaios térképén feltüntetett Ziridava, s ez már a Burebista-féle dák törzsszövetség része. Bár e kérdésben a román régészek véleménye sem egyöntetű, mégis bizonyosra vehető a dák ittlét, melynek bizonyítékai a magyar Alföldről is bőven kerültek a felszínre.

Mikor 105–106-ban Traianus* császár római légiói megdöntötték és elfoglalták Decebal dák államát, a római uralom kiterjedt a Bánságra is. A határ – a római limes – a Maros lett. A határőrzést a XIII. gemina légió látta el. Erről tanúskodnak az Újbodrogon, Lippán, Neudorfon, Bulcson talált leletek, továbbá az újaradi, fenlaki és pécskai sírok is.⁵

A római uralom csak mintegy másfél századig tartott. A III. században a Duna–Tisza közén, sőt a Tiszántúlon is szármata törzsek tanyáztak. Dacia kiürítése után a népvándorlás századai alatt a vidék a legkülönbözőbb népek szállásterülete lett. Hun jellegű leletek kerültek elő Perjámosról, avar sír Németszentpéterről, majd az avarokkal együtt betódultak a szlávok. Letelepült földművelő népként békés együttélésre hajlottak. Életmódjuk azonban rendkívül primitív. Veremlakásokban húzódtak meg, állattartással és rendszertelen határművelésre utaló kezdetleges gabonatermesztéssel foglalkoztak. Erre az életmódra utaló veremlakásokat ástak ki Zábrányban és Fenlakon. A román régészet ezt az úgynevezett „Dridu“ kultúrába sorolja s etnikailag a kialakuló román nép termékének véli. A szláv–román szimbiózis tagadhatatlan, de hogy ez hol és meddig azonosítható, vitatható. A bolgár régészek abból a tényből kiindulva, hogy a VIII–IX. században megerősödő bolgár állam uralma a Bánságra is kiterjedt, a Dridu jellegű régészeti anyagot kimondottan szlávoknak tartják. A román történetírás azonban a szláv hangzású Glad fejedelmet is románnak véli, hiszen őt és vlachjait Anonymus is említi.⁶

Hát ennyit az ókor régészeti leleteiről.

Cséplőbanda a második világháború előtt, Tóth masinájával. Az első sorban balról: a két Tóth-lány, Rozália (a későbbi Pozsár Józsefné) és Piroska (már nem él) között Pozsár János (elesett a háborúban), Szőke János, Szőke László és az ülő férfi, Czank András

Árpád* magyarjai e tájon

Ide s tova 11 évszázad telt el azóta, hogy Árpád besenyőktől úzótt magyarjai a Vereckén s a Kárpátok más hágóin át leereszkedtek a Duna–Tisza tájaira. Pusztaszeren fel is osztották az új hazát a törzsek között, s a honfoglalás egy új nép és állam létrejöttét segítette elő. A magyarság rövid idő alatt szervesen beilleszkedett a középkori Európába. De maradjunk szűk keretek között. Vizsgálódásunk ne terjedjen túl a Vinga–Monostor közötti halmokon. A pécskai és más magyar sírok azt igazolják, hogy e vidéket a magyar nemzetségek már a X. század elején megszállták. A régészet mellett erről Anonymus* is bőven mesél.

A regényes geszta szerzőjét sok támadás érte, adatainak hitelességét rendszerint kétségbe vonják. Szemére vetik, hogy kora viszonyait kétszáz évvel visszavetítette. Földrajzi ismeretei azonban kiválóak, különösen a Tiszántúl tájait ismeri nagyszerűen. Másfelől Györffy György* helynév kutatásai kétségtelenné teszik, hogy a honfoglaló magyar törzsek és nemzetségek szállásterületeinek neveit a nemzetségfők adták. Elegendő olyan helynevekre utalnunk, mint a Szépfalutól délre évszázadokon át emlegetett Kér (1113), az ugyancsak Szépfalu mellett lévő Sződ (1080), továbbá Lippakeszi (1169), a Maros völgyében lévő Csanád (1030), Ajtonymonostor (1204), Kuppa (Koppány, 1229), Jászpél (1317), a Sistaroczmelletti egykori Csolta (1334), s jóval keletebbre a ma is létező Bulcs (1214).

Amennyiben történelmi forrásként kezeljük Anonymust, akkor gesztájának 44. fejezete beszél a Maros-völgy és Temesköz elfoglalásáról. Szovárd, Kadocsa és Vejte vezérek ütköztek meg Glad bolgár és vlach seregével, majd vonultak délre Keveváráig.⁷

Anonymus Glad nemzetségéből származtatja Ajtonyt* is, akinek országa a Maros mentén terült el s központja, Marosvár, a mai Csanád helyén volt. Anonymus állításai felett több mint másfél évszázada vitatkozik a magyar és román történetírás s abba nagyon sokszor a politika is beleszólt. Éppen ezért nem akarunk pálcát törni felette e falutörténetben. Tény, hogy mind Glad, mind Ajtony reális létét a helynévanyag is igazolja (Galádmonostor, Ajtonymonostor stb.). Glad viszont szláv, Ajtony pedig besenyő név, a kapcsolat tehát nagyon is vitatott.

Ajtony vezér Maros menti országáról a Szent Gellért-legenda* beszél. Tudjuk, hogy kiterjedt a Marostól délre és északra is, a Tiszától a Temesig. Ellenőrizte a sókereskedelmet, hiszen az erdélyi sót a Maroson tutajozták le a Tiszáig, s onnan szállították tovább délre és nyugatra. Nem ismerte el István* király hatalmát, következésképpen Csanád vezér serege vereséget mért rá, s a magyar királyi fennhatóság az egész Maros völgyében s a Temesközben is megerősödött. A harcok Nagylak körzetében zajlottak le, először Kökényér, majd Nagyősz mellett. A hadjárat pontos évéről nem egyöntetű a vélemény: Györffy 1008-ra, mások 1028-ra teszik.⁸

Ajtonyt a csatában megölték, de nemzetségének jelentős birtokai maradtak, amelyekről a későbbi helynevek is tanúskodnak.

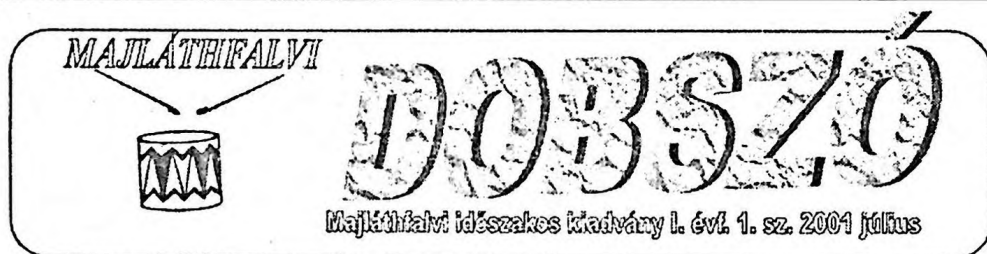
Györffy György állítása szerint a Maros-völgy kormányzatát István király Csanád vezérre bízta a marosvári ispánsággal együtt. Ezt igazolja az a tény, hogy mind Csanád, mind Arad a legkorábbi vármegyék közé tartozik. A két megye közötti határ azonban állandóan változott.

Arad megyét először egy 1080 körüli adat említi, mégpedig egy Szent László* és herceg Lambert-féle adományozás révén. Maga az oklevél nem maradt fenn,

de részleteit belefoglalták egy I. Lajos* által Budán, 1347-ben kiállított adománylevelébe, mely szerint: „Mi, Lajos, Isten kegyelméből Magyarország királya, jelen levelünk tartalmánál fogva tudtára adjuk mindazoknak, akiket illet, hogy egyfelől Fülöp mester, a titeli eklézsia örkanonokja, az említett eklézsia egész káptalanja nevében, a hiteles oklevelekkel együtt, másfelől Tötös mester, nagyajtónállónk, pilisi gróf, visegrádi, valamint óbudai várnagy megjelentek előttünk és az említett Fülöp ajtónálló az egész titeli eklézsia káptalanja nevében, mint szóvivő élőszóval előadta, hogy a fentnevezett titeli eklézsia egész birtoka és falvai, mégpedig az Arad megyei Szöd, Zábrány, Magyar és Tóthzábrány, Gyarru, Ivánháza és Vadkert, melyek a Maros folyó mellett található, melyeket László király és Lambert herceg privilégiumában megemlítenek, velük együtt a titeli eklézsiát is, s melyeknek határait ugyanazon oklevél tartalmazza, a jelenlévők színe előtt bérbe adandók ugyanannak a káptalannak öt budai márkáért tíz év idejére, mely rögtön Szent György vértanú ünnepe után két nappal következik...”⁹

Az oklevél rendkívüli jelentőségét nemcsak abban kell keresnünk, hogy kétséget kizáróan igazolja Arad megye és az aradi királyi vár (castrum) XI. századi létét, hanem abban is, hogy ez az első írásos jelzés a mai Majláthfalva közelében lévő korai településhálózatról is, s a szláv hangzású Zábránytól eltekintve valamennyi helynév magyar.

Márki Sándor* szerint Arad megyét Ajtony javaiból szakították ki, a Maros két oldalán terült el, északon Szemlaktól és Tornyától Marospetresig, délen pedig Szentpéternél találkozott Csanád, illetve Temeshidegkút és Lippakeszi mellett Temes megyével. Következésképpen a mai Majláthfalva helyén fekvő Túregyház az egész középkor folyamán Arad megyéhez tartozott.

A majláti időszakos kiadvány, a DOBSZÓ első számának fejléce. Sipos Erzsébet közigazdász írása szerint az egykori majláti dobosok – Ötvös János, Tóth István, Aranyos István, Hódi József, Molnár Dezső, Ötvös Imre – munkája ihlette meg őket. Valójában a hírvivést emelték a 21. század színvonalára ezzel a lappal. (Mellesleg a szerkesztőnek is van gyerekkori emlénye a dobosokról, mert a háború utáni években még Aradon is voltak, legalábbis a nagy külvárosban, Pernyáväban fel-feltűntek, bár a városban napilapok is megjelentek.) Ebben a számban Sipos György agrármérnök, önkormányzati képviselő beszámol arról, miként képviselték a választottak a falu érdekeit a községi tanácsban; Bányai Eliza a záruló tanévet értékeli, Bányai Mónika interjúalánya dr. Kovách Géza, aki egyik kedvenc mondásával figyelmeztet arra, hogy: „Aki a múltját nem tiszteli, annak nincs jövője sem.”

A Bányai Tihamér által szerkesztett 8 oldalas lap nyomdai költségeit a falu három tanácsosa, Sipos György, Szöke Endre és Szöke József fedezte

A kereszténység felvétele

A X. században a Temesközben megtelepülő magyarság még az ősi sámánhitnek volt a híve, de már a megtelepedéskor találkozott a keleti rítusú kereszténységgel, hiszen Cirill* és Metod térítő munkásságának eredményeként a bolgárok már áttértek, s megszületett a későbbi pravoszláv egyház. Maga Ajtony vezér is a bizánci szertartás szerint keresztelkedett meg, Vidinben. Bazilita szerzeteseinek Marosváron volt kolostora. Veresége után szerzeteseit Oroszlámosra költöztették.

Csanád vezér győzelme után azonban azonnal megjelent a később szentté avatott velencei származású Gellért*, ki tíz szerzetest hozott magával, s közülük hét jól beszélt magyarul. Marosvárt (Csanád) római katolikus templomot emeltetett, majd 1030-ban pápai jóváhagyással megalakult a csanádi püspökség, melynek első apostola maga Gellért püspök lett. A csanádi püspökség felölelte az egész Arad és Zaránd megyét, s északon találkozott a váradi püspökséggel. Aradon a püspökség keretében esperesség alakult, melyhez az Árpád-korban mintegy 30 plébánia tartozott.¹⁰

A nyugati keresztény egyház térítő munkájában nagy szerepet játszottak a benedekrendi szerzetesek, akik monostorokat, apátságokat alapítottak, többek között a Marostól délre a byzerei (Szépfalu mellett), maroseperjesi (ma Kelmák), bulcsi bencés apátságokat, s ezekhez csatlakozott a XIII. század elején az egresi cisztercita apátság.¹¹

A kereszténység korai elterjedését igazolják az új települések helynevei is, mint például a mai Újarad helyén Apácza,¹² Boldogasszonylaka,¹³ Angyalkút mellett Botegyház,¹⁴ Fehéregyház,¹⁵ Hódosmonostor (Óbodrog mellett),¹⁶ Kerekegyház (Rotonda Ecclesia),¹⁷ Gyoroktól délre Santa Cruz, más néven Keresztúr,¹⁸ Monostor,¹⁹ Pécskától délkeletre Papi johannita egyháza,²⁰ ugyancsak Gyoroktól délre Szentandurjás, amely az aradi prépost birtoka volt,²¹ Pécskától délkeletre Popiszentpéter,²² Kísszentpéter (Totina),²³ egy másik Szentpéter (valószínűleg a mai Németszentpéter helyén),²⁴ Remete,²⁵ Szenttamás, Veresegyház,²⁶ valamint a Vinga melletti Zegegyház (Székegyház?)²⁷.

Az 1332–1337 közötti pápai tizedjegyzékben már a következő egyházak szerepelnek a Marostól délre, a csanádi püspökség keretében:

- Aranyosszöllős (Vinga mellett) – Tamás pap;
- Asszonylaka (Angyalkút és Majlát között);
- Bessenyőd (Vinga és Monostor között);
- Kaza (Sződ vára mellett) – Pál pap;
- Kér (Szépfalutól délkeletre) – Lőrincz pap;
- Mezősomlyó (Ság helyén);
- Monostor;
- Sződ (Szépfalu mellett) – Lőrincz pap;
- Vinga (Sacerdos de Kerek et Veres Vinga);
- Zádorlak – Péter pap.²⁸

Majlát környékének középkori településhálózata

Amikor középkorról beszélünk, általában a török hódoltság előtti korszakra gondolunk. Ez a kor István királytól 1552-ig terjed, mikor is Temesvár, Lippa és Arad eleste után jó másfél századon át ezen a vidéken is berendezkedett a török. Ha az oklevelek sokaságát böngésszük, a vingai térségben meglepően bő településhálózatot találunk. E települések többsége a viszontagságos évszázadok során elenyészett, egyik-másik azonban máig fennmaradt. Vegyük sorra valamennyit.

Aranyosszöllős (Zewlews): nem azonos sem az Arad-hegyaljai, sem a Pécska melletti Szöllőssel. Igen korai település. Az első írásos említése 1113-ból való.²⁹ Az 1332–1337 közötti pápai tizedjegyzékben mint plébánia szerepel, Tamás pap vezetésével.³⁰ 1465-ben, 1468-ban, 1470-ben, 1473-ban, 1477-ben, 1478-ban említik a legkülönbözőbb oklevelekben mint a Muthnoky és Mezőgány családok birtokát.³¹ 1495-ben, 1497-ben, 1498-ban, 1506-ban, 1510-ben, 1511-ben, 1520-ban kiadott oklevelek szerint már a Dóczyaké.³² 1514-ben Dózsa* hadai elfoglalják.³³ Népes falu, az 1552–1564 közötti portaösszeírásokban 27 egész jobbágytelek után adózik. Ha tekintetbe vesszük, hogy egy egész telken ezidőtájt általában 4 család élt, ez több mint 100 családot jelent.³⁴

Asszonylaka (Azzunlaka) legelőször 1238-ban, majd 1377-ben *villa*, vagyis falu.³⁵ Az 1333–1334-es pápai tizedjegyzék szerint saját plébániája van, bár papja nevét nem közlik.³⁶ Különböző oklevelek említik 1338-ban és 1389-ben.³⁷ 1454-ben Hunyadi János birtoka.³⁸ 1478–79-ben, 1489-ben, 1513-ban és 1514-ben Ravazdy-birtok.³⁹ Tulajdonosa különösen hírhedt volt hatalmaskodásairól: a vásárra menő parasztok jószágait elhajtotta. Érthető, hogy Dózsa parasztjai elégtételt vettek maguknak, megölték s udvarházát feldúlták.⁴⁰ Az 1552–1564 közötti portaösszeírásokban mint Kátay-birtok előbb 4, majd 6 egész telek után adózik.⁴¹

Becs. A Zádorlak melletti falut egyetlenegyszer, 1421-ben említi egy oklevél mint a csanádi káptalan birtokát.⁴²

Korai település volt a Vinga melletti **Bessenýöd**. 1217-ben, 1230-ban és 1232-ben említik először az oklevelek.⁴³ A pápai tizedjegyzékben saját egyháza van, ekkor az aradi vár birtoka.⁴⁴ Utolsó említése 1441-es keltezésű, de ekkor már két részre oszlik, az oklevél szerint „Bessenew et Nagbessenew”.⁴⁵

Csegze (Chegze) ugyancsak Vinga térségében terült el. Első említése 1394-ből való.⁴⁶ 1446-ban, 1451-ben és 1459-ben a Fejérpataky és Kiss családok birtoka,⁴⁷ de 1486-ban már a Forgách családnak is van itt jószága.⁴⁸

Csenkeverme (Chenkewerme) Zádorlak térségében tűnik fel, először 1319-ben, majd 1356-ban mint villa (falu). Általában Pongrácfájával együtt említik. A Csanád nemzetség tulajdona. Korán pusztásodott, mert 1356 után már nincs róla adat.⁴⁹

A Vinga melletti **Dyogh (Diód)** egyetlen oklevélben tűnik fel, mégpedig 1440 és 1477 között mint a Guthy-Országh család birtoka.⁵⁰

A valószínűleg a Majláthfalva és Fenlak közötti **Farkastelek** 1445-ben a Botha családé,⁵¹ de 1478-ban már pusztá (praedium), s a Szerbiából bevándorolt Jaksics család birtoka.⁵²

Vinga mellett említik egyetlenegyszer, 1421-ben, **Kana** falut.⁵³

Sokkal többet tudunk a szódi vár falujáról, **Kaszáról (Kaza)**. 1290-ben, majd 1332-ben említik először.⁵⁴ A pápai tizedjegyzékben eklézsia Pál pappal az élén.⁵⁵

1471-ben, 1477-ben, 1506-ban, 1520-ban újabb oklevelekben szerepel a falu mint Pethő-birtok.⁵⁶ Az 1552–1564 közötti portaösszeírásokban hat jobbágytelkén osztozik a Figedy, Földváry, Kaczky, Mágocsy, Móré és Zay család.⁵⁷

Sok oklevél említi a Szépfalu melletti Kér falut. Mint nevéből is kitűnik, korai nemzeti település. Már 1111-ben megjelenik egy oklevélben (Keer) mint falu.⁵⁸ A XIV. században számos oklevél említi, 1310-ben, 1311-ben, 1415-ben,⁵⁹ 1325-ben a Szeri Pósa és a Fekete családé, valamint az aradi káptalané,⁶⁰ a pápai tizedjegyzékben plébánia, Lőrincz páp vezetésével.⁶¹ Újabb oklevelekben tűnik fel 1339-ben, 1344-ben, 1360-ban, 1400-ban, 1405-ben.⁶² 1448-ban Hunyadi Jánosé, majd 1464 és 1477 között a Szeri Pósa családé, de egy 1477-es oklevél szerint az aradi káptalannak is van itt részjószága. 1482-ben Nemeskér néven szerepel, 1483-tól 1487-ig a solymosi vár birtoka. 1551–1561 között 3 telekkel Kiskér néven írják be a portajegyzékbe mint az aradi káptalan birtokát.⁶⁴ 1564-ben már elhagyott pusztá.

A Majlát melletti Kétfél (Kitfil) csak egyetlenegyszer, 1454-ben található meg oklevélben.⁶⁵ A XVI. század végén Segnyey-birtok.⁶⁶

Ság és Vinga között a XV. században említik Likit (Lyky), először 1404-ben, majd 1415-ben mint Mezőgyány-birtokot.⁶⁷ 1465-ben, 1478-ban, 1479-ben és 1512-ben a Mezőgyányak mellett a Muthnokyak is birtokosként szerepelnek, de 1473-ban, 1474-ben, 1475-ben és 1478-ban, az oklevelek szerint, a Dóczyak, majd 1494-ben, 1506-ban, 1511-ben és 1520-ban a Haraszthyak is birtokosok.⁶⁸ 1514-ben Dózsa kereszteseinek haragja elsősorban a Dóczyak ellen irányul, kiknek okleveleit megsemmisítik.⁶⁹

A mai Ság helyén terült el Mezősomlyó (Mezewsomlo). A pápai tizedjegyzékek szerint civitas (mezőváros).⁷⁰ 1464-ben és 1476-ban is szóba került.⁷¹ 1518-ban ismét civitas,⁷² 1524-ben, 1527-ben újra említik, utána már nem.⁷³

A Majlát szomszédságában lévő helységek közül a legtöbbet Monostorról tudunk. Nem véletlen, mert népes, egy adott pillanatban mezővárosi rangra (oppidum) emelkedett település volt. 1282-ben beszélnek róla először az iratok a Csanád nemzetség birtokaként.⁷⁴ A pápai tizedjegyzékben az aradi esperességhez tartozik.⁷⁵ 1453-ban egy oklevél szerint lakossága román („districtus valachalis Monostor“),⁷⁶ 1454-ben és 1456-ban Túri-birtok.⁷⁷ 1483-ban oppidum,⁷⁸ és ekkor Hunyadi Mátyás birtoka. 1500-ban Mátyás fiáé, Corvin Jánosé. 1513-ban castellum, tehát valamiféle erődítménye van. Corvin János halála után özvegye, Frangepán Beatrix öröklő, majd az ő halála után későbbi férje, Brandenburgi György ögróf birtokába kerül.⁷⁹ 1514-ben Dózsa hadai pusztítják.⁸⁰ 1551–1564 között a portaösszeírásokban Monostorlaka néven szerepel.⁸¹

Munár 1219-ben tűnik fel először.⁸² Újabb adat róla már csak 1448-ból kerül elő, ekkor a Maróthy, Sulyok és Zsámboky családoknak vannak itt jobbágytelkei,⁸³ de 1467 és 1487 között már a Jaksics és Nagy családoké.⁸⁴ 1560-ban és 1563-ban a Fekete és Mácsalaky család birtoka.⁸⁵

Monostor mellett említik Porszékelyt (Perzekel), először 1381-ben,⁸⁶ majd 1466-ban és 1471-ben mint a Dóczyak birtokát.⁸⁷

Rendkívül sok adat beszél a Szépfalu határában elterülő Szöd váráról (Seudy, Zewdy). Mint már láttuk, a legkorábban említett helységek közé tartozik, mert az 1080 körüli Szent László-féle adományban is megjelenik mint a titeli prépostság tulajdona. A következő adat 1214-ből való,⁸⁸ majd 1311-ben két oklevél is említi.⁸⁹ A pápai tizedjegyzék szerint népes ekléziája van Gergely pappal az

élén.⁹⁰ 1341 a következő oklevél keltezési ideje,⁹¹ majd 1390-ben, 1392-ben, 1400-ban, 1402-ben, 1405-ben, 1406-ban, 1409-ben, 1410-ben és 1411-ben oklevelek sora hivatkozik rá.⁹² 1428-ban és 1438-ban is feltűnik.⁹³ 1471-ben, 1472-ben már népes mezőváros és vár (castellum Seudy cum oppido similiter Zewdy). Várnagya Szeri Pósa. 1475-ben a Nádasdy-Ongor és Guthy-Országh nemesi családok birtoka.⁹⁴ 1479-ben a Bánffyak, 1484–1485-ben pedig a Muthnoky és Dienessy családok képviselői a Sződi vár várnagyai.⁹⁵ A Guthy-Országhok 1500-ban, majd 1506-ban is várnagyként szerepelnek.⁹⁶

1514-ben Dózsa elfoglalja,⁹⁷ 1515-ben ismét a Bánffyak birtoka, 1528-ban Lázár deák térképén* is oppidum.⁹⁸ 1548-ban Oláh Miklós* mint népes mezővárost említi.⁹⁹ A harcok során elnéptelenedik és 1564-ben, a portaösszeírásban már csak négy egész telke van, melyek felett a Mácsalokay, Mágócsy, Kackffy, Pethő és Zay családok osztoznak.¹⁰⁰

Keveset tudunk a Vingától északra elterülő **Szurokrévről** (Zurakrew). Mindössze egyetlen oklevél említi 1256-ban mint a Csanád nemzetség birtokát.¹⁰¹

Totina falu a mai Kisszentpéter helyén volt. Györffy György szerint korai Árpád-kori település.¹⁰² Néhány adat beszél róla 1554-ben, 1569-ben és 1579-ben.

A Majlát helyén lévő egykori **Túregyházáról** is keveset tudunk. Csak 1554-ben, 1569-ben és 1589-ben említik,¹⁰³ azután eltűnik. Ismét találkozunk vele 1723-ban Mercy térképén.

Vingától északra terült el **Udvari**. 1397-ben, majd 1401-ben jelenik meg először.¹⁰⁴ 1471-ben a csanádi káptalané,¹⁰⁵ majd 1480-ban Gyantay-birtok, de rá egy évre mint Kisudvari már a Dóczy és Csállay családé.¹⁰⁶ Újabb oklevelek említik 1482-ben, 1485-ben, 1497-ben és 1499-ben, de már mint praediumot (puszta).¹⁰⁷ 1514-ben Dózsa hadai elfoglalják.¹⁰⁸

XI. századi település volt a már említett, Gyoroktól délre eső **Vadkert**.¹⁰⁹ 1317-ben a bulcsi apátságé,¹¹⁰ 1376-ban is.¹¹¹ Utolsó említése 1478-ból való.¹¹²

Vinga a XIII. század elejétől kezdve két néven szerepel: **Veres Vinga** és **Kerek Vinga**. 1212, 1214, 1228, 1229, 1231 az oklevélek éve, s mindkét falu a Csanád nemzetségé.¹¹³ A pápai tizedjegyzékekben saját papja van (sacerdos de Kerek et Veres Vinga), 1454-ben mindkét Vinga Hunyadi Jánosé.¹¹⁴ Ettől kezdve nincs rá adatunk 1717-ig.

Népes és sok oklevélben szereplő helység **Zádorlak**. Először a pápai tizedjegyzékek említik mint népes ekléziát, Péter pappal az élén.¹¹⁵ Ezt követően 1356-ban, 1363-ban tűnik fel újabb oklevelekben.¹¹⁶ A XV. században Mezőgyány-, Muthnoky-, Dóczy- és Dienessy-birtok (1470, 1474, 1480, 1520).¹¹⁷ Ekkor már erődítménye van (castellum).¹¹⁸ 1489-ben a Dóczyak mellett az Ölvedy és Szegedi kisnemesi családoknak is vannak ott részjóságai.¹¹⁹ Újabb oklevelek beszélnek Zádorlacról 1490-ben, 1494-ben, 1495-ben, 1500-ban, 1501-ben, 1506-ban, 1511-ben.¹²⁰ 1514-ben Dózsa hadai beveszik várát.¹²¹ 1549-ben, 1553-ban ismét a Dóczyak birtokaként tartják számon, és akként szerepel az 1557 és 1565 közötti portaösszeírásokban is 6 egész telekkel.¹²²

A rengeteg okleveles adatból látjuk, hogy a korai királyi és egyházi javadalmak a XV. század folyamán a legkülönbözőbb köznemesi családok birtokába kerültek. Vegyük ezeket sorra:

- ❖ Bánffy család – Dyogh és Sződ,
- ❖ Botha család – Farkastelek,
- ❖ Brandenburgi György örgróf – Monostor,

- ❖ Csállay család – Udvari és Kisudvari,
- ❖ Dóczy család – Aranyosszöllős, Lyky, Pórszékely, Udvari, Apácza (Újarad helyén) és Zádorlak,
- ❖ Fejérpataky család – Csegze,
- ❖ Fekete család – Kér és Munár,
- ❖ Figedy család – Kasza,
- ❖ Forgách család – Csegze,
- ❖ Földváry család – Kasza,
- ❖ Guthy-Országh* család – Dyogh és Sződ,
- ❖ Gyanthay család – Udvari,
- ❖ Haraszthy család – Lyky,
- ❖ Hunyadi család* – Asszonylaka, Kér, Monostor és Vinga,
- ❖ Jaksics család – Farkastelek és Munár,
- ❖ Kaczkffy család – Kasza, Hidegkút, Keresztes és Hódos,
- ❖ Kamuty család – Kasza,
- ❖ Kátay család – Asszonylaka,
- ❖ Kiss család – Csegze,
- ❖ Liszthy család – Hidegkút, Kasza, Keresztúr, Mácsalaka és Sződ,
- ❖ Mácsalaky család – Munár és Sződ,
- ❖ Mágocsy család – Cserfalva, Gyorok, Hidegkút, Hódos, Keresztúr és Mácsalaka,
- ❖ Maróthy család – Munár,
- ❖ Mezőgyány család – Aranyosszöllős, Lyky és Zádorlak,
- ❖ Móré család – Kasza,
- ❖ Muthnoky család – Aranyosszöllős, Asszonylaka, Lyky, Sződ és Zádorlak,
- ❖ Nadányi család – Keresztúr,
- ❖ Nagy család – Munár,
- ❖ Ölvedy család – Zádorlak, -
- ❖ Pászthóy család – Csállya, Hidegkút, Hódos, Keresztúr és Sződ,
- ❖ Pethő család – Hidegkút, Hódos, Kasza és Sződ,
- ❖ Ravazdy család – Asszonylaka,
- ❖ Segnyey család – Kétfél,
- ❖ Sulyok család – Munár,
- ❖ Szegedi család – Zádorlak,
- ❖ Szeri Pósa család – Kér és Sződ,
- ❖ Túri család – Monostor,
- ❖ Zay család – Kasza és Sződ,
- ❖ Zsámboky család – Munár.

A XV. és XVI. században e tájon tehát 39 köznemesi családnak voltak időközönként birtokai. Hozzájuk adandók még a csanádi káptalan néhány jobbágytelke Becsen és Udvariban, továbbá az aradi káptalan több portája Kéren.

A jobbágyság többé-kevésbé a kétfordulós gazdálkodás feltételei között búzát, kétszerest,* alakort,* árpat, zabot és kölest termesztett, továbbá a házak körüli kertekben babot, borsót, lencsét, hagymát, káposztát, tököt és más veteményeket. A gyümölcsfák közül többnyire csak szilvát ültettek. Általában elterjedt volt a méhészkedés. A parasztság gazdálkodásának fő alapja a rideg szarvasmarhatartás volt. A sertéseket makkoltatták. Jelentős számú állatot hajtottak fel az időszakos

vásárokra. Ezt igazolja a Dózsa-felkelés alkalmával említett adat is, mely szerint az asszonylakai Ravazdyak gyakran megtámadták és kifosztották a vásárra jószágot hajtó jobbágyokat. De még a török idők első évtizedeiben is nagyban folyt a Nyugat-Európába irányuló marhakereskedelem, s Vácott sokszor erről a vidékről felhajtott marhát vámoltak el. E marhacsordákat fegyveres hajdúk védték hosszú útjuk során.¹²³

Az egységes jobbágyág már a XIV. század elején egyéverődött, s a XV. század folyamán már megfigyelhető bizonyos vagyoni tagozódás. A kisszámú módos gazda mellett egyre több a negyedtelkes vagy teljesen elszegényedett jobbágy; folyamatosan gyarapszik a telek nélküli házas zsellérek száma, s itt-ott feltűnik már a szolgaréteg is.

A jobbágy terhei is folyamatosan nőttek. A korai egyházi tized mellett, Nagy Lajos 1351-es rendelete nyomán, általánossá válik a kilenced (nona), melyet minden terményből szedtek, továbbá bárányból, sertésből s a méhkasok után is. Nem esett azonban kilenced alá a kerti termés és a másodvetés. A földesúri kilenced mellett jelentős összegre rúgott a királyi portaadó. Ennek rendszeres beszédéséről vallanak a már sokat emlegetett portaösszeírások, melyet a királyi dicatorok végeztek el. A helységben rovásbotra rótták a falura eső királyi adót, majd e botot hosszában kettészelték. Fele a falu bírójánál, fele a dicatornál maradt, s az adó beszédésekor a két felet összeillesztették. Így tartották nyilván az adó elszámolását és hitelességét.

A földesúri dézsmát aratás után Szent István-napig (augusztus 20.) a tarlón lévő keresztkekből vették ki. A kilenced behordása a földesúri udvarházba a jobbágyok feladata volt.

Súlyos teherként nehezedett a jobbágyságra a folyamatosan növekvő robot, melyet a földesúr saját udvarháza körüli munkákra, szállításra használt fel. Földesúri majorsági gazdálkodásról ekkor még nemigen beszélhetünk, a földesurak is sokkal inkább a külterjes állattartásra alapoztak.

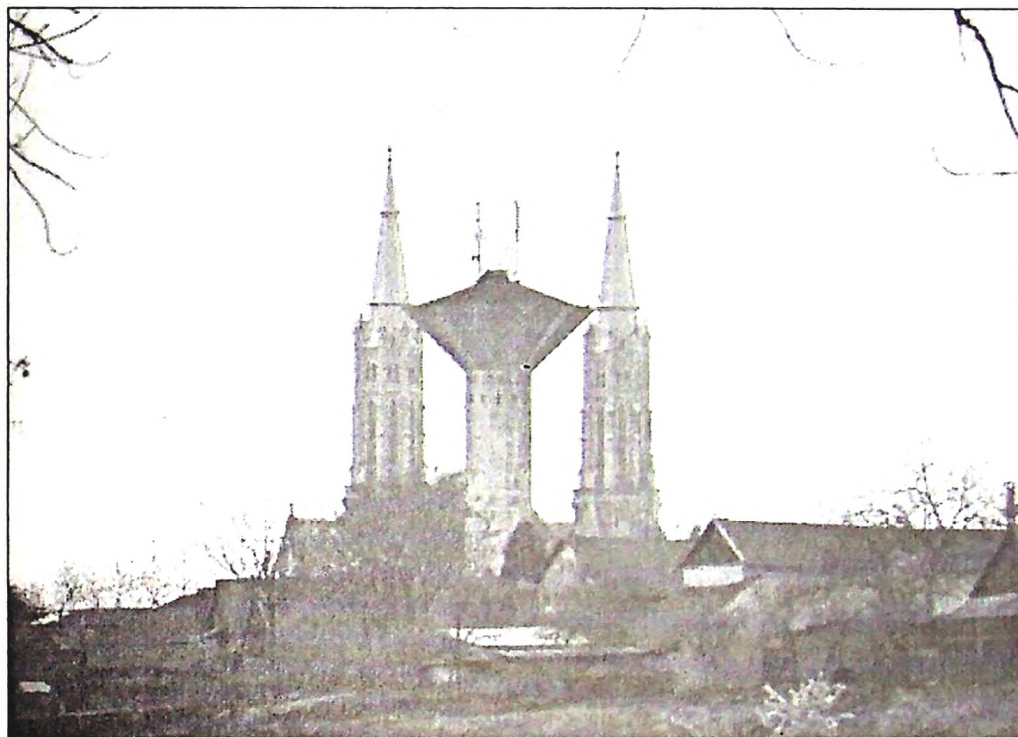
Mindezeket a terheket a parasztság általában türelemmel viselte. Súlyosabb csapást jelentettek a néha betörő török martalócok, de méginkább a köznemesség hatalmaskodásai. Mátyás vaskezü uralkodása után a gyengekezü Jagellók* alatt a vidékre a teljes nemesi anarchia szabadult rá. A nemesek, különösen a Dóczyak, Ravazdyak, Maróthyak stb., fegyveres bandáikkal egymás között civakodtak, egymás jobbágyait fosztogatták, nemegyszer elrabolták, s egyre inkább akadályozták a szabad költözködést. Az 1514-es Dózsa György-féle parasztháborút is elsősorban a nemesi hatalmaskodások robbantották ki.

A parasztháborúra az alkalmat a Bakócz Tamás* hercegprímás által meghirdetett kereszttestborzás szolgáltatta. A parasztok tömegei tódultak a kereszties zászló alá, de a nemesek fegyveres erővel hurcolták vissza jobbágyaikat, vagy az otthon maradt családtagjaikat hajtották robotra. Ezért Dózsa parasztaival Ceglédre nem a török ellen indult, hanem a Maros völgyébe, s Apátfalvánál már a nemesi hadakra támadt. Az események közismertek. A nagylaki csetepaté után Dózsa serege sorra foglalta el a Maros-völgyi várakat: Aradot, Csálllyát, Zádorlakot, Monostort, Lippát, Solymost, és Temesvár felé indult. Sorra dúlták fel a Dóczyak, Csálllyayak, Maróthyak, Muthnokyak, Ravazdyak udvarházait, s mindenütt megsemmisítették a nemesi okleveleket. A felkelés leverése után II. Ulászló* királytól kérik az említett nemesek elpusztított okleveleik újrakiadását, megerősítését. A király 1515. IV. 24-én Dóczy Ferenc kérésére új oklevélben erősíti

meg birtokjogát Zádorlakra, Aranyosszöllösre, Lykyre, Udvarira.¹²⁴ Hasonló volt a helyzet Bradenburgi György monostori birtokával is.¹²⁵

A felkelés leverése után a bosszúért lihegő nemesség a rákosi országgyűlésen még súlyosabb terheket rótt a jobbágyságra: a robotot heti egy napra emelte, s törvénybe iktatta az örökös röghözkötöttséget.¹²⁶ Azonban a rövidesen beköszöntő török uralom miatt ennek gyakorlati megvalósítására ezen a vidéken sohasem került sor.

1526-ban Mohácsnál elvérzett a magyar nemesség java. Ekkor, illetve az ezt követő években pusztult ki az egész Arad megyei köznemesség, s a harcokat nagyon megsínylette a lakosság is.

Mintha magukhoz ölelnék a 112 éves vingai katolikus templom karcsú tornyai a nyakukra nőtt „kölyköt“, a víztornyt. Az előbbiek az ég felé emelik a szomjas lelket, az utóbbi a testi földi szomjúságát oltja

A török uralom kora

Mohács után a Maros-völgy Zápolyának* hódolt. Buda eleste után az erdélyi fejedelemséghez tartozott, de a kirobbanó Habsburg–török háború során 1551–1552-ben elesett Temesvár, Lippa, Arad, s a Félhold kiterjesztette uralmát a Bánságra is, továbbá Arad és Zaránd megyére.

Az új hatalom gyorsan berendezkedett. Temesvár központtal új vilajettel bővült Dicsőséges Szulejmán* hatalmas birodalma. A vilajeten belül három szandzsákságot létesítettek: a temesvárit, lippait és moldovait. A szandzsákságokon belül kisebb közigazgatási egységek, úgynevezett náhiék létesültek. Vinga, Monostor és környéke a fellaki náhiéhoz tartozott.

A török az új terület meghódítása után azonnal elvégezte a szultáni összeírásokat az adózás végett. Ezeket nevezzük deftereknek. A XVI. század második feléből három ilyen defterről tudunk (1554, 1569, 1579). Összeírták a családok számát és a falvak adózását. Az adatok rendkívül sokatmondóak, mert igazolják a lassú elnéptelenedést. E defterekben a Vinga–Monostor környéki falvokról a következő adatokat találjuk:

Helység	Jellege	Családok száma (kapuszám)		
		1554	1569	1579
Fellak	város	37	21	52
Udvari	falu	8	22	26
Túregyház	falu	99	35	38
Ság	falu	20	39	46
Totina	falu	16	38	32
Székelyszeg (Székesút)	falu	3	3	11
Asszonylaka	falu	26	25	30
Munár	falu	35	20	21
Kis(Mali)szentpéter	falu	12	25	23
Farkastelke	puszta	-	-	-
Zádorlaka	falu	40	34	32
Aranyosszőlős	falu	65	57	58
Vinga	falu	20	32	32
Összesen		381	351	401

127

A korábbi évtizedekhez képest az elnéptelenedés már számottevő, de a török uralom berendezkedése után a népesség némileg növekszik. A harcok után egyesek visszatérnek, de többnyire délről érkeznek új telepések, s a vidék etnikai arculata teljesen megváltozik. Jönnek fel a szerbek, akik már a Hunyadiak alatt tömegesen telepedtek meg a Maros völgyében. A Brankovicsokkal, Jaksicsokkal egész falvak töltődnek fel, többnyire pásztorkodó kóbor szerbekkel.

Az őslakosság tovább pusztult a 15 éves háborúban,* mikor 1595 és 1604 között a Maros völgye újból csatatérre változott.

A török adóztatás súlyos, de elviselhető volt. A defterek tanúsága szerint minden a szultáné, aki a falvakat szpáhiknak adományozta, de bármikor vissza is vehette. Az adóztatás alapja a porta vagy kapu. Ennek adója évi 50 akcse. Tizedet vetettek ki a búza, árpa, kétszeres, zab, kender, len, káposzta, hagyma, lencse, valamint a fa és széna után. De tizedet szedtek a bárányok, disznók, méhkasok után is. Ehhez járult a hordóadó, a keresztény házasságkötéskor szedett menyasszonyadó. A tizedet általában pénzben szedték. Alkalmanként büntetéspénzt is kiróttak, s megvámolták az elbitangolt állatokat.¹²⁸

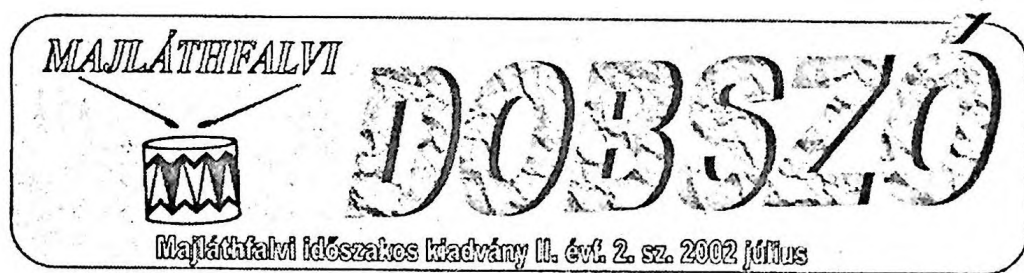
Ugyanakkor az elmenekült magyar nemesség rendszeresen lejárt a hódoltság területére, s adóztatta régi jobbágyságait. Így alakult ki itt a kettős adóztatás rendszere. Ugyanis a magyar nemesség ideiglenesnek tekintette a török megszállást. S a jobbágy fizetett mindenkinek, néha még a magyar királynak is. A magyar feudalizmus erősebbnek bizonyult a török katonai erőnél.¹²⁹

A 15 éves háború alatt rövid időre a Maros-völgy is felszabadul, de a zsitvatoroki béke értelmében 1605-ben visszaállott a korábbi állapot s az nem is változott 1716-ig, amikor Savoyai Jenő* győztes hadai bevonultak Temesvárra, s az 1718-as pozserováci béke értelmében az egész Bánság Habsburg-uralom alá került.

A török hódoltság idejéből a már említett deftereken kívül édeskeveset tudunk e tájról. Néhány királyi vagy fejedelmi oklevél tájékoztat nemesi adományozásokról, hiszen mint már említettük, a török uralmat ideiglenesnek tekintették, s a hódoltság alatt lévő falvakra is bocsátottak ki adományleveleket, bár ezeknek gyakorlati értéke nem volt. 1597-ben, például, Aranyosszöllőst a Segnyeyek,¹³⁰ Kaszát 1607-ben a Kamutyak,¹³¹ Kért ugyancsak 1607-ben a Garázda család,¹³² Kétfélt 1597-ben szintén a Segnyey család,¹³³ Munárt ugyanakkor a Török család kapja.

Apróbb adatok koborló szerb juhászokra vonatkoznak.

Egyébként egyértelműen a pusztulás, a gazdasági élet teljes hanyatlása, a korábbi virágzó szántóföldek elparlagiasodása jellemző a XVII. századra.

A DOBSZÓ második számában Sipos György képekkel illusztrált beszámolóban ismerteti a megvalósításokat. Egyik mondata így hangzik: „Mi, önkormányzati képviselők, nem tartunk külön fogadóórát, de ha bárkinek bármikor olyan problémája adódik, amelyben mi segíteni tudunk, azonnal keressenek fel bennünket.”

A szerkesztő tapasztalata szerint Aradon és máshol is sok választó hal-lana, olvasna szívesen ilyesmit képviselőitől

A Habsburg-uralom beköszöntése

Buda felszabadulása után (1686) a császári seregek rövidesen megjelentek a Maros térségében. Veterani és Piccolomini hadai elfoglalják Aradot, s mélyen behatolnak a déli területekre is. De a török is erőre kap és visszafoglalja Lippát. Következésképpen az 1699-ben megkötött *karlócai* béke értelmében Magyarország felszabadul a török uralom alól, de a Bánát még török kézen marad 1716-ig. Mikor aztán Temesvár is felszabadul, a pozserováci béke (1718) értelmében az egész Bánság osztrák uralom alá kerül, s új korszak köszönt e tájra: a kamarai igazgatás kora.

A Bánság a 164 éves török uralom alatt nem néptelenedett el teljesen, de lakóinak száma megcsappant s gazdaságilag tönkrement, a földek elmocsarasodtak. A képet, ami az új kamarai közigazgatás elé tárult a leghívebben Grisellini ecseteli:

„Számos helység, melyet a XVI. század első felében Oláh Miklós magyar történész megemlítt, már nem létezett. Ugyanakkor a lakott vidékek elnéptelenedésével párhuzamosan megsaporodtak a mocsarak és állóvizek. Az is igaz, hogy a régebbi időkben is a Maros közelében és a Tisza mentén Szegedtől Titelig mocsaras volt a vidék. Ezek a mocsarak azonban nem terjedtek ki annyira, mint 1717-ben.

...Senki sem értett a víz elvezetéséhez – folytatja Grisellini –, gátak és töltések nélkül ezek a vizek elöntötték az alsóbb részeket, újabb és újabb mocsarakat hoztak létre, nagyobbakat, mint a régiek, hol tavak, hol iszapos mélységek keletkeztek, melyek alkalmatlanok voltak ember és állat számára. Ezek az állóvizek – írja tovább – bűzlöttek és ugyanakkor számtalan és sokféle rovarnak adtak szállást, sok bajt okozva embernek, állatnak egyaránt, különösen nyáron és ősszel.¹

Mindaz amit a Bánát felkínált, a nagy kiterjedésű föld volt, sok helyen olyan messzeségben, hogy még az éles szem sem mérhette fel. A Bánság síksága egy csendes és széles tenger képét nyújtotta, dombocskákkal, magaslatokkal körülvéve. Ezek a legelők mindenütt tele voltak tövisekkel, bokrokkal, de sok háziállatot tarthattak el.“

A történeti szakirodalomban köztudomású, hogy a török ellen viselt felszabadító háború sikerei nyomán a bécsi udvar kidolgozta Magyarország jövődő, az új helyzetnek megfelelő berendezkedését. Ezt egy – Kollonich Lipót elnöklete alatt működő – albizottság dolgozta ki. A tervezett neve „Einrichtungswerk des Königreichs Ungarn“, s egy – Ferdinánd Dietrichstein herceg elnökletével tevékenykedő – főbizottság terjesztette I. Lipót* elé. E terjedelmes javaslat teljes egészében való alkalmazására számos véleményeltérés miatt nem került sor. A fő ellentét abban nyilvánult meg, hogy Magyarországot a Habsburg birodalomba katonai eszközök alkalmazásával tagolják-e be, avagy – a gazdasági, társadalmi sajátosságokat figyelembe véve – a korszerűnek számító kameralista elvek érvényesítésével. Végül a későbbi betelepítések lényegében az Einrichtungswerkben megfogalmazott elvek szerint történtek.²

Hasonló elvek szerint került sor a bánsági kamarai berendezkedésre is.

A fiskális és kamarai érdek mellett szót, hogy a Bánság – a magyar hatóságok kikapcsolásával – közvetlenül a központi kormánysszervek irányítása alá kerüljön. A Bánságot az udvar olyan királyi birtoknak tekintette, amely felett az uralkodó korlátlan tulajdonjoggal rendelkezik. Következésképpen a közigazgatásban a központi intézményeken kívül más hatóság utasítása nem érvényesülhetett, s a

nemesek birtokszerzését nem engedélyezték. Lényegében az egész Bánság – a Dunától a Marosig – kamarai birtok lett, s évtizedekig katonai kormányzás alatt maradt.

Az új tartomány élére gróf Mercy Claudius Florimundus* lovassági tábornok került, s mellé egy ideiglenes tanácsot neveztek ki „Landes Einrischtungs-Commission“ néven a közigazgatási, katonai és pénzügyi feladatok elvégzésére. Mercy is benyújtott egy tervezetet az új tartomány megszervezésére, javasolva, hogy a történelmi fejlődést tartva szem előtt, a Temesi bánságot négy kerületre (districtus) osszák fel. Minden kerületnek legyen egy alispánja (Vode Gespan), továbbá, a magyar közjognak megfelelően, minden kerületben szolgabíró (Stuhlrichter) álljon, aki felügyeli a községek bíráit, beszedi a közpénzeket stb.

1717 novemberében udvari bizottság érkezett Bécsből Temesvárra, s Mercy javaslatából törölt mindent, ami a magyar vármegyékre emlékeztetett. Elvetette a közigazgatásra vonatkozó tervezetét, s az osztrák örökös tartományok mintájára 13 kerületre, 6 katonai századvidékre és a kliszurai hegyvidékre osztotta, melynek keretében az egykori Temes megye területén felállította a temesvári, csákovai, verseci és újpálankai kerületeket. A kerületek élére tiszttartót neveztek ki, mellette vámszedőkkel, harmincadosokkal, sótisztékkal és irnokokkal.³

Az új helyzetnek megfelelően az egykori Arad megye Marostól délre eső része a temesvári kerülethez került.

Mercy, a világosfejű, európai látókörű katonapolitikus, mindenekelőtt az elvadult, de termékeny táj újranépesítését tekintette első feladatának.

Hivatalba lépése után azonnal, még 1717-ben elvégeztette a terület lakosságának összeírását, majd hat évvel később elkészítette annak részletes térképét is.

A Mercy-féle összeírás már csak azért is lényegbevágóan fontos, mert többé-kevésbé összehasonlítható az 1554 és 1579 közötti török defterekkel. Megnehezíti feladatunkat azonban a két összeírás nyelvének különbözősége és az abból fakadó rengeteg elírás, a helynevek sokszor kibogozhatatlan ferdítése. De még így is szembeötlik a szörnyű pusztulás és a régi lakosság teljes kicserélődése. Az 1717-es összeírás szerint, az általunk kutatott térségben, lakott helyek a következők:

- Vinga 9 családdal
- Monostor 38 ”
- Zádorlak 42 ”
- Szentpéter (?) 16 ”
- Aranyoszállós 15 ”
- Delek (valószínűleg Farkastelek) 9 családdal

Mercy 1723-ból származó térképén lakott helynek van feltüntetve: Monostor, Kétfél, Szentpéter, Zádorlak és Zábrány; lakatlannak: Keresztúr, Totina, Vinga és Durikias, mely nyilvánvalóan a korábbi Túregyház.⁴

Mint már említettük, Mercy első feladatának tekintette a táj újranépesítését. A fő szempont a katolikus vallás volt, de nem zárkózott el a görögkeleti román és szerb lakosság befogadásától sem. Magának a betelepítésnek rendkívül széles irodalma van,⁵ de teljesen hiteles kép máig sem rajzolódott ki. Legtöbbet a német földről érkezőkről tudunk. Az első telepések 1717-ben Lippa térségében, 1717-ben és 1724-ben Lippán, 1720-ban és 1722-ben Újaradon, Zádorlakon, Temeshidegkúton, 1724-ben Németszentpéteren, 1725-ben Munáron jelentek meg. 1744-ben jöttek Vingára a katolikus bolgárok. A második hullámra csak 1765 után került sor, amikor is a Lippa és Temesvár közötti betelepítéseket Neumann

lippai sótiszt irányította. Az újabb német telepesek 1764-ben érkeztek meg Újaradra, 1766-ben Angyalkútra és Zádorlakra, 1770 és 1772 között Ságra, Réthátra, Szépfaluba.⁶

1777-ben, Mária Terézia* uralkodásának vége felé, a katonai körzetek kivételével a Bánság visszakerült a magyar királyi megyeszervezetbe. Következésképpen Vinga, Monostor és környéke az újonnan létesített Temes megye része lett. A kamara továbbra is megmaradt teljes jogú tulajdonosnak, de 1780-ban mégis végrehajtották a Bánságban is az úrbérrendezést. Jóllehet a török kiűzése után a Bánságban a jobbágyrendszert nem állították vissza, a kamara mind az új telepeseket, mind a régi lakosságot lényegében szabad bérlőknek tekintette, ám az úrbérrendezéskor őket mégis valamilyen formában besorolta a magyar társadalmi rendszernek megfelelő jobbágy, illetve zsellér kategóriába.

A jobbágytelkeket egységesen határozták meg, a föld osztályától függően, mégpedig:

- az egész telek tartozéka: 1 hold kert, 24 hold szántó, 6 hold kaszáló és 3 hold legelő, összesen 34 hold;

- a fél telek tartozéka: 1 hold kert, 12 hold szántó, 4 hold kaszáló, 2 hold legelő, összesen 19 hold;

- a negyed telek tartozéka: 1 hold kert, 6 hold szántó, 3 hold kaszáló, 1 hold legelő, összesen 11 hold;

- a nyolcad telek tartozéka: 1 hold kert, szántó és kaszáló, együtt 6 hold, 1 hold legelő, összesen 7 hold.

Amennyiben a jobbágy képtelen volt állami és úrbéri terheinek eleget tenni, a földjét nem művelte meg, a kamara elvehette, de azt úrbéri telekként más jobbágyoknak volt köteles átadni.

Fényképész előtt a Szobolai család apraja-nagyja valamikor régen, a 20. század első felében

A jobbágyföld örökölhető, az örökösök között megosztható, illetve elidegeníthető volt. Ha a jobbágy örökösök nélkül halt meg, akkor – leltározás után – telkét más úrbéresnek kellett átadni. Kiskorú örökös esetében az úrbéri földet kiarendálták, s az utána járó jövedelmet elszámolták mindaddig, amíg az örökös nagykorú nem lett.

Az úrbéri terheket a föld minősége szerint határozták meg, kivéve a robotot. Ez utóbbit elvben, vagyis az úrbárium paragrafusára szerint, teljesíthették munkában, illetve megválthatták pénzben. Mindez vonatkozott jobbágyra, zsellérré egyaránt. A robotváltság általában tíz krajcár volt a gyalog-, húsz krajcár az ígásrobotért naponként. Ennek felét Szent György napkor, másik felét Szent Mihály napján kellett leróni. A robotteher a telek minőségének (osztályának) megfelelően a következő volt:

Teleknagyság	A telek osztálya	Robotteher gyalog	Természetben	Megváltva	10 krajcárjával
Egész	I.	104	45 ½	58 ½	9 Ft 45 kr
	II.	78	35 ½	42 ½	7 Ft 05 kr
	III.	62 ½	28 ½	33	5 Ft 30 kr
Fél	I.	58	27	31	5 Ft 10 kr
	II.	43 ½	21	22 ½	3 Ft 45 kr
	III.	35	17	18	3 Ft
Negyed	I.	34	18	16	2 Ft 40 kr
	II.	25 ½	14	11 ½	1 Ft 55 kr
	III.	20 ½	11 ½	9	1 Ft 30 kr
Nyolcad	I.	21 ½	21 ½	-	-
	II.	16	16	-	-
	III.	13	13	-	-
Házass zsellér		8	8	-	-
Házatlan zsellér		6	-	6	0,60 kr

A kézművesek és kereskedők (amennyiben jobbágy vagy zsellér kategóriába voltak besorolva) összes robotterheiket pénzben válthatták meg.

A füstpénz (más szóval házadó vagy árenda) a telek osztályától függően változott, mégpedig:

A telek osztálya	Egész telek	Fél telek	Negyed telek	Nyolcad telek
I.	51 kr.	28 ½ kr.	16 ½ kr.	10 ½ kr.
II.	38 ¼ kr.	17 kr.	10 kr.	6 ¼ kr.
III.	30 ½ kr.	17 kr.	10 kr.	6 ¼ kr.

A pálinkafőző üstök évi taksája 2 forint.

Mindezt azért tartottuk fontosnak részletezni, hogy képet alkothassunk arról a nagy különbségről, ami a bánági és a magyar királyi vármegyék telkes parasztjainak gazdálkodási lehetősége között volt. A bánági paraszt valójában az úrbérrendezés után is szabad bérlő volt, s terheit, beleértve a dézsmát is, pénzben válthatta meg. Az úrbárium biztosította a falvak számára a szabad borárusítást Szent Mihálytól karácsonyig vagy Szent György napig.

A nagyobb paraszti közösségek vásártartási joggal is rendelkeztek, ami elősegítette a mezőgazdasági termékek szabad forgalmát.

A községek belső önkormányzatának megfelelően a bírót és az esküdteket a parasztközösség választotta, a kamara küldöttének jelenlétében. Elvben, az úrbárium előírása szerint, a választásra a három jelöltet a földesúri hatóság nevezte meg, a kamara csak akkor szólt bele, ha valamelyik nagybérelő akadékoskodott.

Egészében véve a bánsági úrbértörvény minden tekintetben előnyösebb volt a magyarországi, 1767-ben kiadott úrbértörvényénél.⁷

Nézzük meg, hogy a Majlát környéki falvak telekbirtoklási viszonyai miképpen mutatkoznak meg az 1780-as úrbéri összeírás alkalmával:

Község	A föld osztálya	Jobbágy	Házaz zsellér	Házatlan zsellér	Telek-állomány	Hektárra átszámítva
Hidegkút	I.	270	17	16	142 $\frac{4}{8}$	4845
Kétfél	I.	176	24	5	139	4246
Monostor	I.	214	19	2	161 $\frac{5}{8}$	5492,25
Németszentpéter	II.	104	11	12	135 $\frac{2}{8}$	4958,50
Németság	II.	75	3	11	60 $\frac{2}{8}$	2048,50
Zádorlak	I.	115	3	10	109 $\frac{6}{8}$	3731,50

8

Nem nehéz kiszámítani, hogy a jobbágnak minősített bánáti paraszt, legalábbis ezen a vidéken, fél teleknél nagyobb területen gazdálkodott, ami átlagban több mint 16 kataszteri hold jó minőségű föld, de csak úrbéri föld, mely mellett nagy kiterjedésű puszták maradtak a kamara tulajdonában. Ezeket nevezték „Überlandnak“, melyekből a kamara a keresletnek megfelelően, amit tudott, bérbe adott, akár mint legelőt, akár mint szerződéses külső telket. Következésképpen a paraszti használatban lévő földek területe folyamatosan nőtt. Ezt annál is inkább figyelembe kell vennünk, mert táblázatok és szerződések híján fogalmunk sincs arról, hogy a mai majláti határból a telepítés előtt a környező falvak mit béreltek és használtak.

Ebben, a lényegében szabad földfoglalási rendszerben a változás – nyilván a parasztság kárára – akkor következett be, midőn a kamara áruba bocsátotta birtokait. Az egyes falvak eladására közvetlenül az úrbérrendezés után tették az első kísérleteket. A kereslet nem volt élénk, s a rendelkezésünkre álló adatok szerint inkább ajánlatokra, semmint komoly vásárlásokra került sor. Az érdeklődők általában polgári elemek, korábbi bérlők, jószágigazgatók voltak. Csakhogy az időközben megyei közigazgatás alá visszakerült Temes megyében, a magyar törvények értelmében, birtokot csak nemes vásárolhatott. A kamara ezen úgy segített, hogy nemesi oklevél vásárlására kötelezte az új birtokosokat.

Így került 1781-ben a Pikéthly család tulajdonába Szépfalu, Vörös Ignác birtokába pedig Németság. Monostort, a majláti határral együtt, 1797-ben Izdenczy* József vásárolta meg. A vételárat nem ismerjük, azt viszont tudjuk, hogy a XIX. század elején Monostoron kiváló, jól működő modern majorságot szerveztek meg.⁹

Majláthfalva megalapítása

1780 és 1820 között a kamarai uradalmak jelentős részét eladták, de ezután is nagy kiterjedésű puszták, úgynevezett „Überlandok“ maradtak a kamara tulajdonában. Ezek egy részére 1782-től kezdődően, szerződéses alapon, dohánykertészeket, más szóval: „gányókat“ telepítettek. A kamara mellett azonban egyes magánuradalmak is kihasználták ezt a lehetőséget. A dohány a kamara egyedárusítási joga volt. Tehát a dohányt az arra kijelölt kamarai felvásárló hivatalnak kellett átadni meghatározott áron. A dohánytermesztő falvak többsége magyar volt. A telepéseket főleg a Szeged környéki zsellérek közül toborozták. Általában fél telket (16 kataszteri hold) kaptak bérbe, s annak egyharmadán dohányt voltak kötelesek termesztetni. Nyilván, sok vesződéssel járó, fáradságos munka volt. A bérleti díj sem volt kevés, de ha tekintetbe vesszük, hogy a fél telek kétharmada fedezte a család gabona- és takarmányszükségletét, ugyanakkor a dohányért kapott összeg biztos pénzforrás volt, ezek a falvak nem tekinthetők éppen a legszegényebbeknek.¹

A legelső ilyen falvakat Torontál megyében létesítették: 1782-ben Kaniszamostort és Klárafalvát; 1785-ben Lovrinban telepítettek le húsz német családot, s ekkor jöttek az első telepések Lukácsfalvára és Tóbára is, 1798-ban pedig Magyarcsernyére. 1800-ban telepítették be Csöszteleket, egy évvel később Ürményházát, 1806-ban pedig Szajánt és Magyarszentmárton.²

Azért is érdemes felsorolnunk e falvakat, mert mint majd látni fogjuk, a majláthfalviak többnyire ezekből választottak maguknak házastársat.

Arad megyében az első dohánykertész községet Wodianer bérlő hozta létre a Gyulavarsánd melletti Bánkúton. 1810-ben a Forray* család Nagyiratosra hozott 83 családot, majd ezt követően az Almássyak* telepítették be Nagyvarjast és Almássy Iratost.* Ezidőtájt létesítette a Csernovics család a Mácsa melletti pusztáján Csernovicsújfalut (Novoszelo), melynek lakói később Zimándújfalúra költöznek. 1819-ben a kamara Kisiratosra telepít Szeged környékéről és Nógrád megyéből dohánytermesztőket. Akkoriban népesítik be az Arad melletti Szentpál pusztát is.³

A legnagyobb telepítést báró Kübeck* szervezi, főleg Torontálban s részben Csongrád megyében, 1830 után.⁴ 1841-ben Tamásfalvára, 1842-ben Ürményházára, 1843-ban Aurélházára, Kisszentpéterre és Kistelepre, valamint a Makó melletti Nagymajlátra és Ószentivánra, 1844-ben Ferencszállásra, Bolgártelepre, Kübeckházára és Keglevichházára telepítenek dohánykertész falvakat.⁵

1819-ben kerül sor Majláthfalva megalapítására az egykori túregyházi pusztán. Szerencsénkre az 1828-as összeírás dokumentumai között fennmaradt a telepítési szerződés egyik példánya, melyet a Temesvár melletti Szentandrásón írtak alá 1819. november 1-jén 1293 kataszteri hold és 500 négyszögöl allodiális földre, melynek évi bérlete 656 forint 36 krajcár volt. A szerződést a kamara részéről Balázs Antal jegyző és Laczkovits esküdt ellenjegyezte, és 1819. november 24-én hitelesítették Temesvárt Ürményi Ferenc és Balázs József kamarai adminisztrátorok előtt.

A falu a nevét gróf Mailáth* kamarai elnökről kapta.

A szerződés felsorolja a falut alapító családokat:

1. Halápi Jóska	47. Baráth Mihály
2. Kéri János	48. Pozsár Mihály
3. Német Ferenc	49. Pozsár István
4. Szüts István	50. Pozsár Sándor
5. Süly Ferencz	51. Csombai István
6. Szeles Mihály	52. öreg Fenyvessy Mihály
7. Gyenes István	53. ifj. Fenyvessy Mihály
8. Hatalak Mihály	54. Csukar Pál
9. Tarkó Mihály	55. Móra Illés
10. Miklós Mihály	56. Szajáni Molnár József
11. Miklós Ágoston	57. Szajáni Molnár János
12. Palatinus József	58. Szőke János
13. Berta Jakab	59. Csongrádi Mihály
14. Szabó Mihály	60. Molnár Mátyás
15. Palatinus Antal	61. Molnár Mihály
16. Tamási Mihály	62. Molnár Jakab
17. öreg Szétsy Mihály	63. Szüts József
18. ifj. Szétsy Mihály	64. Halassy Lőrintz
19. Szétsy József	65. Molnár Albert
20. öreg Katona József	66. Manga János
21. ifj. Katona József	67. Szenes Mátyás
22. Katona István	68. Laczó József
23. Molnár János	69. Teres János
24. Molnár Mihály	70. Orczel János
25. Kisoroszi Molnár József	71. Bagi József
26. Molnár Mihály II.	72. Sipos Antal
27. Bálint Pál	73. Aranyos Antal
28. Virág József.	74. Sőreg István
29. Balázs Márton	75. öreg Kéry József
30. Tóth Mihály	76. Rákótzty Mihály
31. ifj. Kéry József	77. Harkály András
32. Nagy Pál	78. Rátz Ferentz
33. Nagy János	79. Szarka István
34. Balázs János	80. Kónya Demeter
35. Jankó Mátyás	81. Kónya István
36. Lipótzky Imre	82. Bálint György
37. Kiss György	83. Bozóky János
38. Czank Imre	84. Gyömbér János
39. Rintó Mihály	85. Erits Márton
40. Nagy József	86. öreg Csukar Pál
41. Szél Imre	87. Móra József
42. Lipták András	88. Fazekas István
43. Csik József	89. Margit János
44. Tamásy Imre	90. Szenes János
45. Aranyos Ferentz	91. Domándy József ⁶
46. Nyáry István	

A falut tehát 91 család alapította. Közülük soknak a neve ma is megtalálható a helységben. Az egyházi és polgári anyakönyvek áttanulmányozása révén nyomon követhető, mely családok távoztak el, illetve telepedtek meg utóbb a faluban. Mint látni fogjuk, már az 1828-as összeírás is mutat változásokat. Nyilván, a telepítés után sokan nem tudtak gyökeret eresztetni, vagy nem tudtak eleget tenni bérleti kötelezettségeiknek. Ugyanakkor más családok jöttek, s a mai családnevekkel egybevetve, sokan közülük itt is maradtak.

Az 1819-es névsorból 1828-ban már nem találjuk meg a következőket: Bagi, Bálint, Bozóky, Csik, Csongrádi, Czank, Domándy, Erits, Fazekas, Gyömbér, Halassy, Harkály, Katona, Kónya, Margit, Móra, Orczel, Palatinus, Rákótzty, Rintó, Szarka, Szenes, Sőreg, Teres, Virág. Viszont új családnevek tűnnek fel: Ambrus, Békés, Berényi, Borbély, Csontos, Dallos, Farkas, Fekete, György, Halász, Hódi, Húzsvár, Jungblad, Kása, Kovács, Kökény, Lajtár, Lakatos, László, Mezei, Mitter, Pagota, Somogyi, Stanits, Szájer, Szegi, Széll, Szita, Szondi, Stan, Takáts, Toldi, Tuba.

Az is megfigyelhető, hogy egyes családnevek feltűnnek ezidőtájt más dohánykertész falvakban: Nagyiratoson, Nagyvarjason és máshol.

A szerződést követően már 1820-ban felépültek az első vert falú házak. A gödör, a „Sárgás“; ahonnan a földet ásták ki, ma is élő tanúságtétel a helység Monostor felé eső szélén, elválasztja az Újtelepet a régi falutól.

1820. június 29-én Ébner József németszentpéteri plébános megkeresztelte a Majláthfalván született első gyermeket, Aranyos Ferentz és Káposzta Ilona Pál nevű fiacskáját; augusztus 3-án pedig eltemette az első halottat, Pozsár Mihály és Lakatos Anna pár napos csecsemőjét. A következő év júniusában megtartották az első lakodalmat, amelyen Szúros István és Szomody Veronka egybekelését ünnepelték meg, s követte ezt az év végéig még hat esküvő.⁷

A falu kezdett megizmosodni. 1824-ben már 441 mázsa dohányt szolgáltatnak be, s 384 pozsonyi mérő búzával és 382 pozsonyi mérő árpával törlesztik bérletüket.⁸

Egyházilag kezdetben Majláthfalva a németszentpéteri plébániához tartozott, de már 1822-ben saját kántortanítójuk és harangozójuk volt, majd 1832. november 1-jén beszentelik az első majláthfalvi templomot s a dohánykertész telepek közti szoros kötődésnek megfelelően jelen vannak Csösztelek, Janova, Nagyiratos, Karlova, Moholy, Novoszelo (Csernovicsújfalu) Szaján, Pakács, Magyarszentmihály, Szeged, Verbicza, Topolya, Torda és Torontálvásárhely küldöttei.⁹

A majláthfalvi telepések gyors alkalmazkodását igazolják az 1828-as általános összeírás adatai is.

Az 1828-as általános összeírás

Az 1828-as országos összeírást az 1827. évi VII. törvénycikk rendelte el, amelynek értelmében létrehozták a Regnicolaris Deputációt. E törvénycikk előírja, az egységes adózás érdekében, a pontosabb statisztikát a falvak lakosságáról és vagyoni helyzetéről. A táblázatba felvették:

- az úrbéri telkeken élő nemeseket,
- az adófizető, ipart vagy kereskedelmet hivatásszerűen űző nemeseket,
- a görögkeleti, ténylegesen nem működő, papokat,
- a városi polgárokat (Vinga esetében),
- az összeíráskor adót fizető praedialis nemeseket,
- az adóköteles, vagyonnal nem rendelkezőket,
- a kamarai vagy földesúri kocsmák és malmok bérlőit,
- a kuriális telkeken maguk építette házban lakó zselléreket,
- a puskaporkészítőket és salétromfőzőket,
- a harangozókat, egyházfiakat, sekrestyéseket,
- a jobbágyokat,
- a házas és házatlan zselléreket,
- a szolgálkat és szolgálólányokat,
- a kézműveseket és kereskedőket,
- a dohánykertészeket és napszámosokat,
- az adót fizető szabad foglalkozásúakat (honoratior),
- a zsidó rabbikat, metszőket, tanítókat.

Mentesek voltak az összeírástól:

- a nemesek,
- a római katolikus, görög katolikus, görögkeleti, református és evangélikus lelkészek,
- tanítók, kántorok, tanárok,
- a földesúri (kamarai) kocsmák és malmok kezelői (adminisztrátorai),
- a kamarai tisztviselők és alkalmazottak,
- az olyan konvencióc cselédek, akik közvetlenül a kamara állandó alkalmazottai voltak,
- az adóköteles, de vagyonnal nem rendelkező honoratiorok (számvevők, levéltárnokok, földmérők, orvosok, ügyvédek, nyomdászok), akik törvényhatósági engedéllyel, illetve az által kiadott oklevéllel rendelkeztek,
- községi jegyzők,
- katonák, hadbavonult inszurgensek,
- obsitosok,
- elmebetegek.

Az összeírásban feltüntették az adó alá eső úrbéri szántóföldeket, kaszálókat, szőlőket – kataszteri holdban –, továbbá az állatállományt a következő rubrikákban:

- jármos ökrök,
- fejőstehenek,
- meddő tehenek,
- 3 éves borjak,
- 2 éves borjak,

- ígás, fogatos, illetve tenyészlovak,
- 2 éven felüli csikók,
- 1 éven felüli juhok,
- 1 éven felüli sertések,
- 1 éven felüli kecskék.¹⁰

Az összeírás alapján pontos képet kapunk mind a már letelepített Majláthfalva, mind a környező települések gazdasági helyzetéről, belső infrastruktúrájáról. A környék falvait eddig is azért tanulmányoztuk, hogy összehasonlíthassuk az újtelepes Majláthfalva népesedési, de főleg gazdasági helyzetével.

Vizsgáljuk meg a környező falvak helyzetét 1828-ban:

Helység	Jobbágy	Házasszellér	Házatlan zsellér	Szolga	Szolgaláló lány	Iparos	Kereskedő
Hidegkút	276	55	98	35	13	62	2
Kétfél	176	88	54	12	3	3	1
Monostor	233	47	28	10	-	-	-
Munár	51	15	47	1	-	1	-
Németszentpéter	164	92	66	58	26	39	2
Németság	75	58	29	29	11	29	1
Vinga	570	23	135	36	18	35	2
Zábrány	16	-	13	1	-	4	-
Zádorlak	115	77	98	48	24	38	-

Az úrbéri föld terjedelme (kataszteri holdban, a szőlők pozsonyi mérőben):

Helység	Szántóföld	Kaszáló	Szőlők	Szilvás
Hidegkút	3780	2048	281 $\frac{4}{8}$	638 $\frac{1}{8}$
Kétfél	5560	2270	-	80
Monostor	3945	2122 $\frac{1}{4}$	6 $\frac{1}{2}$	588 $\frac{7}{32}$
Munár	750	352 $\frac{1}{2}$	-	33
Németszentpéter	5410	2172 $\frac{1}{2}$	111	-
Németság	1928	782	341 $\frac{1}{2}$	-
Vinga	11 784	5226	505	-
Zábrány	152	100	-	3
Zádorlak	4390	1672 $\frac{1}{2}$	249 $\frac{2}{4}$	-

Állatállomány:

Helység	Jármos ökör	Fejős-tehén	Meddő tehén	Borjú 3 éves	Borjú 2 éves	Ló	Ló 2 éves	Juh	Disznó	Kecske
Hidegkút	34	682	5	122	134	977	71	-	94	77
Kétfél	129	198	149	24	116	797	36	2081	365	-
Monostor	108	88	163	11	53	649	12	1463	348	-
Munár	4	45	12	16	33	132	19	448	68	-
Németszentpéter		279	18	74	115	724	78	848	311	-
Németság	2	237	6	44	35	450	54	-	177	18
Vinga	709	352	111	17	137	1210	23	2534	795	4
Zábrány	-	23	-	2	2	33	1	-	13	6
Zádorlak	6	347	5	22	64	691	62	161	298	-

Ezek az adatok módos, tehetős parasztgazdaságokkal rendelkező községekről tanúskodnak, belső infrastruktúrájuk is már a gyors tőkés átalakulást jelzi. A szolgák, szolgálólányok a módos parasztgazdaságok alkalmazottai. A kézműipar fedezi a helyi szükségletet a kovácsok, a kerékgyártók, a kötélverők révén, és már sok az asztalos, szabó, varga, szűcs, más kisiparos. Ezekhez viszonyítva a fiatal Majláthfalva kezdetben bizony igencsak szegény. Úrbéri földje nincs, hiszen szerződéses falu, átlagban családonként fél telekkel (kb. 16 kataszteri hold), állatállománya sem nagy a szomszédos falvakhoz viszonyítva.

Lássuk azonban Majláthfalva helyzetét 1828-ban:

Sorszám	Családnév	18 és 60 év közötti családtagok száma	Házasszellér	Házatlan zsellér	A családban élő 18 év feletti testvér	A családban élő 18 év feletti fiu	A családban élő 18 év feletti lány	Szolga	Szolgálólány	Iparos	Háza van
1.	Somogyi János	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
2.	Kökény Mihály	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
3.	Pozsár Mátyás	3	1	-	-	-	-	1	-	-	1
4.	Berta Jakab	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
5.	Szukár Pál	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
6.	Kéri Pál	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-
7.	Molnár Mihály	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-
8.	Mezei Antal	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
9.	Német Ferenc	3	1	-	-	1	-	-	-	-	1
10.	Somogyi József	2	1	-	-	1	-	-	-	-	1
11.	Békés György	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1
12.	Kéri János	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1
13.	Kéri József	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1
14.	Miklós Pál	4	1	-	2	-	-	-	-	-	1
15.	Aranyos Antal	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
16.	Lipótzky Imre	7	1	-	-	3	-	-	-	-	1
17.	Borbély Mihály	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-
18.	Szájer Antal	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-
19.	Jenes Pál	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
20.	Szegi József	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
21.	Mitter Tódor	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2
22.	Nyáry Tamás	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-
23.	Jungblad János	2	-	1	-	-	-	-	-	1	-
24.	Jenes István I.	5	1	-	-	-	-	-	-	-	1
25.	Jenes István II.	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
26.	Molnár Mihály	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
27.	Tóth János	3	-	1	-	-	-	-	-	1	-
28.	Fenyvesi Mátyás	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
29.	Molnár Antal	4	1	-	-	-	-	-	-	1	1
30.	György János	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-

31. Molnár Ferentz	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
32. Tarkó Pál	4	1	-	2	-	-	-	-	-	1
33. Kováts József	6	1	-	-	2	-	-	-	-	1
34. Tamás Imre	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
35. Aranyos Ferentz	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
36. Nagy János	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
37. Széll Imre	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
38. Lajtár Tamás	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
39. Farkas Antal	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
40. Horváth János	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
41. Tuba Ferentz	3	-	1	-	1	-	-	-	-	-
42. Pagota János	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
43. Molnár József	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
44. Szabó János	4	1	-	-	-	1	-	-	-	1
45. Balázs Péter	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
46. Sipos Antal I.	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
47. Szabó János II.	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-
48. László Mihály	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-
49. Sipos Antal II.	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
50. Somogyi János	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
51. Szili Antal	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1
52. Fenyvesi Mátyás	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
53. Halász János	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
54. Jankó János	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-
55. Pozsár Mihály	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
56. Fenyvesi András	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
57. Kása Mátyás	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
58. Szabó József	3	1	-	-	1	-	-	-	-	1
59. Halász Mihály	6	1	-	-	2	-	-	-	-	1
60. Farkas János	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
61. Nyáry Mihály I.	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
62. Nyáry Mihály II.	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
63. Dallos János	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-
64. Szőke István I.	6	1	-	-	2	-	-	-	-	1
65. Szőke István II.	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
66. Tuba Antal	2	-	1	-	-	-	-	-	-	1
67. Fekete Antal	4	1	-	1	-	-	-	-	-	1
68. Szőke János I.	5	1	-	-	-	-	-	-	-	1
69. Szőke János II.	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
70. Nagy Pál	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
71. Nagy János	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
72. Kiss József	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
73. Szili György	4	1	-	-	2	-	-	-	-	1
74. Szita Mihály	4	1	-	-	1	-	-	-	-	1
75. Tóth Mihály	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
76. Pozsár Mihály I.	6	1	-	-	2	-	-	-	-	1
77. Pozsár Mihály II.	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
78. Tóth Sándor	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1

79. Szőke Mihály	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
80. Jankó Mátyás	6	1	-	-	2	-	-	-	-	1
81. Toldi János	2	-	1	-	-	-	-	-	-	1
82. Halász Mihály	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
83. Nagy Pál	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-
84. Tóth József	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
85. Mitter István	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1
86. Csonti Mihály	3	1	-	-	-	1	-	-	-	1
87. Szüts Pál	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
88. Tóth József	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
89. Kalmár János	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-
90. Szeles János	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
91. Lipóczi Imre	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
92. Stan Antal	7	1	-	3	-	1	-	-	-	1
93. Szukár György	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
94. Szukár Pál	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
95. Jankó Mátyás	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
96. Kéry József	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
97. Rátz András	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
98. Fekete János	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
99. Szondi Ferentz	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
100. Széll Imre	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
101. Széll Antal	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-
102. Szőke Pál	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
103. Szétsi Mihály	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
104. Szétsi János	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
105. Stanits György	3	1	-	-	1	-	-	-	-	1
106. Lakatos Mihály	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
107. Lakatos Ferentz	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
108. Nyáry István	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
109. Takáts József	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-
110. Nyáry József	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
111. Huzsvár András	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
112. Ambrus Mihály	3	1	-	-	1	-	-	-	-	1
113. Baráth Mihály	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
114. Tóth József	4	1	-	-	1	-	-	-	-	1
115. Molnár József	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
116. Berényi Elek	4	1	-	-	1	-	-	-	-	1
117. Hódi János	3	1	-	-	1	-	-	-	-	1
Összesen	258	95	21	8	25	3	1	-	3	100

Iparosok

Nyáry Tamás	molnár,
Tóth János	takács,
Toldi János	kerékgyártó,
Rátz András	kovács.

Állatállomány:

Sorszám	Családnév	Fejőstehén	Meddő tehén	Hároméves borjú	Kétéves borjú	Három évesnél öregebb ló	1-3 év közötti ló	Egy évesnél nagyobb sertés
1.	Somogyi János	1	3	-	-	4	-	-
2.	Kökény Mihály	2	-	-	-	3	-	-
3.	Pozsár Mátyás	1	2	-	-	4	-	-
4.	Berta Jakab	1	-	-	1	3	1	-
5.	Szukár Pál	2	1	-	-	3	2	2
6.	Kéri Pál	-	-	-	-	2	-	-
7.	Molnár Mihály	1	-	-	-	-	-	1
8.	Mezei Antal	-	1	-	-	2	-	2
9.	Német Ferenc	-	-	-	-	3	-	3
10.	Somogyi József	2	1	2	-	2	1	8
11.	Békés György	3	2	-	-	3	-	3
12.	Kéri János	1	-	-	-	2	-	5
13.	Kéri József	2	-	1	-	2	-	6
14.	Miklós Pál	1	-	-	-	2	-	3
15.	Aranyos Antal	1	-	-	-	3	-	1
16.	Lipótzky Imre	1	-	-	-	4	1	5
17.	Borbély Mihály	-	-	-	-	-	-	-
18.	Szájer Antal	-	-	-	-	-	-	-
19.	Jenes Pál	1	1	-	1	2	-	2
20.	Szegi József	-	-	-	-	4	-	5
21.	Mitter Tódor	-	-	-	-	-	-	-
22.	Nyáry Tamás	2	-	-	-	-	-	-
23.	Jungblad János	-	-	-	-	-	-	-
24.	Jenes István I.	5	5	4	3	4	1	6
25.	Jenes István II.	-	-	-	-	-	-	-
26.	Molnár Mihály	1	-	-	-	2	-	2
27.	Tóth János	-	-	-	-	-	-	-
28.	Fenyvesi Mátyás	1	1	-	1	2	-	2
29.	Molnár Antal	1	2	-	-	2	1	6
30.	György János	-	-	-	-	2	-	1
31.	Molnár Ferentz	1	-	-	-	2	-	1
32.	Tarkó Pál	-	1	-	-	2	-	1
33.	Kováts József	-	-	-	3	2	-	2
34.	Tamás Imre	-	2	-	-	3	-	2
35.	Aranyos Ferentz	-	2	-	-	2	1	3
36.	Nagy János	-	-	-	-	2	1	1
37.	Széll Imre	1	-	-	1	4	-	1
38.	Lajtár Tamás	1	1	-	-	2	-	2
39.	Farkas Antal	2	2	3	-	3	-	2
40.	Horváth János	1	2	-	-	3	-	-

41. Tuba Ferentz	-	-	-	-	-	-	-
42. Pagota János	1	1	-	-	3	-	2
43. Molnár József	1	-	-	-	3	-	2
44. Szabó János I.	1	5	-	-	2	-	-
45. Balázs Péter	-	-	-	-	2	-	-
46. Sipos Antal I.	1	-	-	-	4	-	6
47. Szabó János II.	-	-	-	-	-	-	1
48. László Mihály	-	-	-	-	-	-	-
49. Sipos Antal II.	-	-	-	-	-	-	-
50. Somogyi János	-	-	-	-	-	-	-
51. Szili Antal	-	-	-	-	-	-	-
52. Fenyvesi Mátyás	-	-	-	-	-	-	-
53. Halász János	1	-	-	-	2	-	2
54. Jankó János	1	1	-	-	-	-	1
55. Pozsár Mihály	1	-	-	-	1	-	1
56. Fenyvesi András	-	-	-	-	3	-	3
57. Kása Mátyás	1	-	-	-	3	-	-
58. Szabó József	-	-	-	-	3	-	2
59. Halász Mihály	4	-	-	-	4	-	7
60. Farkas János	-	-	-	-	2	-	1
61. Nyáry Mihály I.	2	-	1	2	3	-	5
62. Nyáry Mihály II.	-	-	-	-	-	-	-
63. Dallos János	-	-	-	-	-	-	2
64. Szőke István I.	-	-	-	-	3	-	2
65. Szőke István II.	-	-	-	-	-	-	-
66. Tuba Antal	-	-	-	-	-	-	1
67. Fekete Antal	-	-	-	-	3	-	1
68. Szőke János I.	-	-	-	-	4	1	5
69. Szőke János II.	-	-	-	-	-	-	-
70. Nagy Pál	-	4	-	-	2	-	1
71. Nagy János	-	-	1	-	3	-	1
72. Kiss József	-	-	-	-	2	-	1
73. Szili György	-	2	-	-	4	-	-
74. Szita Mihály	1	-	-	-	3	1	-
75. Tóth Mihály	-	-	-	-	-	-	-
76. Pozsár Mihály I.	3	-	-	2	4	-	7
77. Pozsár Mihály II.	-	-	-	-	-	-	-
78. Tóth Sándor	1	-	-	-	3	1	3
79. Szőke Mihály	-	2	-	-	2	-	3
80. Jankó Mátyás	1	1	-	1	4	-	4
81. Toldi János	-	-	-	-	-	-	-
82. Halász Mihály	-	-	-	-	-	-	-
83. Nagy Pál	1	-	-	-	1	-	-
84. Tóth József	-	-	-	1	4	-	-
85. Mitter István	1	-	-	-	4	-	6
86. Csonti Mihály	-	-	-	1	2	-	2
87. Szüts Pál	-	2	-	-	3	1	-
88. Tóth József	-	-	-	-	-	-	-

89. Kalmár János	1	-	-	-	2	-	1
90. Szeles János	1	2	-	-	3	-	3
91. Lipóczky Imre	-	-	-	-	-	-	-
92. Stan Antal	2	-	-	-	3	-	4
93. Szukár György	-	2	-	-	3	1	2
94. Szukár Pál	-	-	-	-	-	-	-
95. Jankó Mátyás	-	-	-	-	-	-	-
96. Kéry József	1	-	-	-	2	-	-
97. Rátz András	-	-	-	1	3	-	2
98. Fekete János	-	-	-	1	2	-	2
99. Szondi Ferentz	-	-	-	1	2	-	3
100. Széll Imre	-	-	-	-	-	-	-
101. Széll Antal	-	-	-	-	-	-	-
102. Szőke Pál	-	-	-	1	2	1	-
103. Szétsi Mihály	-	-	-	-	-	-	-
104. Szétsi János	-	-	-	-	3	-	3
105. Stanits György	1	2	-	-	3	-	1
106. Lakatos Mihály	2	-	-	-	2	1	2
107. Lakatos Ferentz	3	1	-	2	2	2	3
108. Nyáry István	2	1	-	-	4	-	3
109. Takáts József	1	-	-	-	-	-	2
110. Nyári József	1	-	-	1	3	-	2
111. Huzsvár András	2	-	-	-	2	-	2
112. Ambrus Mihály	-	-	-	1	2	-	-
113. Baráth Mihály	1	-	-	-	3	-	3
114. Tóth József	2	3	-	-	4	-	1
115. Molnár József	-	-	-	-	2	-	-
116. Berényi Elek	-	-	-	-	3	-	3
117. Hódi János	1	3	-	2	4	-	5
Összesen	79	61	12	27	230	18	197

A Jankó család az 1930-as években. A jobb szélén álló kalapos fiúcskával, Andrással majd még találkozunk...

Ha Majláthfalva állatállományát egybevetjük a környező falvakéval s tekintetbe vesszük, hogy fiatal településről van szó, a helyzet elfogadható. Az igavonó jószág tekintetében csak egyetlen település mutat rosszabb képet, mégpedig Zábrány, a szarvasmarhánál pedig Vinga, ahol azonban sok a zsellér, szolga, iparos vagy polgár. A sertéstartás viszont Kétfél után Majláthfalván a legjobb.

<u>Egy családra átlagban jut</u>			
Helység	Igvonó jószág, többnyire ló	Szarvasmarha	Disznó
Hidegkút	3,4	2,8	1
Kétfél	4	1,8	2,1
Monostor	2,7	1,7	1,3
Munár	2	1,6	1,2
Németszentpéter	2,8	2,6	1,2
Németség	3,4	3	1,3
Vinga	3,2	1,1	1,3
Zábrány	1,5	1,2	0,6
Zádorlak	3,6	2,2	1,5
Majláthfalva	1,9	1,2	1,7

Ha Majláthfalva állatállományának családonkénti megoszlását vizsgáljuk, rögtön szembetűnik, hogy elég sok a jószág nélküli család. 33-nak egyáltalán nincs igavonó állata, 53-nak nincs tehene, 44-nek nincs disznaja. Ugyanakkor:

- 1 lova van: 2 családnak
- 2 lova van: 34 "
- 3 lova van: 31 "
- 4 lova van: 17 "

- 1 tehene van: 26 "
- 2 tehene van: 18 "
- 3 tehene van: 10 "
- 4 tehene van: 5 "
- több tehene van: 4 "

- 1 disznaja van: 22 "
- 2 disznaja van: 20 "
- 3 disznaja van: 15 "
- 4 disznaja van: 2 "
- több disznaja van: 14 " ¹¹

Mindez már bizonyos vagyoni eltolódást jelent az egyes családok között.

Az 1836-os új úrbéri törvény, amelyet a pozsonyi diéta megszavazott, némi könnyítést hozott a jobbágyok számára, de ugyanakkor lehetővé tette a legelők elkülönítését a földesúri majorság és az úrbéres közösség között, ami az esetek többségében előnytelen volt az úrbéres parasztságnak. Majláthfalvát nem érintette a határozat, mivel szerződéses telepes község volt, viszont ekkor tűnt ki legsúlyosabb gondja: a legelőhiány.

A falu azonban – szorgalmas munkájának köszönhetően – viszonylag rövid idő alatt gazdaságilag megerősödött.

Az 1840-es évek elején végzett hatósági felmérésekből kiderül, hogy valamennyi dohánykertész település közül Majláthfalva volt a legeredményesebb. A temesvári jószágigazgatóság területén 1841-ben 6 kamarai kerület létezett 19 településsel. Ezek között a szentandrászi kerülethez tartozó Majláthfalva 240 kataszteri holdon 3931 bécsi mázsa dohányt termesztett, holdanként átlagban 16,38 bécsi mázsát, és ez a temesi kerület 19 dohánytermesztő községe össztermelésének 9,14 százaléka.

Ez rendkívüli eredmény, hisz a korabeli szakirodalom kataszteri holdanként 10-12 bécsi mázsa termésről beszél. Sok helyen a gyenge termés miatt fel is hagytak a dohánytermesztéssel. Dáczer Károly*, aki a kamarai dohánykertészeteket alaposan tanulmányozta, abban találja a magyarázatot, hogy Majláthfalvát Túregyháza-pusztá igen jó minőségű földjére telepítették, és itt ugyanannyi munkával magasabb terméshozamokat érhettek el. Ugyanakkor, például, Úrményházán vagy Magyarszentmártonon, ahol a talaj vízjárta és szikes, a termés is sokkal gyengébb volt.¹²

A kezdeti időszakban a dohány felvásárlásával három kereskedelmi cég foglalkozott: Sina, Wodianer és Koppely. Ezek igen tekintélyes előlegeket adtak a kertészeknek, hogy lekötölezzentjeik legyenek. Az első előleget rendszerint ősszel kapták a termelők, hogy rendezhessék bérleti díjjaikat és az adót. A második előleg a dohány kiültetésével esett egybe. Ezt dohánypajták építésére és zsinegek vásárlására kapták. A harmadik előleg volt a legjelentősebb. A pajtákban zsinegen lógó dohánykötegekre kapták. A dohány átvételekor, az elszámolásnál az eladási ár és az előlegek különbözetét vehették kézhez a termelők.

Az 1840-es évektől kezdve ez a rendszer megváltozott, az első előleget a kiültetés után kapta a kertész. Ez lényegében egy kataszteri hold után 2 bécsi mázsa másodosztályú dohány árának felelt meg. A második előleg az úgynevezett „zsinegpénz“ volt. A pajtában zsinegen száradó dohányt felbecsülték és bécsi mázsánként egy pengő forintjával fizették ki. Átadáskor a két előleget a vételárból levonták, s a különbözetet kapta kézhez a termelő. Ezt a rendszert báró Ambrózy, a dohánykertész községek telepítésének fő szorgalmazója vezette be, hogy növelje a munkakedvet.

Ambrózy javasolta egy új felvásárlási rendszer kialakítását is, s központjául Aradot jelölte ki.

Az előleg-rendszerre alapozott termesztés mellett heti vásárokon is nagyobb mennyiségű dohányt értékesítettek, főleg Temes, Torontál, Csanád, Csongrád és Arad megyében, de tudunk arról, hogy Erdélybe is szállítottak leveles dohányt.¹³

1844-ben kezdte meg működését a temesvári jószágigazgatóság területén az eredetileg 100 000 bécsi mázsa dohány termesztésére szervezett hivatal, melynek Aradon is létesült egy dohánybevéltő részlege. Ez a hivatal 1851-ig, a dohány egyedáruság bevezetéséig, évente átlagban 10 000 mázsa bálázott dohányt vásárolt fel, mázsánként 6-7 forintos áron.¹⁴

Ilyen körülmények között újították meg 1845-ben Majláthfalva 1819-es szerződését. E szerint minden termelő köteles volt a dohány felét a dohányföld bérleti díjaként ingyen átadni. A dohányt, első erjedése után, bálázva a kertészetben két egyforma rakásba kellett elosztani, s ezekből a kamara megbízottja kiválasztotta részét. A maradékkal a termelő szabadon rendelkezhetett, de erre is elővételi joga volt az

uradalomnak. A dohánylevelek csempészését szerződésszegésnek tekintették, s ez esetben az uradalom az egész termést lefoglalhatta.

A dohányt gondosan kellett megművelni, földjét tilos volt más célra használni. Parlagon hagyásáért 10 ezüst forint büntetés járt. Ismétlődés esetén az uradalom szerződésszegésnek tekinthette.

A beltelekért, a szántó-, rét- és legelőföldekért külön bérleti díjat kellett fizetni, melynek mértékét a temesi jószágigazgató határozta meg, de erről a magyar kamarának jelentést kellett tenni, a kifogásokat a legfelsőbb hely tudomására kellett hozni.

Az uradalom a kertészek kérésére kölcsönözhetette a vetőmagot, természetbeni visszaszolgáltatás ellenében.

A kertésznek maradó termésre, amennyiben azt a dohányjövédéknek adja át, a beváltási ár egyharmadáig előleg folyósítható. A dohánygyárak igazgatójának beleegyezésével, a dohány előzetes felmérése alapján, a temesi jószágigazgató állapítja meg az előleg mértékét.

A dohánykertészekkel 15-20 évre kellett megkötni a bérleti szerződést. Lejárta után a kamarai uradalomnak jogában állt visszavenni a bérbe adott földeket anélkül, hogy a bérlők bárminemű igényt támaszthattak volna a kártalanításra az épületekért, egyéb beruházásokért, talajjavításért, illetve a bérleti szerződés addigi vagy megváltoztatott feltételeinek megújítását illetően.

Ha a kertész nem tett eleget szerződéses kötelezettségének, akkor a kincstári uradalomnak jogában állt felbontani a bérleti szerződést. A vissza nem térített előlegek, az elmaradt részletek megfizetését bírói úton kényszeríthették ki.

Rendkívül fontos az új bérleti szerződés 13. pontja, mert ez tisztázza a majláthfalvi dohánykertészek jogi státusát. Idézzük:

„A dohánykertészeket sohasem szabad majd kamarai jobbágyokként, sem pedig összességüket örökös községként kezelni. Az őket, valamint az uradalmat megillető jogokat és kötelezettségeket egyedül és kizárólag a minden egyes dohánykertésszel külön megkötendő bérleti szerződésből eredőnek kell tekinteni, ezért teljes határozottsággal vissza kell utasítani és gondosan kerülni kell bármiféle utalást urbáriális viszony létesítésére vagy fennállására.”¹⁵ Hasonlóképpen az uradalom és a kertészek között adandó vitás ügyben az uradalmi úriszék illetőségét.

Mint említettük, 1845. október végén járt le a régi szerződés. Az új megkötésekor a kamara képviselője megállapította, hogy a majláthfalviak a régi szerződés alapján erősen meggazdagodtak. Az általuk használt föld jó minőségét ismerik, s az új szerződést zokszó nélkül elfogadják.¹⁶

Majláthfalva fejlődése 1848 és 1918 között

Ez az a korszak, amelyet általában a szabad tőkés fejlődés koraként értelmezünk. A polgári átalakulás lehetővé tette a gazdasági gyarapodást, a maga ellentmondásaival egyetemben. Ekkor alakulnak ki a modern közigazgatás, igazságszolgáltatás, közoktatás új típusú intézményei. Ebben a korszakban válik Majláthfalva is tipikus bánáti magyar nagyközséggé.

A nyitást természetesen az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc jelentette.

A forradalom Majláthfalvát a lassú polgári átalakulás folyamatában érte. Szerződéses falu lévén nem robotolt, terheit pénzben róttá le, ugyanakkor társadalmában már megfigyelhető bizonyos vagyoni rétegződés. A fél vagy nagyobb telket (kb. 16-20 kataszteri hold) megművelők gazdaságilag megerősödtek, másfelől azonban kezdett kialakulni egy földet nélkülöző zsellér- vagy szolgaréteg is. Az erősebb parasztgazdaságok számottevő állatállománnyal is rendelkeztek, s a szegényes adatok is arra utalnak, hogy kialakulóban volt a belterjes kertgazdálkodás.

Nyilvánvaló, hogy a robotoló úrbéres jobbágysággal szemben a szerződéses kertészfalvak bizonyos előnyt élveztek, de ez a helyzet az 1848-as forradalom törvényei folytán a visszájára fordult.

Mint ismeretes, a pesti márciusi események után a pozsonyi diéta elfogadta a Pesten megfogalmazott 12 pontot. A legfontosabb pont a jobbágyság megszüntetése volt. Eltörölték a robotot, a dézsmát és minden földesúri járandóságot, megszüntették az úriszéket és biztosították a teljes polgári egyenjogúságot. Am a jobbágyszabadító törvényeknek voltak hiányosságai is.

Végeredményben – országos viszonylatban (Erdély nélkül) – 9 millió jobbágy vált szabad paraszttá. Ekkor 13 117 000 hold szántó és rét került szabad használatukba (kb. az összes megművelt területek 72 százaléka), olyan föld, amelyre addig valamilyen formában feudális járadék és szolgáltatási kötelezettség hárult. Ebből azonban 10 362 000 hold volt olyan, amelyet a parasztság vitathatatlanul vagy úrbéres, vagy úrbérpótló szerződéssel birtokolt, s amelyet valójában az elfogadott törvényjavaslat egyértelműen felszabadítani tervezett, hogy paraszti tulajdonba kerülhessen.

A törvényjavaslat egyelőre nyitva hagyta annak a 2 827 000 hold szántónak és rétnak a problémáját, amelyet a parasztság nem úrbéri vagy úrbérpótló szerződéssel használt. Ide tartoztak az irtások, kertészségek és a kuriális földek. Nem döntött a törvény a hozzávetőlegesen 400 000 holdnyi feudális szolgáltatás (bérlet) mellett használt paraszti szőlők sorsáról sem. Következésképpen az országgyűlés április 8-i határozata mintegy 70 000 úgynevezett „indusztriális földet“ (szántó, rét, szőlő, kert, gyümölcsös), 460 000 hold irtást, az allodiális vagy kuriális földeken élő *telepes és kertész* parasztok által művelt 130 000 hold szántóból, rétből és szőlőből álló területet, 150 000 hold úgynevezett cenzuális (adó alá eső) és hosszújáratú jobbágyhasználatba adott szántót és rétet és végül 400 000 hold olyan szőlőt rekesztett ki a felszabadításból, amelyet feudális függőségben lévő adózók birtokoltak.¹

Majláthfalva éppen ezekhez a kategóriákhoz tartozott. A falunak nem volt szoros értelemben vett úrbéri földje. Határában részben a kamara, részben a monostori

Izdenczy család jelentős kiterjedésű majorsági földet birtokolt, s a kamarától bérelt földek helyzete sem rendeződött.

A szabadságharc alatt bizonyos kérdések megoldását napirendre tűzte ugyan a parlament (például a szőlők helyzetét), de végleges rendezésre a szabadságharc bukása miatt nem kerülhetett sor.²

A törvény előtti egyenlőség szellemében a negyed telekkel rendelkező parasztok megkapták a szavazati jogot. Következésképpen Majláthfalván is csak a telkes parasztság élhetett ezzel a lehetőséggel a követválasztások alkalmával. Adatok híján azonban nem tudjuk, hogy a faluban hányan rendelkeztek szavazati joggal és azt sem, hogy hányan és kire szavaztak.

A polgári közigazgatásra való áttérés azonban nem volt zökkenőmentes. Egyfelől Bécs bomlasztó politikája, másfelől a megoldatlan nemzetiségi kérdés súlyos feszültségekhez vezetett. Első tünetei a Bánságban jelentkeztek, a szerb felkelés révén. Átkos következményeit Majláthfalva ártatlan parasztcsaládjai szenvedték meg a legsúlyosabban, mert helységüket megtámadták a szomszédos Kétfél (ma Gelu) szerbjei. A gazdaságokat kifosztották, a lakosság Pécskára menekült, s csak azután térhettek vissza, miután a magyar forradalmi hadsereg helyreállította a közrendet.³ A majláti lakosság emlékezetében máig is él az 1848 tavaszán történtek szomorú emléke.

Majláthfalva lakossága szívvel-lélekkel a forradalom híve volt. Az április elején szerveződő nemzetőrségbe, éppen Pécskán, számos fiatal jelentkezett.

A várható ellenforradalmi támadás miatt 1848 szeptemberében Temes megyében is megkezdték a katonaillesztési törvény végrehajtását, a megyére kivetett újoncok sorozását. Sikere érdekében a megyék falvanként meghatározták az előállítandó újoncok számát. Sajnos, nem rendelkezünk adatokkal a Majláthfalvára kiírt számról. Tudomásunk szerint az Arad környéki újoncokat a 29. zászlóaljba sorozták be, s az esküt Újarad főterén tették le. Csakhamar be is vetették őket az Arad környéki harcokba, melyek kiterjedtek délen Fenlakig és Németszentpéterig.

A cári seregek beavatkozása után a forradalmi kormány utolsó székhelye Arad lett. Ide összpontosították a forradalom utolsó erőit. A déli hadtestet Vécsey vezette, kinek mintegy 17 000 fős hadserege augusztus első felében erre vonult vissza Borosjenő felé, ahol a világosi kapituláció után szintén letette a fegyvert. E kétségbeejtő napok során Majláthfalva lakossága is súlyos áldozatokat vállalt a visszavonuló forradalmi seregek élelmezésében és szállításában, nemkülönben a kétségbeesett és reménytelen harcokban is.

A forradalom bukását követte a megtorlás. A fegyvert letett katonákat besorozták a császári hadseregbe, és akaratuktól függetlenül olasz földre, Galíciába s a birodalom legkülönbözőbb részeibe irányították.

A császári megtorláshoz tartozott a Kossuth-bankók* elégetése is, s ennek következtében a parasztságot jelentős anyagi kár érte.

Bármilyen súlyos is volt a megtorlás, a forradalom bizonyos vívmányaihoz a bécsi kormány nem nyúlhatott. A forradalom két nagy vívmánya: a jobbágyfelszabadítás* és a törvény előtti egyenlőség érvényben maradt. De, hogy ne tűnjék a forradalom vívmányának, a császár 1853-as „nyílt parancsa” – az udvari befolyással rendelkező konzervatív magyar körök egyes visszaható törekvéseit is érvényesítő „úrbéri patens”, amely az egyidejűleg kibocsátott „kárpótlási és földterhermentesítési” paranccsal együtt a jobbágyfelszabadítás egészét szabályozta –

anélkül, hogy az 1848-ban szentesített törvényekre hivatkozna, kimondta az úrbéri kapcsolatokból és földesúri joghatóságból eredő jogok, járandóságok és kötelezettségek megszüntetését, a volt jobbágyoknak a kezükön lévő úrbéri földek feletti szabad rendelkezés jogát s a földbirtokosoknak az országos jövedelmekből leendő kártalanítását. Szabályozták az erdő, nádlás és legelőhasználat elkülönítését (uradalmi és községi legelő). Egy-két függőben maradt kérdést is rendezett, többek között a szőlődézszmát, a zsellérek és szerződéses jobbágyok ügyét is.³

Az 1836-os törvény alapján már végrehajtott legelő-elkülönítéseket véglegesnek tekintette, és kötelezővé tette a még el nem különítettek rendezését; Majláthfalva esetében a kamarával történő egyezkedést is a teljes megváltás kérdésében.

A kárpótlást megyék szerinti különbségtevással egész telkenként 300-700, zsellérenként 50 forintban állapították meg. Majláthfalva esetében ez a megváltási lehetőség elég zavaros volt. Mint kontraktualisták zsellér kategóriába estek, de mint szerződésesek fél-fél telket kellett volna megváltaniuk. Egyelőre nem került terítékre az örökváltság kérdése. 1857-ben a régi szerződést megújították, de nem ismerjük annak feltételeit.

Közben 1854-ben újabb, mintegy 30 felvidéki telepese családot hoztak a faluba.

1877. november 12-én végre érdemi tárgyalásra került sor a kamara és a község között. A község Chorin Ferenc országgyűlési képviselőt fogadta fel ügyvédnek,⁴ s általa egy nyomtatott emlékiratot terjesztett az országgyűlés elé, kérelmezve, hogy a föld-haszonbér hátraléka az egyes telepese családok birtokviszonyainak megfelelően, arányosan osztassék fel.

A kincstár 1878. február 24-én, átmeneti intézkedésként, minden egyes bérlővel nyilatkozatot íratott alá, s ezután Matlisek Gusztáv kamarai tanácsos kihirdette a pénzügyminiszteri leiratot, miszerint:

1. A 340 000 forintra menő haszonbér hátralékának fele elengedtetik, másik fele 34 év alatt kamatmentesen törlesztendő.

2. Az örök megváltási ár kataszteri holdanként 110 forint (mintegy negyede az 1853-as megváltási árnak), eszerint az adóteherrel együtt a holdankénti terhelhetetés évi 15 forint és 50 krajcár.

Kecskeméty Sándor számtiszt, különmegbízott a telepeseket három osztályba sorolta:

- a) akik teljes jelzálogfedezetet biztosítanak,
- b) akik csekélyebb jelzálogfedezetet biztosítanak,
- c) akiknek semmi jelzálogfedezetük nincs.

Mivel a garancia nélküliek száma ekkor már nagy, felmerült azon családok kitelepítésének kérdése, amelyek összesen 400 holdat veszítenének.

A község, lelkesével az élen, kérelmezi, hogy a kitelepítendőök földjére csak magyarokat hozzanak.

Kérelmezi továbbá, hogy a felszabaduló 400 holdból 104 holdat kapjon megváltással a község, a templomkertet növeljék 8, a papi földet pedig 32 holddal. Erre sor is került.

Nincs tudomásunk azonban arról, hogy a bérleti földjüket elvesztő családokat kitelepítették volna.

Az örökváltságról szóló szerződés kikötötte, hogy a megváltási összeg félévi részlete máris törlesztendő, továbbá, hogy aki három egymás utáni részlettel elmaradna, földvesztettnek tekintendő.

Ezt követően a földjeiket megváltó családok a királyi járásbírósághoz kötelezvényt nyújtottak be, melynek szövegét a majláthfalvi római katolikus parókia Historia Domusa eredetiben megőrizte, s azt itt közöljük:

„Az annak idején eredetiben felmutatandó kamarai bérszerződés tanúsága szerint mint Szanet Jakab, Lakatos Menyhért, Hódi János, Aranyos József, Tóth János, ifj. Halász Pál, Farkas Mihály, Farkas Antal, Nyári Gáspár, Szőke Jánosné, Szőke Mihály, ifj. Molnár János, András Pál, Szőke Mihály, idős Szőke István, ifj. Szőke István, idős Kiss Pál, Szalma Antal, Nagy Pál (hagyaték), Nagy Jánosné, Zserai János, idős Szőke Ferenc, Pozsár Pál, Szélpál Márton, Fejes József, Jankó Mihály (hagyaték), Nyári András, Borbáth György, Jankó József, Huzsvár András, Csontos Illés, Tarkó János, Pozsár András, Szécsi Jánosné, Herczegh András, Nagy Jánosné, Zserai Antal, Zima Jánosné, Nagy Józsefné, Kovács András, Budai Ferenc, Nyári Ferenc, Hegyes József, Kovács Márton, Széll Antalné, Kovács András, Aranyos János, Takács Manó, Berta Mátyás, Szeles Tamás (Benák), idős Takács Manó, Kauffmann és Shatteles, Szegi János, Szőke Ágoston, Fenyvesi Antal, Benkő József, Babos Pál, Burian András, Szécsi György, Szeles József, Dávid István, Lipták András, Csonti István, Tamás József, Nagy Imre, Bába Mihály, Lakatos Mihály, Hutya György, Kocsó János, Tarkó Pál, ifj. Szombathy Andrásné, Koczogány Antalné, Foris Pál, Juhász János, Ferenczi János, Tarkó László, Hegedűs József, Manga József, Vass Rozália, Gerhard Antal, Tóth Illés, Varga Péter, Lakatos Menyhért, Galgóczi János, Nyári György, Miklós Antal, Berta Jakab, Rátz András, Horváth Mihály, Soós János, Pálosi Antal, Tóth Pál, Huzsvár Gáspár, Kéri Jenő, Szöghi Illés, Szavolyai János, Gerhardt Bernhard, Horváth János, Szőke Sándor, Szécsi György, Kiss Mihály, idős Szécsi János, Szécsi Ferenc és József, Szécsi András, Lakatos András, ifj. Nyári János, Bezdán János, Huzsvár Lőrinc, Kiss Mihály, Tóth Jakab, Tóth János, Nyári Lénárd, Hódi Gergely, Hódi Márton, Bába György, Somodi Mihály, Kéri István, Somodi Antalné, Benák József, Kéri János, Kéri Mátyás, Aranyos Antal, Lipóczi Mihály, Lipóczi István, Biczók Mihály, Varga Antal, Jenes Gáspár, Herczegh Márton, Berta János, Horváth György, Csolcsi Sándor, Bába János, Keresztesi Pál, Németh József, Szűcs József, Kéri Pál, Varga Antalné, Viski Albert, Kéri Imre, Lipóczi József, Fábrik József, Ötves Sándor, Benák János, Bálint János, Czank István, Kompos József, Somodi István, Viski József, Horváth Istvánné, Jankó Józsefné, Barna Pálné, Koczogány Pálné, Szeles János, Szőke Lőrinc, Kovács István és Gergely, Hajas Mátyásné, Hódi István, Szőke György, Nyári Mihály, Szeles Péterné, Lele Tamás, Molnár Ferenc, idős Pozsár Antal, Fekete Antal, Farkas József, Sörös Antal, Molnár József, Hódi Péter, Néveri András, Fenyvesi János, idős Tarkó Pál, Aranyos János, Berta Mihály, Gábor József, Kovács Mátyás, Dere Ferencné, Aranyos Ferenc, Pozsár Illés, Szeles örökösök, Farkas János, ifj. Pozsár Mátyás, Lajtár Ferenc, Molnár János, Halassy Istvánné, Szűcs Mihályné, Sörös János majláthfalvi örökösök kötelezik magokat, hogy a falu határában lévő összes kincstári földeket esetenként 6% kamatra, ugyancsak kötelezik magokat, hogy minden szerződésből eredendő peres kérdések elintézésére úgy a biztosítás és végrehajtási lépések elrendelésére nézve a szentandrászi magyar királyi kincstári uradalom jogi képviselőjével szabadon választott bíróság sommás eljárásának magokat alávetik, s 1875.V.15-től 1875 X. 15-ig még 86.958 forint haszonbérnek tartozása s az utána járó 6% kamatra fedezetül felteszik mindennemű termés és gazdasági felszerelésüket.“⁴⁵

Ha már most összehasonlítjuk az 1878-as névsort a falut alapító, majd az 1828-as névsorral, lényeges változások tanúi lehetünk. Egyes családnevek helyett újak jelentkeznek. A falut alapító családok zöme azonban változatlan. Persze tekintetbe kell vennünk a házasságok révén idekerülő új családneveket, valamint az ugyancsak házasságok révén eltűnteket is. Mindezek mellett változatlanul öröklődtek a többségében máig meglévő családnevek, mint például: Aranyos, Bálint, Berta, Czank, Farkas, Fenyvesi, Halász, Hódi, Horváth, Huzsvár, Jankó, Jenes, Kéri, Kiss, Kovács, Lakatos, Lipták, Lipóczi, Molnár, Nagy, Németh, Nyári, Pozsár, Somogyi, Szécsi, Szegi, Szeles, Szőke, Szűcs, Tóth, Tarkó stb.

A monostori katolikus templom. Itt is főtisztelendő Kapor János a plébános, s ez meg is látszik a felújított istenházán

Népesedési viszonyok a századfordulóig

Fényes Elek* 1851-ben kiadott geográfiai szótárában Majláthfalva lakosságát 903 főben állapítja meg.⁶ Ha ezt egybevetjük a következő évtizedek népszámlálási statisztikájával, rendkívül nagy és gyors szaporodásnak lehetünk tanúi. Eszerint a község lakossága:

- 1857-ben 1179 lélek
- 1869-ben 1654 ”
- 1880-ban 1704 ”
- 1890-ben 2067 ”
- 1900-ban 2235 ”
- 1910-ben 2333 ”

Ez a gyarapodás nyilvánvalóan nem lehet pusztán belső demográfiai fejlődés eredménye. Vitathatatlanul tekintetbe kell vennünk egy újabb bevándorlási hullámot is, különösen 1851 és 1860 között, elsősorban Gömör és Nógrád megyéből. Ezt csak úgy tudjuk igazolni, ha végigtanulmányozzuk az egyházi anyakönyveket.

A Majláthfalvára vonatkozó keresztelési, házasságkötési és temetési adatok egészen 1851-ig a németszentpéteri parókia anyakönyveiben található. 1851-től Majláthfalva önálló római katolikus egyház, saját anyakönyveket vezet. Az egészen pontos dokumentálódást azonban megnehezíti az, hogy a majláthfalvi egyház felölelte Monostor s egy ideig Kétfél és Kísszentpéter római katolikus híveit is, sőt néhány más illetőségűt is itt kereszteltek, ám ez elhanyagolható.

A születések száma magas, de az elhalálozásoké is, s tanulmányozásuk során értékes demográfiai következtetéseket vonhatunk le.

Év-	Keresztelések	Esketések	Temetések	-Népszaporulat
1820	15	-	12	+ 3
1821	15	7	20	- 5
1822	47	11	15	+ 32
1823	17	6	15	+ 2
1824	37	7	13	+ 24
1825	42	18	19	+ 23
1826	37	17	7	+ 30
1827	24	5	12	+ 12
1828	35	18	20	+ 15
1829	34	5	40	- 6
1830	33	5	29	+ 4
1831	37	16	48	- 11
1832	49	15	34	+ 15
1833	55	7	56	- 1
1834	57	11	35	+ 22
1835	53	12	33	+ 20
1836	29	1	39	- 10
1837	52	20	41	+ 11
1838	50	9	23	+ 27

1839	63	16	38	+25
1840	51	9	40	+11
1841	60	11	31	+29
1842	54	11	57	-3
1843	54	15	54	0
1844	61	10	46	+15
1845	60	15	38	+22
1846	64	7	56	+8
1847	68	12	48	+20
1848	49	2	67	-18
1849	42	9	54	-12
1850	47	7	30	+17

8

A majláthfalvi anyakönyvek alapján

Év	Keresztelés	Esketés	Temetés	Szaporulat
1851	54	12	49	+5
1852	119	22	46	+73
1853	137	24	91	+46
1854	150	48	170	-20
1855	127	36	149	-22
1856	141	21	143	-2
1857	102	26	157	-55
1858	119	28	114	+5
1859	131	16	95	+36
1860	125	19	113	+12
1861	115	49	128	-13
1862	128	21	89	+39
-1863	114	24	90	+24
1864	114	22	95	+19
1865	100	17	71	+29
1866	125	11	134	-9
1867	125	32	156	-31
1868	137		79	+58
1869	121		71	+50
1870	155	24	110	+45
1871	117	22	115	+2
1872	109	29	115	-6
1873	119	22	112	+7
1874	129	27	95	+34
1875	133	28	150	-17
1876	149	22	128	+21
1877	113	17	95	+18
1878	127	31	79	+48
1879	133	22	65	+68
1880	130	24	60	+70
1881	146	33	71	+75
1882	144	33	127	+17

1883	152	29	88	+64
1884	152	30	73	+79
1885	144	23	123	+21
1886	187	19	75	+112
1887	141	23	88	+53
1888	152	29	125	+27
1889	157	19	88	+69
1890	132	30	92	+40
1891	154	22	106	+48
1892	123	24	150	-27
1893	134	39	85	+49
1894	144	25	72	+72
1895	147	26	86	+61

A halálozások korosztályonként

Év	0-1	1-7	8-19	20-39	40-59	60 év fölött	Összesen
1821	4	4	1	1	1	1	12
1822	8	6	1	4	1	-	20
1823	6	5	2	-	1	1	15
1824	8	3	1	1	-	-	13
1825	6	5	-	3	3	2	19
1826	6	1	-	-	-	-	7
1827	7	5	-	-	-	-	12
1828	12	7	1	-	-	-	20
1829	21	19	-	-	-	-	40
1830	17	7	-	-	2	4	30
1831	18	9	1	8	7	5	48
1832	15	7	2	4	1	4	33
1833	25	16	6	5	2	2	56
1834	15	13	3	2	1	1	35
1835	17	4	4	3	1	4	33
1836	13	4	1	11	6	4	39
1837	18	9	2	7	2	3	41
1838	17	4	-	-	1	1	23
1839	19	9	1	7	3	2	41
1840	19	9	5	5	-	2	40
1841	12	9	1	2	3	4	31
1842	25	13	5	2	3	5	53
1843	12	24	5	4	4	5	54
1844	15	13	4	10	4	-	46
1845	9	15	4	4	2	4	38
1846	20	20	4	7	3	2	56
1847	17	17	2	7	3	2	48
1848	23	31	6	3	4	-	67
1849	14	16	8	9	7	4	58
1850	14	7	1	9	3	4	38
1851	4	1	1	-	-	-	6

A majláthfalvi anyakönyvek alapján

Év	0-1	1-7	8-19	20-39	40-59	60 év fölött	Összesen
1851	22	16	3	1	1	1	44
1852	16	14	3	8	2	3	46
1853	29	26	3	11	15	7	91
1854	58	65	10	16	14	7	170
1855	53	54	5	10	16	11	149
1856	48	37	12	21	17	8	143
1857	54	45	10	24	20	4	157
1858	48	26	9	16	11	4	114
1859	46	13	8	14	10	4	95
1860	27	44	10	12	12	8	113
1861	45	26	9	20	16	12	128
1862	28	25	7	15	10	4	89
1863	41	11	7	11	14	6	90
1864	28	24	9	14	12	8	95
1865	31	19	8	4	5	4	71
1866	49	23	12	25	16	9	134
1867	43	75	8	14	12	4	156
1868	27	20	7	9	9	4	76
1869	30	14	7	15	3	2	71
1870	48	29	1	12	12	8	110
1871	36	27	8	22	13	9	115
1872	38	28	8	16	17	8	115
1873	38	15	13	19	20	7	112
1874	36	20	13	17	4	5	95
1875	48	72	11	10	6	3	150
1876	46	28	7	13	26	6	126
1877	29	27	10	12	11	6	95
1878	26	19	4	11	13	6	79
1879	29	10	5	4	10	7	65
1880	20	13	3	12	7	6	61
1881	25	18	4	8	9	10	74
1882	46	52	7	10	11	3	129
1883	64	14	2	1	4	1	86
1884	31	15	5	5	5	12	73
1885	67	33	8	13	10	2	133
1886	38	12	3	8	6	8	75
1887	42	21	6	10	5	4	88
1888	44	38	8	19	5	11	125
1889	40	17	1	17	5	8	88
1890	44	24	2	11	4	7	92
1891	48	26	7	8	9	8	106
1892	45	66	10	8	8	13	150
1893	29	28	9	6	9	4	85
1894	18	16	8	13	8	9	72
1895	29	26	6	7	7	11	86

A halálozások oka kezdetben nincs feltüntetve, de a XIX. század utolsó évtizedeiben erre is sor kerül, s ez az orvostudomány fejlődésével és a közegészségügyi ellátás tökéletesedésével egyre pontosabb. Sokat javult a helyzet miután, központi utasításra, minden nagyobb község köteles volt megfelelő személyeket küldeni bábaképző és halottkém-oktató tanfolyamokra. Mégis a kezdeti sztereotip meghatározások nem sokat mondanak (kisgyermeknél „veleszületett gyengeség“, öregeknél „végelgyengülés“ vagy „vizibetegség“, „szárazbetegség“, görcsök stb.). A járványos betegségeknél a meghatározás már pontosabb. Sajnos, éppen e járványok követelték a legtöbb emberéletet. 1866-ban a kolerában elhalálozottak száma 36, egy évvel később 46; 1875-ben himlőben 78, toroklobban 16 kisgyermek; 1882-ben vörhenyben 39; 1891-ben kanyaróban 23; 1892-ben toroklobban 63 stb. A tuberkulózisban elhunytak számát 1890 után lehet nyomon követni, amikor az orvostudomány fejlődésének köszönhetően a tüdőszűrés egyre gyakoribb lett.

A közölt számok igen magas gyermekhalandóságról tanúskodnak, úgyszólván minden esztendőben százon felülről. Ha a halálzási statisztikát nézzük, rögtön kitűnik, hogy az élveszületett gyermekeknek közel fele nem érte el a hét évet. Ha az évente eltemetettek százalékarányát vizsgáljuk, a következő ijesztő kép tárul elénk:

A gyermekhalandóság százaléka az összes elhalálozáshoz viszonyítva:

Év	Egy év alatt %-ban	1 és 7 év között %-ban	Összesen %-ban
1821	33,33	33,33	66,66
1822	40,00	30,00	70,00
1823	40,00	33,33	73,33
1824	61,54	23,08	84,62
1825	31,58	26,31	57,89
1826	85,71	14,29	100,00
1827	58,33	41,67	100,00
1828	60,00	35,00	95,00
1829	52,50	47,50	100,00
1830	56,67	23,33	80,00
1831	37,50	18,75	56,25
1832	45,46	21,21	66,67
1833	44,64	28,57	73,21
1834	42,86	37,14	80,00
1835	51,52	12,12	63,64
1836	33,33	10,26	43,59
1837	43,90	21,95	65,85
1838	73,91	17,39	91,30
1839	46,34	21,95	68,29
1840	47,50	22,50	70,00
1841	38,71	29,03	67,74
1842	47,17	24,53	71,70
1843	22,22	44,44	66,66
1844	32,61	28,26	60,87
1845	23,68	39,48	63,16
1846	35,71	35,72	71,43
1847	35,42	35,41	70,83

1848	34,33	46,27	80,60
1849	24,14	27,59	51,70
1850	36,84	18,42	55,26
1851	52,00	34,00	86,00
1852	34,78	30,44	65,22
1853	31,87	28,57	60,44
1854	34,12	38,23	72,35
1855	35,57	36,24	71,81
1856	33,57	25,87	59,44
1857	34,40	28,66	63,06
1858	42,11	22,81	64,92
1859	48,42	13,68	62,10
1860	23,89	38,94	62,83
1861	35,16	20,31	55,47
1862	31,46	28,09	59,55
1863	45,56	12,22	57,78
1864	29,48	25,26	54,74
1865	43,66	26,76	70,42
1866	36,57	17,16	53,73
1867	27,56	48,08	75,64
1868	35,52	26,32	61,84
1869	42,25	19,72	61,97
1870	43,64	26,36	70,00
1871	31,30	23,48	54,78
1872	33,04	24,35	57,39
1873	33,93	13,39	47,32
1874	37,90	21,05	58,95
1875	32,00	48,00	80,00
1876	36,51	22,22-	58,73
1877	30,53	28,42	58,95
1878	32,91	24,05	56,96
1879	44,62	15,38	60,00
1880	32,79	21,31	54,10
1881	33,78	24,32	58,10
1882	35,66	40,31	75,97
1883	74,42	16,28	90,70
1884	42,46	20,55	63,01
1885	50,38	24,81	75,19
1886	50,67	16,00	66,67
1887	47,73	23,86	71,59
1888	35,20	30,40	65,60
1889	45,45	19,32	64,77
1890	47,83	26,08	73,91
1891	45,28	24,53	69,81
1892	30,00	44,00	74,00
1893	34,12	32,94	67,06
1894	25,00	22,22	47,22
1895	33,72	30,23	63,95

Tekintve, hogy 1895 augusztusától már vezetik a polgári anyakönyveket, a demográfiai változásokat már ezek alapján kell követnünk, annál is inkább, mert, mint már említettük, az egyházi anyakönyvek csak a római katolikus vallásúakra, és nem csak a helyi illetőségűekre vonatkoznak.

A közölt számok magas gyermekszaporulatról tanúskodnak, minden esztendőben százon felül csak Majláthfalván. Ez azonban a folyamatosan betelepülő új lakosoknak is tulajdonítható. Észrevételünket alátámasztjuk az esketési anyakönyvek adataival is, melyekből kiderül, hogy a házasságkötők jelentős része más illetőségű, többnyire ugyancsak dohánykertész községből való. A betelepülést követő évek fiatal házasainak eredetéből nagyjából kitűnik a falut alapító családok szülőhelye is.

Év	Esketések száma	Majláti illetőségű	Helység	Más illetőségű	
				Vőlegény	Menyasszony
1836	8	-	Szaján	2	2
			Pécska	2	1
			Kisoroszi	1	1
			Nagyiratos	-	1
			Ada	1	-
			Tápé	1	-
			Vinga	1	-
			Szeged	-	1
			Apátfalva	-	1
1837	20	-	Szeged	1	1
			Pécska	2	4
			Szaján	4	5
			Kisoroszi	3	1
			Palota	-	1
			Torda	2	1
			Nagyiratos	2	-
			Magyarkeresztúr	1	1
			Topolya	1	-
			Szenttamás	1	-
			Egyéb	4	2
1838	9	1	Szeged	1	1
			Pécska	6	2
			Szaján	-	2
			Torda	-	1
			Kisoroszi	-	1
			Nagyiratos	-	1
			Egyéb	1	2
1839	16	2	Pécska	3	6
			Szaján	3	1
			Magyarcsernye	1	-
			Topolya	-	1
			Palota	1	-
			Bikács	2	-
			Egyéb	2	1

1840	9	-	Pécska	2	5
			Szaján	1	1
			Kisoroszi	-	1
			Szentiván	1	-
			Verbicza	1	-
			Szenttamás	2	-
1841	11	3	Pécska	2	3
			Kisoroszi	1	-
			Nagyiratos	-	2
			Szaján	2	-
			Topolya	1	-
			Egyéb	2	-
1842	11	4	Pécska	1	2
			Szeged	-	1
			Szaján	1	-
			Torda	1	-
			Palota	-	1
			Egyéb	3	2
1843	15	4	Szaján	1	-
			Kisoroszi	-	2
			Újfalu	1	-
			Palota	-	1
			Tóba	1	-
			Torda	1	3
			Magyarcsernye	-	1
			Szenttamás	1	-
			Egyéb	2	2
1844	10	3	Pécska	1	1
			Kisoroszi	2	-
			Szaján	-	1
			Palota	1	-
			Magyarcsernye	2	-
1845	15	2	Pécska	1	2
			Szaján	2	2
			Nagyiratos	1	2
			Kisoroszi	1	-
			Újfalu	1	-
			Bikács	1	-
			Szeged	1	-
			Palota	1	1
			Egyéb	2	4
1846	7	2	Pécska	-	1
			Szeged	1	-
			Torda	1	-
			Szaján	-	1
			Bikács	-	1
			Tornya	2	-
1847	12	1	Pécska	3	1
			Tóba	1	-

			Palota	1	-
			Szaján	1	1
			Torda	1	-
			Csősztelek	1	-
			Kisoroszi	1	-
			Egyéb	1	3
1848	2	-	Tóba	1	-
			Szaján	1	1
			Dézsánfalva	1	-
1849	9	2	Pécska	2	1
			Kisoroszi	4	2
			Bikács	1	-
			Torda	1	-
			Szeged	1	-
1850	7	1	Pécska	1	-
			Kisoroszi	-	1
			Szaján	-	2
			Egyéb	2	1
1851	12	11	Szaján	1	-
1852	22	8	Szaján	4	2
			Varjas	3	3
			Magyarcsernye	1	-
			Pécska	1	-
			Bikács	1	1
			Torda	1	-
			Kisoroszi	1	-
			Topolya	-	1
1853	24	18	Tóba	1	-
			Varjas	3	1
			Torda	1	-
			Szaján	-	1
			Zádorlak	1	-
1854	48	25	Varjas	2	-
			Szaján	2	-
			Pécska	1	-
			Szeged	1	-
			Torda	1	-
			Felvidék	10	10
1855	35	28	Sándorháza	1	-
			Varjas	1	1
			Nagyiratos	1	-
			Kisoroszi	1	-
			Pécska	1	-
			Magyarcsernye	1	-
1856	21	16	Palota	2	-
			Varjas	-	2
			Szaján	2	-

			Pécska	2	-
			Felvidék	2	2
1857	26	18	Varjas	2	2
			Pécska	2	1
			Kisoroszi	2	-
			Torda	-	1
			Sándorháza	-	1
1858	28	20	Tiszaszentmiklós	1	-
			Torda	-	1
			Szaján	-	3
			Bikács	1	-
			Varjas	1	1
			Topolya	1	-
1859	16	9	Nagyiratos	-	1
			Sándorháza	1	-
			Varjas	1	2
			Szaján	1	1
			Palota	-	1
1860	19	7	Pécska	3	1
			Varjas	2	-
			Szaján	-	1
			Udvarszállás	1	-
			Kisoroszi	-	1
			Torda	-	1
			Makó	1	-
			Magyarcsernye	1	-
			Kiszombor	1	-
1861	49	31	Magyarcsernye	4	2
			Szaján	4	3
			Tóba	-	1
			Torda	1	1
			Kisoroszi	1	-
			Makó	1	-
			Pécska	1	2
			Félegyháza	-	1
			Varjas	1	-
			Nagyiratos	1	-
			Udvarszállás	1	-
1862	21	13	Csósztelek	1	-
			Tóba	-	1
			Nagyiratos	1	-
			Pécska	3	1
			Kisoroszi	1	-
			Székesút	-	1
1863	22	14	Pécska	2	-
			Torda	1	-
			Kisoroszi	1	-
			Topolya	1	-
			Kisbecskerek	1	-
			Szaján	1	1

1864	22	11	Kisoroszi	1	-
			Varjas	-	1
			Pécska	3	-
			Udvarszállás	-	1
			Tóba	1	-
			Magyarcsernye	1	-
			Szaján	-	1
			Tamásfalva	-	2
1865	17	10	Pécska	1	1
			Szaján	-	1
			Kisoroszi	1	-
			Magyarcsernye	1	-
			Nagyiratos	1	-
			Kisiratos	1	-
1866	11	7	Szaján	1	1
			Magyarcsernye	1	-
			Pécska	1	-
1867	32	15	Pécska	4	1
			Tóba	-	1
			Csősztelek	-	1
			Palota	-	1
			Szaján	3	-
			Kisoroszi	4	-
			Varjas	1	1
			Tornya	2	-

12

1867 után már az idegen faluból való párválasztás jelentősen csökken, többnyire csak Szaján, Kisoroszi, Magyarcsernye és Pécska szerepel még a nyilvántartásban.

Mindent összegezve megállapíthatjuk, hogy az alapítástól eltelt fél évszázad alatt a falu lakossága eggyé ötvöződött.

Búcsúzik a majláti legények egy korosztálya valamikor az 1930-as években. Következik a kötelező keserves katonai szolgálat

Természetesen azt nem tudjuk nyomon követni, hogy a lakodalom után ki maradt Majláthfalván, vagy ki költözött a másik faluba. Rendszerint ott tartják a lakodalmat, ahol a fiatal pár élni kíván.

Ha a kutatott fél évszázad statisztikai anyagát vizsgáljuk, akkor a Majláthfalván házasságot kötött ifjak származás szerint a következő falvakból valók (zárójelben a falu alapításának éve):

Dohánykertész falvak	Vőlegények száma	Menyasszonyok száma
Szaján (1806)	67	43
Magyarcsernye (1798)	29	12
Nagyvarjas (1810)	25	16
Tóba	6	6
Nagyiratos (1810)	7	6
Kisiratos (1819)	2	2
Topolya (1792)	4	2
Sándorháza (1833)	3	1
Udvarszállás (1838)	3	-
Magyarszentmihály (1832)	2	-
Csősztelek (1791)	3	1
Tamásfalva (1841)	5	2
Tápé (1784)	1	1
Kübeckháza (1844)	-	2
Tornya (1798)	1	3
Aurélháza (1853)	2	-
Jobbágyfalvak	Vőlegények száma	Menyasszonyok száma
Magyarpécska (1753)	67	37
Kisoroszi (1767)	53	20
Torontáltorda (1786)	14	11
Csanádpalota (1770)	11	8
Tizsaszentmiklós (1821)	5	1
Kiszombor	4	-
Ótelek (1793)	2	-
Újvár (1795)	1	-
Kis- és Nagybikács	6	2

Külön meg kell említenünk, hogy az ötvenes években közel húsz felvidéki család fiataljai kötöttek házasságot Majláthfalván, s itt is telepedtek meg. Főleg Gömör megyéből jöttek. Elvértve találunk még házastársat Szegedről, Makóról, Battonyáról, Kisperegről, Almáskamarásról, Zádorlacról, Székesútról stb.¹³

Mint említettük, 1895 augusztusától vezetik a polgári anyakönyveket. Ez már pontosan jelzi, vallásfelekezettől függetlenül, a Majláthfalván bejegyzett születések, házasságkötések és halálozások számát.

Vizsgáljuk meg tehát ezek alapján a demográfiai változásokat 1921-ig. Azután már román nyelvűek a bejegyzések.

Év	Születések	Házasságkötések	Elhalálozások	Szaporulat
1896	96	24	84	+12
1897	140	25	53	+87
1898	82	31	45	+37
1899	136	27	58	+78
1900	101	39	79	+22
1901	136	42	59	+77
1902	123	28	62	+61
1903	110	24	43	+67
1904	105	27	77	+28
1905	102	49	74	+28
1906	111	23	69	+42
1907	119	28	81	+38
1908	103	23	63	+40
1909	116	17	56	+60
1910	98	20	50	+48
1911	89	34	101	-12
1912	106	25	56	+50
1913	82	23	59	+23
1914	97	18	48	+49
1915	61	4	44	+17
1916	52	11	69	-17
1917	42	13	73	-31
1918	46	28	55	- 9
1919	98	81	41	+57
1920	96	44	55	+41
1921	100	33	49	+51

A halálozások koronkénti megoszlása:

Év	0-1	1-7	8-19	20-39	40-59	60 felett
1896	28	28	6	9	10	7
1897	28	5	2	8	5	5
1898	12	6	6	7	9	5
1899	29	6	5	3	5	10
1900	31	24	3	6	8	7
1901	27	12	4	3	3	10
1902	24	9	7	4	8	10
1903	24	8	2	5	2	2
1904	19	35	4	4	6	9
1905	17	22	8	8	11	8
1906	21	16	9	8	3	12
1907	26	29	3	7	6	10
1908	25	18	5	5	7	3
1909	25	14	3	1	5	8
1910	17	10	3	8	2	10
1911	28	40	12	8	5	8
1912	13	19	2	5	4	11
1913	16	12	5	8	4	14

1914	17	7	2	3	9	10
1915	13	9	6	3	2	11
1916	12	18	7	10	7	15
1917	13	12	10	11	9	18
1918	9	9	11	12	4	10
1919	8	4	5	8	9	7
1920	26	6	2	6	5	10
1921	17	4	6	3	6	13

Az elhalálozások okai, gyakoribb betegségek:

Év	Veszületett gyengeség	Tüdővész	Tüdő-és mellhártya- gyulladás	Vörheny	Kanyaró	Diftéria	Agyhártya- gyulladás	Bélhurut	Számár- köhögés	Rák
1896	9	9	18	7	-	-	3	3	3	-
1897	22	10	5	-	-	-	-	-	-	2
1898	9	7	6	3	1	-	1	-	-	3
1899	23	7	4	-	-	2	5	-	4	-
1900	13	11	31	-	1	1	1	2	3	3
1901	17	10	12	1	-	-	-	3	-	3
1902	16	12	12	-	-	-	7	7	-	1
1903	17	7	6	-	-	-	1	4	-	2
1904	11	11	6	23	-	-	3	2	-	2
1905	9	11	13	14	-	-	3	1	-	2
1906	12	8	16	1	-	-	2	4	-	2
1907	12	10	26	-	9	-	2	5	-	-
1908	13	5	12	2	-	-	2	5	-	-
1909	11	3	24	-	-	-	2	10	-	2
1910	10	7	12	-	-	-	2	1	-	2
1911	11	8	9	12	2	-	4	6	-	-
1912	6	7	10	-	-	-	1	5	-	-
1913	4	12	15	2	-	-	1	4	2	-
1914	8	5	7	-	1	-	1	8	2	-
1915	7	4	11	-	-	-	-	5	-	-
1916	6	12	13	1	-	-	-	6	-	1
1917	5	13	8	-	-	-	-	13	-	-
1918	4	10	11	-	-	1	-	6	-	-
1919	4	8	6	-	-	-	-	4	-	-
1920	16	6	3	-	-	-	-	6	1	-
1921	12	4	15	-	-	-	-	5	-	-

1915 és 1918 között a harctéren elesettek közül a majláthfalvi anyakönyvbe bejegyeztetett 18 hősi halott.¹⁴

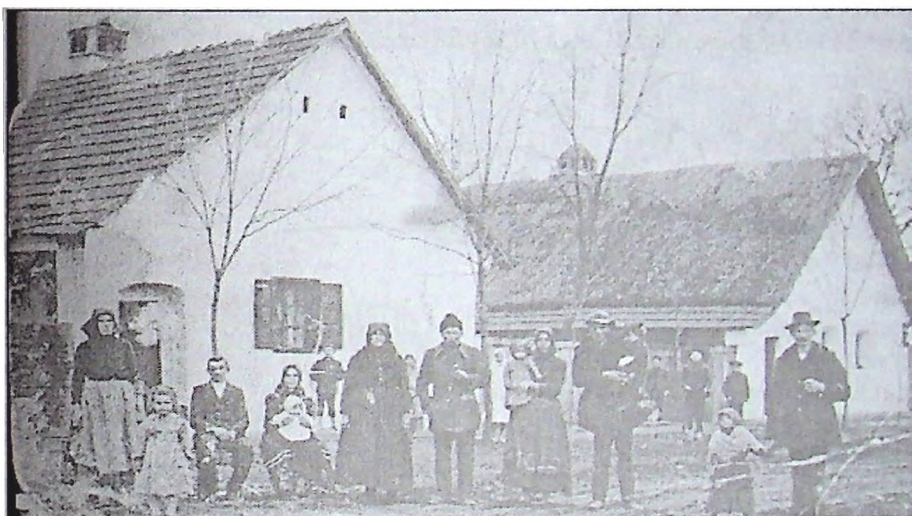
A közölt számok ijesztőek. Az orvostudomány fejlődésének köszönhetően egyes szörnyű járványok (vörheny, himlő, kanyaró, diftéria) lassan eltűnnek, de arat a tüdővész, és még mindig rendkívül magas a csecsemőhalandóság. Az okok nyilvánvalóak: egészségtelen, túlszűfolt lakások, terhes állapotban is agyon dolgozott anyák, egészségtelen táplálkozás, elsősorban a nem kellően kezelt, nagyon sokszor erjedt tej (ezért oly sok a bélhurutban elhalálozott gyermek), s nem utolsósorban a hiányos vagy hiányzó orvosi ellátás.

Ha a hét év előtti elhalálozások százalékos arányát egybevetjük az összes halálos esetek számával, a következő elborzasztó kép tárul elénk:

Év	Egy év alatti halálesetek száma % <i>-ban</i>	Egy és hét év közötti halálesetek száma % <i>-ban</i>	Összesen % <i>-ban</i>
1896	31,82	31,81	63,63
1897	52,83	9,43	62,26
1898	26,67	13,33	40,00
1899	50,00	10,34	60,34
1900	39,24	30,38	69,62
1901	45,76	20,34	66,10
1902	38,71	14,52	53,23
1903	55,82	18,60	74,42
1904	24,68	45,45	70,13
1905	22,97	29,73	52,70
1906	30,43	23,19	53,62
1907	32,10	35,80	67,90
1908	39,68	28,57	68,25
1909	44,64	25,00	69,64
1910	34,00	20,00	54,00
1911	27,72	39,61	67,33
1912	24,07	35,19	59,26
1913	27,12	20,34	47,46
1914	35,42	14,58	50,00
1915	29,55	20,45	50,00
1916	17,39	26,09	43,48
1917	17,81	16,44	34,25
1918	16,36	16,37	32,73
1919	19,51	9,76	29,27
1920	47,27	10,91	58,18
1921	34,69	8,16	42,85

Végül is bármilyen tragikusnak is látszik ez az iszonyatos gyermekhalandóság, az általános népszaporulat mégis pozitív, mert a születések aránya ezrelékben kimutatva rendkívül magas:

Év	Születés ezrelékben	Elhalálozás ezrelékben	Demográfiai növekedés ezrelékben
1896	45,7	40	+ 5,7
1897	66,7	25,2	+41,5
1898	39	21,4	+17,6
1899	64,7	27,6	+37,1
1900	45,9	35,9	+10
1901	61,8	26,8	+35
1902	55,9	28,2	+27,7
1903	Nincs adat		
1904	47,7	35	+12,7
1905	46,4	33,6	+12,8
1906	50,1	31,4	+18,7
1907	54,1	36,8	+17,3
1908	46,8	28,6	+18,2
1909	52,7	25,5	+27,2
1910	42,6	21,7	+20,9
1911	38,7	43,9	- 5,2
1912	46	24,3	+21,7
1913	35,7	25,6	+10,1
1914	42,2	20,9	+21,3
1915	26,5	19,1	+ 7,4
1916	22,6	30	- 7,4
1917	17,3	31,7	- 14,4
1918	20	23,9	- 3,9
1919	42,6	17,8	+24,8
1920	41,8	25	+16,8
1921	43,5	23,1	+20,4

A két család mögött két ház. A távolabbi még nádfedeles, a közelebbi már cseréptetős

Majláthfalva a századforduló éveiben

Az 1869-es, 1880-as, 1890-es népszámlálás adatai még csak összegező jellegűek. Az 1900-as és 1910-es népszámlálások a modern statisztika követelményeinek megfelelően már pontosan felméri a lakosság koronkénti, foglalkozási és vagyoni állapotát is. Ezeknek alapján már viszonylag hű képet alkothatunk a faluközösség életéről.

Vizsgáljuk meg először az 1900-as népszámlálás adatait. Ekkor a község lakossága 2236 fő, ebből 1105 férfi, 1131 nő. Koronként a helyzet a következő:

- 0–6 éves	441	19,72 százalék
- 7–11 éves	325	14,53 ”
- 12–14 éves	166	7,43 ”
- 15–19 éves	258	11,54 ”
- 20–39 éves	553	24,73 ”
- 40–59 éves	371	16,59 ”
- 60 éven felül	122	5,46 ”

Családi állapot szerint nőtlen, illetve hajadon 1200, házas 927, özvegy 109.

Nemzetiségi megoszlás szerint:

- magyar	2207 lélek
- német	19 ”
- román	10 ”

A lakosság vallás szerinti megoszlása:

- római katolikus	2207 lélek
- görög katolikus	24 ”
- református	1 ”
- izraelita	5 ”

Írni-olvasni tud 1271 lélek, 56,84 %.

A lakosság foglalkozás szerinti megoszlása:

- kereső	992 lélek
- eltartott	1244 ”

Mezőgazdaságban és kertészetben foglalkoztatottak:

- kereső	916 fő
- eltartott	1148 ”

Kézműiparban dolgozik:

- kereső	39 fő
- eltartott	69 ”

Kereskedelemben és hitéletben dolgozik:

- kereső	7 fő
- eltartott	7 ”

Közszolgálatban dolgozik, illetve szabad foglalkozású:

- kereső	11 fő
- eltartott	14 ”

Véderő (csendőr)

	1 ”
--	-----

Házicseléd:

- kereső	13 fő
- eltartott	1 ”

Egyéb:

- kereső	5 fő
- eltartott	5 ”

Mindebből egyöntetűen kiviláglik, hogy a majláthfalvi lakosság döntő többsége mezőgazdaságból tartja fenn magát.

Az 1910-es népszámlálási statisztika részletezi a mezőgazdaságból élők anyagi helyzetét is.

Eszerint a mezőgazdaságból él 597 férfi és 319 nő, az eltartottak száma 423 férfi és 725 nő.*

A vagyoni helyzetet illetően önálló gazda, illetve bérlő:

- 100 kataszteri holdon felül	3 fő
- kisbirtokos vagy bérlő	276 "
- napszámos	16 "
- kertész	1 "
- mezőgazdaságban alkalmazott tisztviselő	1 "
- mezőgazdasági cseléd	48 "
- mezőgazdasági munkás	209 "

A mezőgazdasági munkások közül saját háza van 52-nek.

A házak száma 376, kettő kivételével valamennyi vályog vagy vert falú ház. Tetőszerkezet szerint : cserép 38, zindely vagy deszka 112, zsup vagy nád 226.¹⁵

Az 1910-es népszámlálás szerint a lakosság száma 2335, ebből 1154 férfi és 1181 nő. A koronkénti megoszlás:

- 0–6 évig	449 fő	19,23 százalék
- 7–11 évig	454 "	19,44 "
- 12–14 évig	159 "	6,81 "
- 15–19 évig	218 "	9,33 "
- 20–39 évig	560 "	24,00 "
- 40–59 évig	335 "	14,34 "
- 60 éven felül	160 "	6,85 "

A két népszámlálást egybevetve megállapíthatjuk, hogy a 15 év alatti , vagyis nem munkaképes lakosság aránya rendkívül nagy, mégpedig 1900-ban 41,67 %, 1910-ben pedig 45,48 %.

Családi állapot szerint 1910-ben: 1326 nőtlen, illetve hajadon, 913 házas, 94 özvegy és 2 elvált.

Anyanyelv szerint a lakoságból:

- magyar	2272 fő
- német	34 "
- román	19 "
- szerb	7 "
- egyéb	3 "

A lakosság vallásfelekezetei szerint:

- római katolikus	2280 fő
- görög katolikus	1 "
- görögkeleti	36 "
- református	13 "
- lutheránus*	5 "

A lakosság foglalkozás szerinti megoszlása:

Mezőgazdaság és kertészet:

- kereső	867 fő
- eltartott	1165 "

Ipar:

- kereső	39 fő
- eltartott	83 ”

Kereskedelem és hitélet:

- kereső	6 fő
- eltartott	9 ”

Közlekedés:

- kereső	2 fő
- eltartott	5 ”

Közszolgálat, szabad foglalkozású:

- kereső	16 fő
- eltartott	15 ”
- véderő	2 ”
- házi cseléd	18 ”

Egyéb:

- kereső	75 fő
- eltartott	33 ”

A mezőgazdaságban a keresők közül 643 férfi és 224 nő, az eltartottak közül 396 férfi és 769 nő.

Az 1910-es összeírásban már nem szerepel egyetlen 100 kataszteri holdon felüli birtokos sem. A 10 kataszteri holdon felüli gazdák száma 279, a 10 holdon aluliaké 131. Ezekhez tartozik még mint kisegítő családtag 156 férfi és 160 nő.¹⁶

Nyilvánvaló, hogy a törpebirtokos családok sok esetben nem tudnak megélni saját vagyonukból, nem is beszélve a földet nélkülözőkről. Ezek helyzetére is választ ad a statisztika. 1910-ben nyilvántartottak a faluban egyetlen mezőgazdasági tisztviselőt, 35 mezőgazdasági cselédet (16 eltartott családtaggal), továbbá 196 mezőgazdasági munkást, 298 eltartottal. Közülük mindössze 54-en rendelkeztek saját házzal. Sokan a környező nagybirtokok alkalmazottai (elsősorban a monostori Worasitzki*-féle uradalomban).

A kézművesek száma némi belső infrastruktúrára utal. Az iparban foglalkoztatottak száma 39, ebből 37 férfi és 2 nő. Közülük önálló műhellyel rendelkezik 31 férfi és 2 nő. Az iparban foglalkoztatottak közül 7 segéd, 8 inas, valamennyi férfi. A kézművesek közül segéd nélkül dolgozik 29, 1 segéddel 9 és 3 segéddel egy mester. Foglalkozási ágak szerint valamennyien a helyi szükségletet elégítik ki, mégpedig:

- kovácmester	7
- lakatosmester	2
- gépész	4
- takácmester	1
- szabó	4
- cipész, csizmadia	3
- mészáros	2
- kőműves	2
- ácsmester	3
- festő	2
- kocsmáros	2
- egyéb iparágban dolgozik	7

Ipparral mellékesen foglalkozik még 5 személy.¹⁷

Meglepő, hogy amíg a faluban 3 cséplőgép is működik, malom nincs.

Majláthfalva határa a XIX. század végén 4401 kataszteri hold, a gazdaságok száma 404. A határ termőföld szerinti megoszlása:

- szántóföld	3932 hold
- kert	38 ”
- rét	61 ”
- szőlő	14 ”
- legelő	214 ”
- erdő	1 ”
- nádas	4 ”
- nem hasznosítható	137 ”

Az összöldterületből magántulajdon 3997 hold, haszonélvezet 49 hold, haszonbéres (többnyire nagybirtok) 355 hold.

A statisztikai adatok szerint ekkor (1897) a lakosság rendkívül belterjesen használta ki a kerteket. Jelentős a gyümölcsfák száma, mégpedig:

- almafa	1282
- körtefa	320
- cseresznyefa	228
- meggyfa	2359
- őszibarackfa	47
- kajszibarackfa	228
- szilvafa	3684
- diófa	466
- mandulafa	8
- gesztenyefa	15
- eperfa	1850
összesen	10 487 gyümölcsfa. ¹⁸

Bár a falu, akárcsak korábban, most is legelőgondokkal küzd, az állatállomány mégis eléggé jelentős. Első és igen fontos megállapításunk, hogy a fogatolásnál, egyetlenegy ökörfogatot kivéve, csak lovat használnak. A fogatok száma 260, ebből egylovas 8, kétlovas 172, háromlovas 81. Ha összehasonlítjuk a családok számával, kiderül, hogy nem mindegyik rendelkezik igavonó jószággal.

A ló, úgy tűnik, nemcsak a fogathoz kellett, hanem eladásra is tenyésztették; számuk összesen 847, s ez a következőképpen oszlik meg:

- mén: 1 év alatti 51; 1–2 év közötti 34; 2–3 év közötti 10; 3 éven felüli 14;
- kanca: 1 év alatti 57; 1–2 év közötti 40; 2–3 év közötti 36; 3–4 év közötti 21; 4 éven felüli 334;
- herélt: 1–2 év közötti 6; 2–3 év közötti 14; 3–4 év közötti 13; 4 év feletti 217.

A szarvasmarhák száma 569, ebből:

- bika, bikaborjú: 1 év alatti 6; 1–2 év közötti 49; 2–3 év közötti 3; 3 éven felüli 3;
- üsző, tehén: 1 év alatti 78; 1–2 év közötti 65; 2–3 év közötti 59; 3–4 év közötti 40; 4 éven felüli 248;
- tinó, ökor: 2 év alatti 8; 2–3 év közötti 5; 3–4 év közötti 3; 4 év feletti 3.

Fajta szerint a szarvasmarhák közül 351 fehér vagy magyar fajta, 97 úgynevezett riska, 61 pirostarka, 56 borzderes és 2 egyéb fajta.

1897-ben összeírtak még a faluban 5 kecskét, 1009 sertést, 5 birkát, 11 640 baromfit és 177 méhkast.¹⁹

1911-ben újabb állatösszeírásra került sor. Ez az 1897-eshez viszonyítva némi csökkenést mutat, bár minőségileg az állomány javult.

A lovak száma 847, ebből:

- mén: 1 éven aluli 43, egy éven felüli 56;
- kanca: 1 éven aluli 56, egy éven felüli 391;
- herélt: 1 éven aluli 3, egy éven felüli 214;
- a többi 1 éven aluli csikó.

A szarvasmarha-állomány 527, ebből:

- bika: növendék 5, tenyészbika 8, hizlalásra fogott 1;
- tehén: tenyész és fejő 281, selejt 1;
- ökör, tinó: 3 év alatti 5, 3 év feletti 2;
- üsző: 2 év alatti 141, 2 év feletti 64, szopós borjú 19;
- az ellett borjak száma 192, ebből meghagyva 84, eladva 7, levágva 95, elhullott 6.

Javult a fajtaállomány, amennyiben magyar fehér marha csak 49, pirostarka 311, egyéb 167.

A sertések száma 1076, ebből 5 tenyészkan, 165 tenyészkoca, 272 ártány és süldő, 620 malac, hízó 14. Faj szerint 1049 mangalica s mindössze 27 húsfajta.

A juhok száma 5, a kecskéké úgyszintén.²⁰

A parasztgazdák mellett bizonyos adatok szólnak a határban lévő nagybirtokról is. 1893-ban az egyik nagybirtokos maga a kincstár, melynek tulajdonában 216 kataszteri hold föld szerepel, ebből 210 hold szántó, 1 hold kert, 2 hold rét és 3 hold szőlő. A község tulajdonát képezi 354 kataszteri hold föld, melyből 48 hold szántó, 7 hold rét, 204 hold legelő, 101 hold hasznavehetetlen.²¹ Nem említik meg viszont azt, hogy e földterületeket ki és milyen feltételek között bérlti.

Ugyanakkor a legmodernebb uradalmak egyike, a monostori Izdenczy-féle, a század végén a gróf Woraczinczky család tulajdonába jutott. Az uradalom kiterjedése 1911-ben 2089 kataszteri holdat tett ki, melyből 1935 hold volt szántóföld, 27 hold kert, 51 hold rét, 6 hold szőlő, 40 hold legelő, 3 hold erdő és 24 hold használhatatlan. 1911-ben az uradalom tiszta jövedelmét 1504 aranykoronára becsülték. Nagy része, beleértve a majláti határt is, Molnár Dániel és Géza, Eischer Sámuel és Richard bérlők gondozásában volt.

Az uradalom gazdasági cselédeinek száma 60, állatállománya: 155 szarvasmarha, 25 ló és 15 sertés. Munkaeszközei: 1 lokomobil, 2 cséplőgép, 2 vetőgép, 30 eke, 12 borona, 4 trier, 1 henger és 14 igásszekér.²²

Akárhogy is elemezzük a rendelkezésünkre álló rengeteg statisztikai anyagot, bizonyos végkövetkeztetések levonásában mégis egyöntetű mérleghez jutunk.

Majláthfalva felemelkedésének kiinduló pontja az 1867-ben megkötött úgynevezett „kiegyezés“ volt. Ekkor oldódott meg a mezőgazdaságot addig gúzsba kötő hitelhiány. Az osztrák örökös tartományok felszabaduló piaca jó keresletet biztosított a mezőgazdasági terményeknek. Tanúi vagyunk bizonyos mértékű modernizálódásnak. Nőtt a termelékenység, részben a rendszeres trágyázás és a vetésforgó alkalmazása, részben a mezőgazdasági munkaeszközök korszerűsödése révén. Elterjedt a gőzgép, a cséplőgép, a vetőgép. Fontos szerepet játszott a tagosítás is, bár a természetes népszaporulat és az újabb betelepülések miatt a szűk határban óhatatlanul bekövetkezett a parasztbirtok felaprózódása.

Gátlólag hatott a község fejlődésére az a sajnálatos tény is, hogy kiesett az úthálózatból, nehézségekbe ütközött a termények értékesítése. Mivel a lakosság zöme kisbirtokos volt, nagy hangsúlyt fektettek a kertek maximális kihasználására, a munkaigényes növények, s mindenekelőtt a dohány termesztésére. Valójában a majláthfalvi gazdák a legtöbb jövedelmet, egészen az első világháborúig, lényegében a dohányból szerezték.

Közigazgatásilag a község Temes megye vingai járásához tartozott, ennek a következménye Majláthfalva mindmáig érezhető kettős orientálódása: Temesvár és Arad felé.

Majláthfalva 1854-től kezdve önálló jegyzőség. 1855-ben épült fel a községháza. Első jegyzője Czigán Ferenc, őt követte 1868 és 1874 között Karagyéna Miklós, majd öt évig Kirch Gyula, s 1879 és 1912 között, 33 éven át megszakítatlanul Deák Lajos.²³

Járásbírósága Temesvárt, adóhivatala Vingán, csendőrőrsé Németszentpéteren, postahivatala helyben volt.²⁴

Szóljunk pár szót Majláthfalva vagyonáról és számviteléről. A község vagyonának becstértéke 5000 aranykorona, házak és egyéb ingatlanok értéke 17 400 korona. A községi alapok tőkeösszege 16 272 forint. 1908-ban a község adóssága 610 forint.

A községi háztartás 1908. évi bevétele 12 645 korona: ingatlanokból 60 korona, üzemekből 58 korona, közjogi és közigazgatási bevételekből 9918 korona.

A kiadások 12 187 koronát tettek ki, s ennek megoszlása mai szemmel nézve elég sokatmondó, ugyanis:

- közjogi és közigazgatási kiadások	4975 korona
- közegészségügyi kiadások	890 "
- közoktatási és közművelődési kiadások	1964 "
- közjótékonyági kiadások	415 "
- közlekedési (utak) kiadások	300 "
- egyéb kiadások	3643 "

A község összvagyonának értéke 52 418 korona.²⁵

Az első világháborút megelőző években Majláthfalva a gazdasági felemelkedés képét tárja elénk. Az 1877-es örökváltság törlesztése befejeződött. Mint láttuk, a kincstár tulajdonában mindössze 216 kataszteri hold föld maradt s azt is a község bérelte. A község, mint önálló jegyzőség, javaival jól gazdálkodott, az állammal szembeni kötelezettségeinek rendszeresen eleget tett, gyakorlatilag adósságmentes volt. 1911-től az országos földhitelintézetnek Majláthfalván is fiókja létesült.

A község két fő kulturális intézménye, a templom és az iskola virágzott.

Ezt a csendes, de ígéretteljes fejlődést zavarta meg az első világháború.

Az általános mozgósításban Majláthfalváról is száznál többen öltöttek magukra a mundért, s mentek vérezni Galícia, az Isonzó s a háború megannyi csataterére. A házakba beköszöntött a gyász, miután a férfilekosság színe-javát tizedelte meg az öldöklés. Amint a község központjában felújított emlékmű is hirdeti, 37 majláthfalvi férfi veszett oda a vérontásban. Hajtsuk meg fönket előttük, és soroljuk fel ez alkalommal is e mártírhősöket:

A HŐSÖK EMLÉKMŰVE a falu központjában az iskola előtt

A háborúból sokan rokkantan tértek haza, mások meg évekig ették a hadifogság sanyarú kenyerét.

A férfilakosság fegyverbe szólításával megcsappant a munkáskéz. Ehhez járult még a lovak és termények rekvirálása, s ezek következtében folyamatosan csökkent a termelés. Nőtték az árak, a jómódú majláthfalvi házakba is beköszöntött a szűkség és a nincs.

A lakosság szegényebb rétege már zúgolódott, felszínre kerültek a közigazgatási és beszolgáltatási visszaélések. 1918-ban már a hadseregben is romlott a morál, s ősszel bekövetkezett az összeomlás, kitört a forradalom.

A két világháború között

Az országban felbomlott a rend. A hazatérő fegyveres katonák fosztogattak, a felbőszült lakosság megtámadta az uradalmakat, kifosztotta a raktárakat, üzleteket, elzavarta a jegyzőket, a csendőrséget. Összeomlott a közigazgatás, megszűnt a közbiztonság.

Szerencsére Majláthfalváról nem rendelkezünk olyan adatokkal, amelyek a közrend megbontására utalnának. A többé-kevésbé izolált magyar közösség összetartott, s feszült idegekkel várta a fejleményeket. Nem alaptalanul. A szerb csapatok megelőzték a románokat, s akadálytalanul nyomultak előre. November 14-én megszállták Lugost, 17-én Temesvárt, s rövidesen elérték a Marost.¹

Közben, az eredménytelenül végződő aradi tárgyalások után, december elsejére összehívták az erdélyi románok nemzeti gyűlését, s megszavazták Erdély, a Bánát s a Körösök vidékének egyesülését Romániával.²

A Bánság azonban egyelőre szerb megszállás alatt volt, s a román küldöttek legnagyobb része el sem tudott utazni Gyulafehérvárra.

Körvonalazódott a szerb–román ellentét. A szerbek követelték Temesvárt s a Bánság legnagyobb részét, a románok pedig Versecet. A két szövetséges összecsapását elkerülendő, december 2-án francia csapatok vonultak be Temesvárra, majd Aradra, s csak 1919 nyarán távoztak, miután a közigazgatást átvették a román hatóságok. A helyzetet végérvényesen a trianoni békeszerződés rögzítette, s a Bánság keleti – nagyobbik – része Romániához került.

Majláthfalva közigazgatási helyzete mit sem változott, továbbra is Temes megye vingai járásának része maradt önálló jegyzőséggel.³

Bármilyen furcsának is tűnik, a két háború közötti időszak majláthfalvi eseményeiről alig rendelkezünk hiteles adatokkal, eltekintve a polgári és egyházi anyakönyvek által nyújtottaktól.

Ezek egyöntetűen egyetlen tényt igazolnak: véget ért a falu népességének gyarapodása. Bekövetkezik a demográfiai visszaesés, a lakosság száma folyamatosan csökken, hasonlóképpen erősen visszaesik a születések száma is.

De lássuk, mit mutat a statisztika.

Polgári anyakönyvek:

Év	Születések	Házasságkötések	Elhalálozások	Természetes szaporulat
1922	87	31	50	+37
1923	63	31	45	+18
1924	56	32	56	0
1925	65	24	53	+12
1926	72	34	44	+28
1927	54	30	44	+10
1928	59	25	43	+16
1929	65	28	44	+21
1930	58	32	45	+13
1931	57	20	48	+ 9
1932	38	28	33	+ 5
1933	46	23	32	+14

1934	46	22	39	+ 7
1935	47	23	28	+19
1936	34	23	29	+ 5
1937	22	19	34	- 12
1938	35	36	31	+ 4
1939	59	13	27	+32
1940	39	14	28	+11
1941	28	20	21	+ 7
1942	33	9	35	- 2
1943	14	4	22	- 8
1944	10	1	13	- 3

A népszaporulat nagy visszaesése még jobban érzékelhető, ha ezt ezrelékben is bemutatjuk:

Év	Születés ezrelékben	Elhalálozás ezrelékben	Természetes népszaporulat ezrelékben
1922	36,78	21,14	+15,64
1923	26,63	19,02	+ 7,61
1924	23,68	23,68	0
1925	27,48	22,83	+ 4,65
1926	30,44	18,60	+11,84
1927	22,83	18,60	+ 4,23
1928	24,95	18,18	+ 6,77
1929	27,48	18,60	+ 8,88
1930	28,48	22,10	+ 6,38
1931	27,99	19,64	+ 8,35
1932	18,66	16,01	+ 2,65
1933	22,59	16,21	+ 6,38
1934	22,59	19,15	+ 3,44
1935	23,09	13,75	+ 9,34
1936	16,70	14,24	+ 2,46
1937	10,80	16,69	- 5,89
1938	17,19	15,22	+ 1,97
1939	28,98	13,26	+15,72
1940	14,24	13,75	+ 0,49
1941	13,79	10,31	+ 3,48
1942	16,21	17,19	- 0,98
1943	11,79	10,80	+ 0,99
1944	0,49	0,54	- 0,05

4

Ha összehasonlítjuk az első világháború előtti adatokkal, kitűnik, hogy a születések aránya a felére esik vissza. Pozitívum azonban, hogy jelentősen csökken a gyermekhalandóság. Sajnos, ugyanakkor vészesen megnő a felnőtt lakosság körében a tuberkulózis, a rák, és az érbetegségek okozta halálesetek száma.

Majláthfalva társadalmi képét hűen tükrözik az 1930-as román népszámlálás adatai:

Férfi	Nő	Összesen	Házas	Nőtlen	Özvegy	Elvált
1017	1019	2036	478	490	27	1

Kor szerint:

Korosztály	Férfi	Nő	Összesen
0–6 év	159	160	319
7–12 év	135	132	267
13–19 év	135	140	275
20–64 év	526	520	1046
65 év felett	53	66	119
Ismeretlen korú	9	1	10
Összesen	1017	1019	2036

Százalékra átszámítva:

Korosztály	Férfi	Nő	Összesen
0–6 év	7,81	7,85	15,66
7–12 év	6,63	6,48	13,11
13–19 év	6,63	6,88	13,51
20–64 év	25,83	25,54	51,37
65 év felett	2,60	3,26	5,86
Ismeretlen korú	0,44	0,05	0,49
Összesen	49,94	50,06	100,00

5

A gazdaságok száma 484.⁶

A lakosság nemzetiségi és anyanyelvi megoszlása

Román	17	18
Magyar	2008	2006
Német	5	6
Szerb	3	1
Más	3	5

A lakosság felekezeti megoszlása:

Római katolikus	2002
Görögkeleti	21
Görög katolikus	5
Református	5
Egyéb	3

7

A hét éven felüli lakosságból ír-olvas 1380 személy.

Az iskolázottságot tekintve az 1930-as adatok szerint: elemi iskolát végzett 740 férfi és 737 nő, összesen 1477, gimnáziumot végzett 16 férfi és 15 nő, összesen 31, ipariskolát végzett 2 férfi, egyetemet úgyszintén 2 férfi.

Az analfabetizmus megoszlása:

7–12 év között	34 férfi és	21 nő	= 55
13–19 év ”	3 férfi és	5 nő	= 8
20–64 év ”	71 férfi és	126 nő	= 197
65 év fölött	21 férfi és	56 nő	= 77 ⁸

A háború kétségtelenül erős visszaesést okozott Majláthfalva gazdasági életében. Az okok nyilvánvalóak.

A frontokról hazatérő férfilakosság gazdaságait igen zilált állapotban találta, de szorgalmas munkával pár év alatt java részét talpra állította. Ehhez kismértékű segítséget nyújtott az 1921-es román földreform.

A sok problémát felvető radikális földreformnak gazdag irodalma van. Ennek ellenére Majláthfalvára vonatkozó pontos statisztikai adatokkal mindeddig nem rendelkezünk.

Erdély s a Bánság tekintetében eddig a legösszefoglalóbban Wenczel József dolgozta fel a kérdést még 1942-ben.⁹ Emellett mind a román, mind a magyar szakirodalom számtalan összefoglaló és részlettanulmányban érintette.¹⁰

Nem feladatunk a hosszas vita után Erdélyben is alkalmazott földreform-törvény aprólékos tárgyalásába bonyolódni. Először bevezették a kényszer-bérletek rendszerét, főleg azokon a birtokokon, amelyeknek saját kezelése nem volt biztosítva. Ezt aztán az 1920. február 10-i 20 393-as kormánytanácsi rendelettel kiterjesztették azokra a birtokokra is, amelyeket előreláthatóan ki fognak sajátítani.

Az 1921. július 23-án kihirdetett agrártörvény általában 100-200 hektárban határozta meg a birtokosok tulajdonában megmaradható földet, attól függően, hogy milyen domborzati viszonyok között fekszik. A mintagazdaságok esetében azonban ez kiterjedhetett 500 hektárig is.

Az igényjogosultak száma mindenhol nagy volt. Előnyben részesültek a frontharcosok, hadiözvegyek, az új telepítésű román falvak s általában a földnélküliek és a törpebirtokosok.

A földhözjuttatás azonban nem ment egyik napról a másikra. A földosztó bizottságokat járásonként és községenként állították össze, sok esetben elég szubjektív szempontok szerint.

Temes-Torontál megyében a földreform adatait gróf Bethlen György összegezte. Ezek szerint 210 helységben 519 nagybirtok 320 632 holdjából kisajátítottak 243 671 kataszteri holdat, melyből 116 494 kataszteri hold szántó, 13 020 hold rét, 26 876 hold legelő, 32 764 hold erdő és 4516 hold egyéb terület.

Ebből 1923. december 1-ig 46 585 igényjogosult ideiglenesen használatba kapott 144 711 kataszteri holdat. Az állam részére fenntartottak 98 961 kataszteri holdat. Az igényjogosultak közül mindössze 3614 volt magyar.¹¹

Bennünket azonban mindenekelőtt Majláthfalva és környéke érdekel. Jakabffy Elemér, aki számtalan cikkében foglalkozott a bánsági falvak sorsával, részletes adatokat szolgáltat gróf Woraczinczky János monostori birtokáról. A közel 2400 kataszteri holdas uradalomból 480 hold maradt meg egyelőre a grófnak, s a kisajátított föld kárpótlásaként holdanként 1400 lejt állapítottak meg.¹²

A földosztáskor Majláthfalva is részesült némi juttatásban. Ekkor létesült a falu monostori határában az úgynevezett „Újtelep“. Nyári Sándor visszaemlékezése szerint a korábbi kamarai közlegelőből 15 áras (az egykori úrbéri telek negyedrésze) házhelyeket mértek ki, elsősorban hadirokkantaknak, hadiözvegyeknek s más rászoruló családoknak. Ehhez járult az egykori monostori uradalomból családonként egy hektár szántó.

Az igényjogosultak azonban elég lassan jutottak hozzá tulajdonukhoz, mert csak 1926-ra épült fel 32 ház, majd ezt követően több is. A valódi számot és a kapott föld nagyságát levéltári adatok híján mindmáig nem ismerjük pontosan, ezt csakis a telekkönyvi bejegyzések részletes vizsgálata alapján lehetne megállapítani. Csakhogy a község megszűntetésekor Vingára szállították levéltárát, s jelenleg nem tanulmányozható.

A szorgalmas majláti gazdák munkájának köszönhetően a huszas évek végére a község gazdaságilag újra megerősödött. Ezt a fejlődést rázta meg az 1929–1932-es nagy világgazdasági válság. A gabonaárak mélypontra zuhantak. Parasztgazdaságok sora szorult jelzálogos bankhitelre. E tömeges eladósodáson kívánt segíteni az 1932-es konverziós törvény, melynek értelmében a mezőgazdasági adósok jogosultak kérni az úgynevezett „jogi szanálást“, ha össztartozásuk legalább 60 százalékának kifizetését felajánlották bizonyos határidőn belül. A húsz holdnál nagyobb gazdák, akik nem akarták igénybe venni a konverzió nyújtotta kedvezményt, 3 évre kérhettek halasztást. Végül is az állam kezességet vállalt a meghosszabbított visszafizetési kötelezettségért.¹³

Mindezen nehézségek miatt a mezőgazdaság gépesítése Majláthfalván is egy helyben topogott. Malom nem volt a faluban; 3 cséplőgép működött (egy 10-es mint társasági tulajdon, s két 5-ös, a Jankó- és Zserai-féle). A csépléshez a munkaerőt a helybeliek közül toborozták, hogy a cséplési vám is a falu szegényei között osztassék szét.

Traktorról, vetőgépekről alig van tudomásunk. Fő terményeik: gabona, tengeri, napraforgó, cukorrépa, dohány és kender.

Az infrastruktúra sem fejlődött sokat. 1940-ig 25 kisiparosról tudunk: 6 kovács, 1 kötélverő, 1 kerekes, 3 asztalos, 3 szabó, 3 cipész, 2 mészáros, 4 borbély, 1 gépész mesteremberről és egy meg nem nevezettről.

A községben eredményesen működött a Hangya fogyasztási- és hitelszövetkezet, továbbá a kétféle Rottinger-féle bankfiók (Berta Mátyás vezetésével), valamint 3 szatócsüzet és több italmérés. Ezek száma azonban időközönként változott.

Majláthfalva lakossága aktívan támogatta az Országos Magyar Pártot, a párt bányászati tagozatának elnöki tanácsában vezető tagként működött a majláthfalvi Gyenes Mihály, akit többször is beválasztották. Az országos választások alkalmával Majláthfalva a Magyar Párt biztos választási körzete volt. Emlékezetes marad 1926. május 18-án dr. Tornyai Pál választási körútja, melynek során Vingán, Monostoron és Majláthfalván lelkes választási gyűléseket tartottak.

1931. február 2-án alakult meg a temesvári Magyar Házban a Magyar Gazdasági Egyesület, melynek egyik vezetőségi tagja szintén Gyenes Mihály lett. A gazdakör Majláthfalván is eredményesen működött egészen a második világháborúig.¹⁴

A szakadatlanul kiteljesedő buzgó hitéletről s az iskoláról majd egy külön fejezetben beszélünk.

Az utolsó fél évszázad

Úgy tűnhet, hogy saját generációnk korának megrajzolása a legkönnyebb feladat, de amikor ennek írásos dokumentációját keressük, a legnagyobb nehézségekbe ütközünk.

Így vagyunk Majláthfalvával is.

Kezdjük mindjárt azzal, hogy két évtizeddel a XX. század első nagy világháborúja után, már be is következett a második. A vészfelhők már 1938-ban gyülekeztek Európa felett. A határrevíziótól tartó Románia mozgósított. Ezzel párhuzamosan megkezdődött a hadsereg számára a rekvirálás. Ez elsősorban a lovakra és a takarmányra terjedt ki. Az igavonás és szállítás alapját képező lóállomány Majláthfalván is érezhetően megcsappant. Ezt követte a férfilakosság részleges behívása. Miután a második bécsi döntés Észak-Erdélyt Magyarországnak ítélte, a kötelező katonáskodás, majd Románia hadbalépése után a szovjet frontra kerülés előtt a katonaköteles férfiak közül sokan szöktek át Magyarországra. Ennek hatását már láttuk a háborús évek népesedési statisztikájában.

1944 őszén Románia átállt a szövetségesekhez, s ezért a front viszonylag gyorsan vonult át a vidéken, és nem okozott különösebb veszteséget.

Miután beköszöntött a béke, a háború miatt távozottak többnyire hazatértek, s megindult az újjáépítés. Az 1945-ös újabb földreform több majláthfalvi családot ajándékozott meg, főként a kétféle és kisszentpéteri németektől kisajátított birtokokból.

A gazdaságilag talpra állt község népessége azonban folyamatosan fogyott. Ennek pontos nyomon követése azonban a változó közigazgatási beosztás miatt elég körülményes.

1950-ig Majláthfalva változatlanul a Temes megyei vingai járás önálló, saját jegyzőséggel rendelkező községe maradt. Az 1950-es közigazgatási reformmal Arad tartomány újaradi járásába osztották be, hol Monostor társfalvaként, hol mint önálló, saját néptanáccsal rendelkező községet. 1956-ban Arad tartományt felosztatták. Az újaradi járás, Maláthfalvával együtt, Bánát tartományhoz került mint önálló néptanáccsal rendelkező község.

Ez 1968-ig tartott, amikor visszaállították a megyerendszert. Majláthfalva Arad megye része lett, de megszűnt mint önálló néptanács és Vingához csatolták. Következésképpen a község irattára, teljesen összekeverve, az anyakönyvekkel együtt Vingára került. Mivel 1968-tól önálló majláthfalvi anyakönyvek nem állnak rendelkezésünkre, kénytelenek vagyunk az egyházi anyakönyvekhez folyamodni, hogy a népesedési viszonyokat elemezhessük.

Mint már hangsúlyoztuk, a lakosság száma folyamatosan csökkent. Sajnos, a különböző népszámlálások adatai is kódosak, nem tartalmazzák sem a vallási, sem az anyanyelvi, sem a nemzetiségi adatokat. Az 1956-os népszámláláskor Majláthfalván összeírtak 886 férfit és 907 nőt, összesen 1793 személyt.¹⁵ Ez 243 fős csökkenést jelent az 1930-as népszámláláshoz viszonyítva. A későbbi népszámlálások kiadványai már nem tüntetik fel külön a falvakat, a lakosság számát egybeöntve közlik a községközponttal.

Egy azonban bizonyos: a születések száma folyamatosan csökken, s egy adott pillanatban az elhalálozások száma meghaladja a születéseket. Bekövetkezik a falu lassú elöregedése. Bár a gyermekhalandóság gyakorlatilag a nullára apad, a két háború közötti időszakot annyira sújtó tuberkulózis s egyéb járványos beteg-

ség száma is erőteljesen csökken, az egykezés és a fiatalság folyamatos elvándorlása miatt oly kevés a gyermek, hogy ez állandóan veszélyezteti az iskola létét.

A mondottak igazolására kövessük nyomon az egyházi anyakönyvek adatait (bár nem tartalmazzák a nem katolikusokat, viszont benne van néhány monostori katolikus is).

Év	Kereszteltek száma	Házasság kötések száma	Temetések száma	Természetes szaporulat
1945	14	23	28	- 14
1946	24	34	30	- 6
1947	45	32	27	+ 18
1948	26	22	29	- 3
1949	42	17	27	+ 15
1950	30	27	18	+ 12
1951	35	20	29	+ 6
1952	30	13	30	0
1953	26	11	19	+ 7
1954	31	21	28	+ 3
1955	30	17	24	+ 6
1956	21	24	28	- 7
1957	26	12	24	+ 2
1958	24	13	23	+ 1
1959	28	12	27	+ 1
1960	21	8	15	+ 6
1961	20	12	21	- 1
1962	18	11	24	- 6
1963	17	9	25	- 8
1964	12	6	24	- 12
1965	10	16	21	- 11
1966	13	10	20	- 7
1967	27	13	16	+ 11
1968	26	7	21	+ 5
1969	19	6	15	+ 4
1970	14	11	28	- 14
1971	15	6	28	- 13
1972	15	10	21	- 6
1973	7	9	24	- 17
1974	20	7	31	- 11
1975	15	13	21	- 6
1976	16	12	18	- 2
1977	25	17	23	+ 2
1978	18	10	21	- 3
1979	18	19	28	- 10
1980	11	10	29	- 18
1981	10	13	37	- 27
1982	16	10	28	- 12
1983	13	14	24	- 11
1984	9	4	37	- 26
1985	17	2	26	- 9

1986	10	12	20	- 10
1987	6	7	26	- 20
1988	11	14	25	- 14
1989	11	9	24	- 13
1990	14	9	24	- 10

Ezrelékben kimutatva a helyzet a következő:

Év	Születések	Elhalálozások	Természetes szaporulat
1945	0,8	0,87	- 0,07
1946	13,71	17,15	- 3,44
1947	25,71	14,00	+11,71
1948	14,85	10,85	+4,00
1949	24,00	15,42	+8,58
1950	17,14	10,28	+6,86
1951	20,58	17,05	+3,53
1952	17,64	17,64	0
1953	15,30	11,76	+3,54
1954	18,73	16,47	+2,26
1955	17,64	14,12	+3,52
1956	12,35	16,47	- 4,12
1957	15,30	14,12	+1,18
1958	14,11	13,53	+0,58
1959	16,48	15,88	+0,60
1960	12,35	8,88	+3,47
1961	16,31	10,00	+6,31
1962	12,00	16,00	- 4,00
1963	11,33	16,66	- 5,33
1964	8,00	16,00	- 8,00
1965	5,88	14,00	- 8,12
1966	8,66	13,33	- 4,67
1967	18,00	10,66	+7,34
1968	17,33	14,00	+3,33
1969	12,66	10,00	+2,66
1970	10,76	21,54	-10,78
1971	11,53	21,54	-10,01
1972	11,53	14,00	- 3,47
1973	4,66	18,46	-13,80
1974	15,38	23,84	- 8,43
1975	11,54	14,00	- 2,46
1976	12,30	13,85	- 1,55
1977	19,23	17,69	+1,54
1978	13,85	14,00	- 0,15
1979	13,85	21,54	- 7,69
1980	8,46	22,30	-13,84
1981	9,09	33,63	-24,54
1982	14,54	25,45	-10,91
1983	11,82	21,82	-10,00
1984	0,82	33,64	-32,82

1985	15,45	23,63	- 8,18
1986	9,09	18,18	- 9,09
1987	5,45	23,36	-17,91
1988	10,00	22,72	-12,72
1989	10,00	21,81	-11,81
1990	12,72	21,81	- 9,09

16

Bizony ez a népességcsökkenés riasztó. Amíg az első világháborúig a születések meghaladják a 40 ezreléket, s a magas halandóság ellenére is a természetes népszaporulat általában 20 ezrelék körüli, a két háború között egy megközelítőleg 20 ezrelékes születési arányszám mellett, a természetes szaporulat csak 6 ezrelék. Az utolsó fél évszázadban a születési arány 10 ezrelék alá esik, s évről évre egyre nagyobb a népességcsökkenés.

* * *

A népességcsökkenésnek, mely valamennyi rurális településre jellemző, több oka van: mindenekelőtt a falu eltartóképesége. Márpedig az elkerülhetetlen gépesítés, a mezőgazdaság szerkezetétől függetlenül, minden körülmények között jelentős munkásfelesleget teremt. Ráadásul az erőltetett szerkezetváltoztatás felborítja a faluközösség tradicionális életmódját, szétzilálja a korábbi társadalmi egységet, és nagyon sok esetben éppen a legéletképesebb parasztgazdaságokat teszi tönkre.

Ez a folyamat a második világháborút követő években Majláthfalván is elkerülhetetlenül bekövetkezett.

A háború okozta károkat, a termelés visszaesését a falu rendkívül gyorsan kiheverte. Még az 1945–46-os szárazság is megkímélte Majláthfalvát olyannyira, hogy a szerteséjjel bolyongó moldvai és székelyföldi éhezők-is tudtak gabonát vásárolni a környéken.

Két év sem telt el a fegyverek elhallgatása után, máris beütött a baj: a kötelező beszolgáltatási rendszer, az úgynevezett „kóta“. Nemcsak a gabonafelesleget fölözte le az állam – nevetséges áron! –, de sokszor már a szérűről, a cséplőgép mellől elvitték a gabonát.

Az igazi megbolydulást azonban a Román Munkáspárt (ekkor már az egyesült RKP és SZDP) 1949. március 3-5-i határozata okozta, mely meghirdette az osztályharcot falun is. E határozat egyúttal megpecsételte a mezőgazdaság jövőjét, melyet a szövetkezetésben képzelt el. Kíméletlen harcot hirdetett meg a módos parasztság, az úgynevezett „kulákság“ ellen.

E sorok írója máig sem tudja, honnan lopózkodt be nyelvünkbe ez az addig ismeretlen kifejezés*, azt azonban saját tapasztalatából tudja, mekkora megbélyegzést jelentett nem csak magára a „kulákra“, de a családjára, s elsősorban gyermekeire, akiket egyik napról a másikra kitétek nemcsak az egyetemről, hanem még a középiskolákból is.

A kíméletlen, progresszív adórendszer mellett elkobozták a kulákgazdaság termését, elhajtották állataikat, az ólból a disznót, s folytathatnánk a sok jogtalanságot, melyet a kuláklistára tett több tucat kiváló majláthfalvi gazdával elkövettek.

Mint említettük, az a bizonyos 1949-es márciusi határozat meghirdette a szövetkezetesítést is. Az elkobzott német földekből létrehozott állami gazdaságok már működtek (persze, korlátlan államhitellel), s 1950-ben megszülettek az ugyancsak állami gép- és traktorállomások (köztük a Majláthfalvát is ellátó fenlaki). Céljuk nagyon is világos volt: ezen az úton is lefölözni a falu gabonakészletét.

Ismerve a paraszt szívós ragaszkodását a maga földjéhez, a szövetkezethez vezető utat is úgynevezett „önkéntes“ társulással indították, valamint megfelelő sunyi propagandával. A társulásokba bevitt föld mint magántulajdon megmaradt, s a javadalmasítás is annak arányában történt, de 1950 augusztusában már kierőszakolták – megyei szinten az elsők között – úgymond önkéntes alapon a „termelőszövetkezetet“ * (C.A.P.). 1958. december 17-re már mindenkit betelereltek a „közösbe“, három család kivételével, de 1962-re ezek is beadták derekukat. Ezzel befejeződött Majláthfalva „kollektivizálása“.

A legtermészetesebb az volna, ha hiteles számvitel, év végi zárszámadás és más jegyzőkönyvek alapján nyomon követhetnénk a majláthfalvi termelőszövetkezet útját a felfelé ívelő szakasztól, a későbbi lejtőn át, a felszámolásig.

Igen ám, de a téesz irattárát, akárcsak a néptanácsét, beömlesztették a vingai polgármesteri hivatal irattárába, melynek csak a rendszerezése hosszú hónapok munkáját igényelné. Másfelől, ismerve a központi és megyei pártszervek részéről kierőszakolt, kozmetikázott vagy szemtelenül hamisított terméseredményeket, hektárhozamokat, túlhozudott osztalékokat, a termelőszövetkezetre erőszakolt bankhiteleket, tervben megszabott bevetendő területeket, sőt a termények sorát is, nagyon nehéz hiteles képet rajzolni. Szóbeli közlésekhez kell folyamodnunk.

Szőke József egykori termelőszövetkezeti könyvelő adatai alapján megkísérelünk valamennyire hiteles képet vázolni a teljes szövetkezetesítés és a feloszlás közötti harminc esztendőről.

1971-ben a majláthfalvi téesz 2577 hektáron gazdálkodott, melyből mindössze 60 hektár volt rét és legelő. A szövetkezethez 1973-ban 534 család (összesen 1356 fő) tartozott, ebből 610 volt az aktív munkaerő.

Az mtsz 12 járművel rendelkezett (autó, traktor, utánfutó), de ezeket nem használhatta sem szántásra, sem vetésre, sem betakarításra, csak szállításra. Az alapvető gépi munka a gépállomás feladata maradt, mely rendkívül nagy kiadást jelentett a gazdaságnak. További veszteséget okoztak a hatóságilag meghatározott, a piaci törvényeket semmibe vevő, rendkívül alacsony felvásárlási árak.

A szövetkezet a következő műhelyekkel rendelkezett:

- asztalos	3-6 fő
- bognár	2-4 ”
- kovács	6-8 ”
- lakatos	2 ”
- bádogos	3 ”
- építő	10 ”

A hagyományos gabonafélék mellett mintegy 100 hektáron létrehozták az öntözéses kertészetet, ahol főleg hagymát és paradicsomot termesztettek, külföldre is, de nem saját szerződéssel, hanem közvetve, az úgynevezett állami zöldség- és gyümölcscsértékesítő központon (C.L.F., vagyis Centru de Legume și Fructe) keresztül.

1965 és 1968 között kézi erővel létrehozták a 16 hektáros halastavat, eredetileg öntözésre. Karbantartása a 80-as években folyamatosan züllött.

Az mtsz mintegy 1000 szarvasmarhával rendelkezett (ebből 500-700 fejőstehén), de a tejet is alacsony áron az állam (I.C.I.L.) vette át, a szövetkezetnek nem volt joga feldolgozni.

Vitathatatlan, hogy a gépi művelés, műtrágyázás jelentős mértékben járult hozzá a termés növekedéséhez, de a már említett okok miatt a hozamok és a termelés összértékéről valló adatok kódosak, kibogozhatatlanok, a jelentések egymásnak ellentmondóak, ezért nem sok értelmét látjuk tanulmányozásuknak.

1973-ban az akkor még jól működő szövetkezet munkaértékét 4 200 000 lejre becsülték, beleértve a kiosztott termény és készpénz összértékét. A munkanap értéke ekkor 31 lej volt, ebből 19 lej készpénz, a többi pedig termény.

A gyengén fizetett munkaerő igyekezett maximálisan kihasználni az aránylag nagy majláthfalvi kertek nyújtotta lehetőségeket és a családi állattartást (főleg sertés és majorság).

Meg kell említenünk, hogy a hihetetlenül sok korlátozó intézkedés ellenére is a majláthfalvi téesz megyei szinten a jobbak közé tartozott. A faluban kávéház működött, az óvodát nemcsak étkeztetéssel, hanem két dada fizetésével is a szövetkezet tartotta fenn. Viszonylag jól működött a fogyasztási szövetkezet is (vegyesbolt, italmérés, pékség stb.).

A téesz folyamatosan bővülő gépesítése, továbbá a gyenge kereseti lehetőség miatt az elvándorlás lassan olyan ijesztő méreteket öltött, hogy a hetvenes évek felé a szövetkezet már munkaerő-gondokkal küzdött. Ekkor kezdtek betelepüdni új családok, részben Székelyföldről, részben a Szilágyságból.

Az állam nyomasztó felvásárlási rendszere, a bankhitelek s azok kamatai, a rendkívül ráfizetéses és mégis erőszakolt szarvasmarha-szektor a 80-as évek végére szinte megoldhatatlan válság elé állították az egykor eredményesen működő majláthfalvi mtsz-t, mely végül is 1992 után folyamatosan feloszlott.

Hasonló sorsra jutott a disznóhizlalda is. András István adatai szerint ezt 1970 áprilisában – ugyancsak felső utasításra – Majláthfalva központtal nyolc falu termelőszövetkezte hozta létre 6 120 000 lejes bankhitelre alapozott tőkével, melyhez az egyes szövetkezetek a következő arányban járultak hozzá:

- Majláthfalva	35	%
- Monostor	14	"
- Vinga	26,5	"
- Ság	5	"
- Keresztes	7	"
- Fűskút	4,5	"
- Félegyháza	1,5	"
- Hunedoara Timișana	6,5	"

Az egyes szövetkezetek készpénzével együtt az összbefektetés 11 745 000 lej volt.

A vállalat eleinte veszteségmentesen működött, különösen 1976 és 1980 között. A hizlalda mellett fiaztató részlege is volt. A sertések száma néha meghaladta a 20 ezret (a legtöbb 21 ezer volt). Ekkor 1150 tonna élősúlyt adtak át, természetesen ez esetben is hatóságilag megszabott áron. A haszon jelentős részét azonban elvitték a bankkamatok olyannyira, hogy amikor 1995-ben a hizlaldát felszámolták 72 100 000 lejért, a termelőszövetkezetek semmit sem kaptak vissza.

Bármennyire is negatívnak tűnik az általunk hevenyészve megrajzolt kép, a falu arculatán mégis meglátszik a haladás, sőt bizonyos fokú jólét is.

Említést érdemel a falu villamosítása, a rendszeres orvosi szolgálat és gyógyszerellátás. A kertekben elterjedt a villamos áramra alapozott öntözés. A legtöbb házat is ezekben az években építették. A házakban a rádió és televízió kívül megjelent a mosógép s a hűtőszekrény, sok helyen a fürdőszoba, s a faluban egyre több a személyautó.

Mindez – a sok-sok baj és kínlódás ellenére – a majláthfalviak ernyedetlen, szorgalmas munkájának az eredménye.

A monostori Woracziczky-kastély park felőli oldala. Az előtérben kanyargó furcsa fa japán akác (*Sophora japonica*), mely a valódi akáccal nem közeli rokon. Kanyargó folyóról nóta is szól („A kanyargó Tisza mentén, ott születtem...“), ez a kanyargó fa azonban ritkaság, legalább is errefelé, de jól illik a környezethez. Mintha szimbolizálná e kastély (a kastélyok!), sőt az e tájon élők hányatott sorsát is. Mintha Illyés Gyula híres versének (Haza, a magasban) két sorát idézné: „...*útaink megcsavarodnak, / mint giliszta, hártapodnak*“...

Egyház és iskola

Egy faluközösség békeességének, lelki nyugalmának, az ifjúság nevelésének alapját az egyház és az iskola képezi.

Majláthfalva első telepesei egyházilag Németszentpéterhez tartoztak, s mint láttuk, az anyakönyvekben már 1821-től szerepelnek. A szentségeket Ébner József plébános szolgáltatta, de már 1827. október 1-jétől Dulik András, 1829-től Liszti Antal, 1830. augusztus 1-jétől Windhagen Lipót káplánok helyben látták el a szolgálatot.¹

Az 1829-ben kiadott Schematismus* 645 római katolikus hívőt említ Majláthfalván. Számuk 1838-ban 811-re, 1846-ban pedig 888-ra emelkedett.²

1832-ben épült fel az első majláthfalvi templom, melyet november elsején szenteltek fel.³

1833-ban Fodor Gáspár, 1837-től pedig Burghard János káplán látta el a szolgálatot.

Az 1851-es esztendő új fejezetet jelent a majláthfalvi egyház életében, mert ekkor, Jankó András szolgálata alatt, önálló parókia lett. Plébánosi beiktatására 1852-ben került sor.⁴

Mint önálló anyaegyház évtizedekig ellátta a szomszédos Kétfél, Kistelep, Monostor és Túregyház puszta római katolikus lakosságát is.

Az 1855-ös Schematismus adatai szerint az említett falvak lakossága hitfelekezetek szerint a következő képet mutatja:

Helység	Római katolikus	Görög katolikus	Görög-keleti	Református	Izraelita	Egyéb
Majlát	1032	-	1	9	-	-
Kétfél	37	12	2794	1	9	2
Kistelep	313	-	-	-	-	2
Monostor	290	7	2064	3	28	1
Túregyház puszta	4	580	-	-	-	1
Összesen	1676	599	4859	13	37	6

5

Jankó András lelkészége 1866. június 15-ig tartott. Őt követte Ortancsik István, majd Hajnal Ferenc. 1871. március 27-től 1877. április 15-ig Danielovics Jakab, majd rövid ideig Hettrich Jakab és Tenyer Lajos. 1877 és 1882 között a majláthfalvi plébániát Németh Sándor látta el. Az ő nevéhez fűződik az új templom felépítése és felszentelése.

Az új templom felépítésére 1877. november 26-án létesítettek alapítványt, melyre először Danielovics plébános ajánlott fel 300 forintot. Más felajánlásokból rövid idő alatt 6124 forint 96 krajcár alaptőke gyűlt össze. Ehhez a község 4000 forintot, a megyés püspök 5000 forintot adományozott. 1877. december 19-én megalakult a 12 tagból álló építkezési bizottság. 1878. január 5-én az egyházközség újabb 5000 forint segélyért folyamodott az országos vallásalaphoz. Ugyanazon év márciusában, a községi bizottmány elengedi az összes közmunkát, illetve az ennek megfelelő 995 forintot az új templom építésére ajánlja fel.

1878. március 19-én küldöttség ment Aurélházára, hogy megtekintse az ottani új templomot. Ezt követően, augusztus 4-én szerződést kötnek Katona Mihály

és Horváth András társvállalkozókkal, és augusztus 20-án sor kerül az alapkövetételére.

Az építés rendkívül gyorsan haladt. 1879. július elsején felkerül a toronykereszt, majd augusztus 15-én felszentelik a templomot. Ezt Schaffer Antal esperes, zádorlakai plébános, országgyűlési képviselő végezte. Ez alkalommal népes küldöttség érkezett Vingárol, Németszentpéterről, Kísszentpéterről és Monostorról.

1882-ben véget ért Németh Sándor plébánosi működése. Őt követte 10 évig Patala Károly, majd 1892 és 1893 között Kindl Mátyás és Lénárd József. 1893 és 1934 között megszakítatlanul plébánoskodott Hankó György. Ezek a majláthfalvi hitélet leggyümölcsözőbb évtizedei.

Ezután a következő lelkészek* látták el Majláthfalván a plébánosi tisztséget: 1934–1935 között Faragó Mihály, 1935–1936-ban Janisch Dezső, 1936–1955 Székely Ferenc, 1955–1963 Salamon András, 1963–1973 P. Pálós Donát, 1973–1993 Kalapis Mátyás.⁶

Hankó György több évtizedes működése alatt rendkívül színes és tartalmas hitélet bontakozott ki, s ezt a Historia Domus részletesen leírja. Úgyszólván minden hétre jutott valamilyen ájtatosság, mely még néprajzilag is sok érdekességet tükröz. Vegyük sorra ezeket:

Január 6-án, Vízkresztkor szentelték a házakat, beleértve a monostori uradalmi majort is.

Február 2-án, Gyertyaszentelő Boldogasszony napján, szentelt gyertyát osztogattak és „Ave Regniae“ misét tartottak.

Ezt követte Quinquagesima vasárnapja és 40 napi böjt.

Hamavazószerdán hamuszentelés és hamvazás, majd téli kántorböjt s nagyböjti vecsernye.

Február 20-án volt a Feketevasárnap.

Március 19-én Szent József, a Boldogságos Szűz jegyesének napja.

Március 20. tavaszkezdet, ilyenkor a tanulói ifjúság csoportosan ment templomba. Virágvasárnap barkaszentelés.

Nagycsütörtökön fáklások menete, a községi elöljárók gyónása és áldozása.

Nagyszombaton Paschlais gyertyaszentelés, este feltámadási körmenet.

Húsvét napján reggel 6 órakor eledel-szentelés.

Húsvéthétfőn monostori istentisztelet.

Fehérvasárnap első áldozás.

Gyümölcsöltő Boldogasszony „Et inkarnatus est. Aperientur nuptiae solemis.“

Mária lányainak gyónása.

Április 19. Szömöréd Ilonáért örök-alapítvány.

Májusi ájtatosság.

Úrnap nyolcada - Expositio.

Páduai Szent Antal, Illés próféta és Vasas Szent Péter napja – a községben kegyeleti napok – Nagymise.

Szentháromság vasárnap, imádkozás áldásos termésért. Az alapszabályzattal és zászlóval rendelkező Lövészegylet vezetésével Németszentpéterre látogatnak annak emlékére, hogy valamikor odatartoztak.

Június 12. Páduai Szent Antal hitvallása.

Június 24. Keresztelő Szent János napja, látogatás Zádorlakra.

Június 27. Szent László király napja. Látogatás a varjasi templomnapra.

Június 29. Péter-Pál nap. Előbőjt, Németszentpéteren templomi ünnep.

Július 20. Illés próféta napja, „imádkozás az ártalmak eltávolítása végett“, aratás kezdete.

Augusztus 16. Nagyboldogasszony. Majláthfalvi búcsú.

Augusztus 20. Szent István napja.

Szeptember 8. Kisasszony napja. Kántorbőjt, „Status asnimerum“.

Szeptember 22. őszekezet.

Szeptember 29. Szent Mihály arkangyal napja.

Október 4. Szerafi Szent Ferenc hitvalló napja.

Október 15. Szent Teréz szűz kenézi templomünnepe.

November 1. Mindenszentek napja. Sírhalmok egyengetése a temetőben, processio, előbőjt, vecsernye.

November 2. Halottak napja.

November 4. Szent Imre herceg napja, szobra a templomban.

November 17. Csodatevő Szent Gergely napja, a kisszentpéteri templom ünnepe, Mária-lányok gyónása.

Advent első vasárnap.

December 6. Szent Miklós napja.

December 8. Boldogasszony szeplőtelen fogantatása.

December 25. Nagykarácsony, előtte lévő este betlehemezés, három szentmise.

December 26. Monostori istentisztelet.

December 27. Szent János apostol és evangélista napja.

December 31. Este 6 órakor óévi szentmise.⁷

A Sárgás. Sokáig innen hordták a földet házépítéshez

A majláthfalvi általános iskola

Egy falu felemelkedésének, a világ ügyes-bajos dolgaihoz való igazodásának elemi feltétele az alapfokú iskoláztatás. Évszázadokon keresztül azonban az oktatás az egyház feladata volt, s falvakon erre alig nyílt lehetőség egészen a XVIII. századig.

A falusi elemi oktatás vidékünkön is Mária Terézia uralkodásának utolsó évtizedére esik, amikor is a felvilágosult abszolútizmus felismerte az írástudás szükségét az alsóbb néposztályok körében is.

A királynő 1766-ban rendeli el általános iskolareform kidolgozását, s ennek megfelelően 1777. augusztus 22-én megjelenik a „RATIO EDUCATIONIS* TOTIUSQUE REI LITERARIAE PER REGNUM HUNGARIAE ET PROVINCIAS EIDEM ADNEXAS.”⁸

A rendelet értelmében az egykori, úgynevezett triviális, iskolák mintájára sorra létesülnek a falvakon a négyosztályos osztatlan elemi iskolák, a lakosság anyanyelvén és az illető vallásfelekezet patronátusa alatt. Ezeket az iskolákat a község tartotta fenn, s a tanítót szerződés alapján alkalmazta. A falusi iskolák feladata az írás-olvasás és az elemi matematikai ismeretek oktatása volt.

Az 1819-ben telepített Majláthfalvát 91 család alapította, számuk nem nőtt gyorsan, az 1828-as összeírás szerint csak 112 szerződéses dohánykertész és négy iparos lakja a falut,⁹ de a négyosztályos osztatlan elemi iskola már 1822-ben működött, egy kántortanító vezetésével. A Historia Domus bejegyzése szerint 1825-ben Victor András tanított. Őt 1831. február 21-től Vendovszky István helyettes tanító követte, akit 1833-ban, két évig, Brezovszky Imre váltott fel, 1838-ban már Mentség András vezeti az iskolát.

A tanintézet látogatottsága azonban siralmas. 1837-ben a 126 tanköteles gyermekből csak 72 járt a tanórákra. Laczkovics János főszolgabíró éppen ezért megparancsolt a falu bírójának, hogy mivel csak 32 gyermek jár rendszeresen s 40 csak néha-néha, kényszerítse a szülőket, hogy gyermekeiket rendszeresen járassák az iskolába.¹⁰

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc után valamiképp javult a helyzet, mert 1852-ben Kiss Ferenc tanítósága alatt 165 gyermekből már 111 látogatta az órákat. Három esztendő múlva Babits József kántortanító 178 gyermekről beszél, akik közül 120 jár rendszeresen iskolába.¹¹

1856-ban végre elfogadható iskola épült fel, melyben 1858 és 1864 között Bakos József, majd utóda, Szabados József tanított.

1877-ben a korábbi négyosztályos iskola hatosztályossá bővült, s 1886-tól a korábbi római katolikus felekezeti iskolából „államilag segélyezett községi iskola” lett, melynek növendékeit három tanító oktatta: Rohr Ferenc igazgató, Amnár Rozália és Harangozó Júlia. Időközben még ideig-óráig tanított Hollaiter Lajos és Loviczky József. 1879. május 8-tól a kántortanítói tisztet Bakos Sebestyén látta el.

A korábbi írás, olvasás és számtan mellett új tantárgyként bevezették a történelmet, földrajzot, természetrajzot, természettant (elemi fizikai és vegytani ismeretek), továbbá az éneket, rajzot, kézimunkát és testnevelést, 1914-től pedig a polgári jogok és kötelességek tanítását is. Ez a rendszer azután változatlanul fennállott egészen 1921-ig, a román közoktatási reformig.

Már az eddig idézett számadatok is rendkívül bőséges gyermekáldásról tanúskodnak. Ha tekintetbe vesszük, hogy Fényes Elek 1851-ben közölt 903 lakosából 165 gyermek volt iskolaköteles (I–IV. osztályok), ez a lakosság 18,27 százaléka.¹² Ez az arány a XIX. század végén és a XX. elején sem változott sokat.

Év	Összlakosság	Iskolába beiratott	A lakosság százaléka
1880	1704	219	12,85
1890	2067	350	16,93
1900	2235	370	16,55
1910	2333	595	25,50

13

Az iskola irattárában megőrizték az osztálynaplókat az 1877/1878-as tanévtől az 1882/1883-as tanévvel bezárólag, majd ezt követően az 1897/1898-as tanévtől napjainkig, s így nyomon tudjuk követni a tanulók létszámát osztályonként, hasonlóképpen az iskolában tanító pedagógusokat is.

Az első időszak, melyből megfelelő adatokkal rendelkezünk a majláthfalvi iskola növendékeinek számáról az 1877 és 1883 közötti hat tanévből valók, s ezek a következők:

Tanév	Osztályok						Összesen
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	
1877/1878	102	35	14	19	27	30	227
1878/1879	66	47	20	28	28	30	219
1879/1880	81	42	38	23	26	26	236
1880/1881	122	62	33	38	29	15	299
1881/1882	107	34	20	31	15	13	220
1882/1883	121	33	46	41	-	-	241

Ezek az adatok bizony elszomorítóak. A sok első osztályos tanuló bőséges gyermekáldásról tanúskodik, de óriási a lemorzsolódás. A második osztályban már a volt elsősök száma rendszerint a negyedére csökken. Részben már év közben kimaradnak, mások pedig vagy nem érnek el átmenő osztályzatot, vagy egyszerűen nem folytatják a tanulást, mert a szülők már a 8-9 éves gyermeket is munkára fogják. Aki eljutott a harmadikba, az már többé-kevésbé be is fejezi a négy vagy a hat osztályt.

Zabojszky István igazgatósága

Az 1890-es évek elején kerül a majláthfalvi iskolába a Zabojszky házaspár. Zabojszky István 1897-ben már igazgató, felesége, Zabojszkyné Bach Margit tanítónő, akárcsak Harangozó Júlia. Hűséges, odaadó pedagógiai munkásságuk megszakítatlanul tart az első világháborút követő évekig. Mondhatnánk, ez az iskola legeredményesebb korszaka. Ekkor épül fel az új tanintézet, ekkor indul be a gazdasági ismétlő iskola, ekkor bővül ki a tantestület az osztályok számának gyarapodásával párhuzamosan. S ha már itt tartunk, említsük meg a többi majláthfalvi pedagógust is.

1902-ben került az iskolába Schaff György, 1904-ben Puskás Gyula, őt követte egy évvel később felesége, Puskásné Csakurda Amália. 1909-ben alkalmazták a Papp házaspárt, név szerint Papp Jenőt és Pappné Salzer Gabriellát. 1909-től tanít a faluban Horváth Béla, Graf Karola, Regenhold Mária és a Vadász házaspár,

azaz Vadász Géza és Vadászné Anthony Margit. 1912-ben kerül a faluba Noszágh Etelka és Matigka Olga. 1914-ben nevezik ki Majláthfalvára Nagy Istvánt,

A Zabojszky házaspár: István és Margit

Zabojszky István örökösét az igazgatói székben a háború után, az iskola legválságosabb éveiben. A háború éveiben még tanított Majláthfalván Schiedelka Etelka, Szalay Erzsébet, Waschek Ferenc, Tamás Emil, Piroska Irén, Lengyel Ferenc, Stefan Antal és Varga Antal.

Az osztálynaplók adatai szerint a tanulók száma a következőképpen alakult:

Tanév	Osztályok						Összesen
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	
1897/1898	142	55	49	62	39	3	350
1898/1899	142	56	48	62	39	3	350
1899/1900	121	50	34	50	37	7	299
1900/1901	162	85	46	40	29	8	370
1901/1902	130	79	74	39	21	8	351
1902/1903	113	90	70	68	27	19	387
1903/1904	138	79	92	72	52	14	447
1904/1905	129	70	31	77	40	29	376
1905/1906	123	72	66	65	42	23	391
1906/1907	109	77	65	60	47	24	382
1907/1908	126	76	83	57	50	38	430
1908/1909	153	104	53	56	84	70	520

A korábbi évekhez viszonyítva a beiskolázottság kétségtelenül sokat javult, de még mindig igen nagy a lemorzsolódás. Meglepő azonban, hogy a második osztályt elvégző s a harmadikban továbbtanuló gyerekek többsége általában elvégzi mind a hat osztályt. Ez tette szükségessé nemcsak a tanerők számának növelését, hanem egy új iskolai tagozat beindítását is, az úgynevezett „felsőiskolát“, ahol egy tanerő összevont elsős és másodikos gyermekeket oktatott.

Ezt követően a látogatottság a következő:

Tanév	Osztályok						Összesen
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	
1909/1910	164	141	75	71	72	73	596
1910/1911	175	131	65	56	68	59	554
1911/1912	132	82	60	76	67	37	454
1912/1913	151	113	106	46	54	23	493
1913/1914	165	140	103	106	72	41	627
1914/1915	121	107	113	90	67	41	539
1915/1916	128	102	98	93	60	62	543
1916/1917	132	82	81	86	83	33	497
1917/1918	123	76	93	80	78	21	471
1918/1919	146	82	83	85		70	466
1919/1920	156	140	69	63		40	468
1920/1921	159	84	68	50		40	401
1921/1922	134	128	94	60		40	456

Ekkor zárult le tulajdonképpen 24 esztendőre Majláthfalván a magyar nyelvű oktatás s egyben az iskola legvirágzóbb időszaka. A számok a tanerők gyümölcsöző erőfeszítéseiről tanúskodnak: a beiskolázás csodálatosan javult, a négy osztályt a tanulók közel kétharmada, a hat osztályt pedig mintegy harmada végezte el.

Az 1897/1898-as tanévben indult be a gazdasági ismétlőiskola, mely a háború alatt is megszakítás nélkül működött. Ennek az volt a feladata, hogy a hat osztályt el nem végzett fiatalok a téli hónapokban pótolják ismereteiket. A tanítás november, december, január és február hónapokban folyt hetente kétszer, csütörtökön és vasárnap, hogy ne hátráltassa az ifjakat a mezőgazdasági munkálatokban. A tantárgyak: magyar nyelv, mennyiségtani ismeretek, női kézimunka s a fiúk számára gazdasági ismeretek.

A ránk maradt osztálynaplók szerint a téli tanfolyamok látogatottsága a következő volt:

Tanév	Fiúk	Lányok	Összesen
1897/1898	92	79	171
1900/1901	97	76	173
1901/1902	53	77	130
1907/1908	79	92	171
1910/1911	62	53	115
1911/1912	Nincs adat	62	62
1912/1913	73	75	148
1913/1914	72	67	139
1914/1915	93	85	178

1915/1916	64	58	122
1916/1917	29	46	75
1917/1918	60	30	90

A háborút követő első négy esztendőben a tanítás még magyar nyelven folyt, 1919-től kezdve Jászfalusi István rövid igazgatósága alatt, akit a már említett Nagy István követett. 1922-től a román törvényeknek megfelelően, mint egykor államilag támogatott községi iskola, a román államban hétosztályos állami iskola lett, s mint ilyen, rövid idő múlva, csak román nyelven működhetett. Köztudomású, hogy nemcsak Majláthfalván, hanem más helységekben is, a Trefort*-féle reformok után, mely hangsúlyozottabban ösztönözte az állami iskolák létesítését, éppen a magas iskolafenntartó kiadások miatt mind a magyar felekezetek, mind a községi önkormányzatok igyekeztek szabadulni a költségektől, s az iskola fenntartását átruházták az államra. Ez az impériumváltozás után megbosszulta magát. Következésképpen az anyanyelvű oktatás újra a felekezetekre hárult. E tekintetben a protestáns felekezetek tettek többet, mert az egyházaik belső önkormányzata nem gördített eléje akkora akadályt, mint a római katolikus vallású magyar falvak püspöki függősége.

Az első években még megmaradtak a régi magyar tanerők, természetesen súlyos nyelvi nehézségekkel. 1924-től azonban folyamatosan felváltották őket a román tanítók, akiknek viszont a magyar nyelvismeret hiánya nehezítette meg a tanulókkal való közvetlen kapcsolatot.

Majláthfalván a román tannyelvre való áttérésről ellentmondóak az adatok, s ezért nehéz pontos képpel szolgálnunk.

Egy 1930-ban kiadott albumban – Dadányi György adatai szerint – a bánsági falusi állami iskolákban magyar tagozat működik: Gyertyámoson 58, Keresztúron 88, Torontálkeresztesen 149, Dézsánfalván 99, Dragsinán 42, Újkisodán 243, Gátalján 222, Girodán 56, Gilládon 40, Józsefszálláson 45, Zombolyán 208, Majláthfalván 285, Újmosnicán 113, Vöröscsárdatelepen 90, Omoron 83, Óteleken 208, Porgányon 33, Aurélházán 91, Magyarszentmártonban 99, Nagyszentmiklóson 61, Sztancsófalván 47, Újszentesen 97 tanulóval.¹⁴

Nem tudjuk, hogy Dadányi adatai mely évből valók, ugyanis a majláthfalvi osztálynaplók szerint 1924-től minden román nyelven folyt, s a magyar nyelv még mint fakultatív tantárgy sem szerepel.*

A román nyelvű oktatásra való áttérésnek a következményei néhány évig megmutatkoztak az iskola látogatottságában is. Az osztálynaplók megmaradtak ugyan, de elég rendetlenül vezették őket, többnyire nem írták be a tanító vagy tanítónő nevét, s így a két háború között oktatók pontos névsorát sem tudjuk összeállítani. Bizonyos iratokból a következő pedagógusokat sikerült azonosítani: 1925-től Popoviciu Lenuța és Sebeșan Ștefan, 1932-től Sârboveanu Ștefan igazgató, 1936-tól A. Ștefan igazgató, 1940-től V. Radovan igazgató, 1943 és 1945 között pedig V. Giulvezan, V. Lazea, Doina Petroiu, G. Pergl s bizonyos Cincu.¹⁵

A román hétosztályos oktatás programja csak annyiban tért el a korábitól, hogy kibővült a hittannal és a szépírással.

Ezekben az években a tanulók létszáma erősen megcsappant. Ennek több oka van. Egyrészt a háborús években nagy számban berukkoltatott és frontra küldött férfiak hiánya miatt közel öt esztendő szülőtteinek száma megcsappant s így lecsökkent az 1923 és 1928 közötti iskolakötelesek száma is. Másrészt nincsenek adataink arról, hogy a román nyelvű oktatás miatt vittek-e gyermekeket magyar

nyelvű felekezeti iskolába (Aradra, Temesvárra, Gyulafehérvárra stb.). A szülők anyagi helyzetét ismerve, valószínűleg keveset.

Mindezektől függetlenül a két háború közötti beiskoláztatás a következő:

Tanév	Osztályok							Összesen
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	
1922/1923	71	123	75	46	35	12	-	362
1923/1924	44	45	94	74	28	18	-	303
1924/1925	46	44	65	56	24	31	-	266
1925/1926	45	98	57	61	-	-	-	261
1926/1927	67	30	30	37	59	30	18	271
1927/1928	95	53	28	43	42	30	23	314
1928/1929	74	63	51	31	39	28	20	306
1929/1930	65	61	62	48	28	29	25	318
1930/1931	59	56	61	59	47	10	16	308
1931/1932	54	50	52	55	56	41	10	318
1932/1933	63	43	64	57	66	35	8	336
1933/1934	55	46	42	53	53	51	18	318
1934/1935	54	50	49	38	45	76	22	334
1935/1936	62	36	45	48	30	51	39	311
1936/1937	53	53	38	35	41	26	39	285
1937/1938	53	50	49	37	28	24	10	251
1938/1939	48	54	48	37	43	16	16	262
1939/1940	44	44	51	45	41	55	20	300
1940/1941	52	37	50	41	28	34	18	260
1941/1942	39	44	46	37	34	24	19	243
1942/1943	43	37	48	42	37	31	14	252
1943/1944	39	39	31	40	49	27	20	245
1944/1945	27	30	52	33	46	41	34	263

16

A számadatok azt igazolják, hogy a tanulók nagy többsége eredményesen elvégezte a négy elemi, sokan a hat osztályt is, a hetedikes záróvizsgát már sokkal kevesebben tették le, mert a szülők tudatában görcsösen megrögződött a hatosztályos rendszer s a hetediket fölöslegesnek tartották („Nekem is elég volt a hat osztály!"), de a záróvizsgák nehézsége is megcsappantotta az eredményeket.

Újra anyanyelven

1945-ben a politikai változások következtében Majláthfalván is visszatértek az anyanyelvű oktatásra. Az 1948-as tanügyi reformig a hételemes iskolában Aczél Rozália, Kádár Szende, Szécsi Ilona, Timár József, Timár Józsefné és Wagner Marianna Judit tanítottak.

Az 1948/1949-es tanévtől az V., VI., VII. osztályokban, az úgynevezett „második ciklusban“, már gimnáziumi szinten folyt a tanítás, s mivel a szükség úgy kívánta, a jobb tanítók vagy tanítónők látták el a tanári feladatokat addig, amíg az egyetemekről kikerülő szakpedagógusok ezt át nem vállalták. Sok tanító vagy tanítónő levelezőként szerzett egyetemi képzettséget.

Az 1948 utáni évek legsúlyosabb gondja azonban az állandóság hiánya volt. A tanerők gyakran cserélődtek. Volt aki csak egy évet tanított. Ennek az időszaknak

a legstabilabb éveit a Pankovits házaspár ittléte jelentette; először Pankovits Rozália, majd férje, Ferenc, aki igazgatóként hosszú évekig vezette az iskolát, s mindketten innen mentek nyugdíjba. Tartósan itt tanított még, szintén nyugdíjazásig, az Andrásy házaspár, Ilona és György.

A fizetési jegyzékek híján csak az osztálynaplókából tudjuk összeállítani a Majláthfalván oktató tanítók, tanítónők, valamint a tanárok és tanárnők névsorát, s ezt sem tökéletes pontossággal, különösen a tanéveket illetően. Ezért betűrendben adjuk a neveket:

Albert Mónika	Jakab Erzsébet
Andrásy György	Jámbor Mária
Andrásy Ilona	Juhász Gyula
Antal János	Kádár Erzsébet
Aranyos Mátyás	Kalapis Mátyás
Aranyosné Csuka Aranka	Kiss Zoltán
Ardelean Adrian	Kovács János
Baranyi Anna	Kovács Judit
Bărbosu Maria	Lakatos István
Bartalis Júlia	Leib György
Bene Matild	Lengyel Mária
Benkő Emőke	Lévay József
Bîrlogeanu Gina	Luminosu Cornelia
Blaj Anna	Marcsó Andrea
Boér Ilona	Murányi Annamária
Botta György	Novák Erzsébet
Brauch Magda	Nyáry Anna
Büchl Júlia	Pankovits Ferenc
Cseke (Szőkéné) Etelka	Pankovits Rozália
Csomay Márta	Pongrácz Júlia
Csósz Katalin	Puskel Tünde Emese
Cuedan Elena	Sándor Irén
Danilov Mara	Scharfalwy Katalin
Döme Mária	Schmidt Mária
Erős Imre	Sebestyén Róbert
Fábián Pál	Siket Ilona
Farkas Gabriella	Simon Erzsébet
Feller Miklós	Somody Erzsébet
Filipaş Gabriela	Somogyi Károly
Fridrich Rozália	Soósné Prohászka Márta
Hadja Ioan	Tóth Ilona
Szabó Károly	Ungureanu Adina
Szécsi Ilona	Vargáné Németh Piroska
Szelei Erzsébet	Vincze József
Szemző Tibor	Vörös Erika
Szőkéné Papp Irén	Wagner Marianna
Timár József	Zabojszky Erzsébet
Timár Józsefné,	Zeller József*

Ami a tanügyi reform utáni évek beiskolázását illeti, rendkívül változóak az adatok. A kezdeti évek elfogadható létszámai után következik egy hároméves nagy visszaesés azért, mert sok potenciális apa a háború éveiben Magyarországra szökött a katonáskodás elől. Visszatértük után javult a helyzet, az ezután született gyerekek az ötvenes évek közepére érték el az iskolaköteles kort. Az akkori éveket már normális osztálylétszám jellemezte, s ez 1970-ig tartott. Ezután következtek azok a korosztályok, melyek a kollektivizálás befejezése utáni évek szülöttei. Óriási visszaesés! Ez a 70-es évek közepén valamelyest csökkent, hogy azután változatlanul tartson napjainkig.

De lássuk az adatokat:

Tanév	Osztályok							Összesen
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	
1945/1946	64	29	35	26	21	16	13	204
1946/1947	N i n c s a d a t							
1947/1948	33	50	59	35	30	12	8	227
1948/1949	23	32	47	55	20	30	-	207
1949/1950	33	21	17	32	20	24	13	160
1950/1951	41	31	21	12	39	53	8	205
1951/1952	13	16	30	18	17	39	36	169
1952/1953	15	41	13	21	17	17	30	154
1953/1954	17	14	14	15	24	18	7	109
1954/1955	37	17	16	18	13	24	15	140
1955/1956	22	31	20	15	18	16	20	142
1956/1957	32	21	41	19	16	16	12	157
1957/1958	24	32	22	40	18	11	15	162
1958/1959	26	22	32	24	35	16	11	166
1959/1960	23	29	22	30	25	30	25	184
1960/1961	20	22	26	23	28	21	28	168
1961/1962	26	22	21	22	24	27	21	163
1962/1963	23	22	20	22	26	23	26	162
1963/1964	14	21	22	18	23	28	22	148

Az 1964/1965-ös tanévtől kezdve Majláthfalván is áttértek a kötelező nyolcosztályos oktatásra.

Tanév	Osztályok								Összesen
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
1964/1965	21	14	20	21	28	23	26	21	174
1965/1966	17	21	14	18	23	17	24	25	159
1966/1967	22	17	20	13	20	16	17	24	149
1967/1968	12	22	17	20	13	20	17	16	137
1968/1969	15	16	21	17	19	13	20	16	137
1969/1970	16	15	16	20	17	19	13	20	136
1970/1971	18	16	16	14	20	16	18	13	131
1971/1972	8	15	15	13	15	19	16	18	119
1972/1973	6	7	15	15	13	16	19	17	108

1973/1974	8	20	14	6	17	12	16	18	111
1974/1975	16	20	7	10	14	15	13	16	111
1975/1976	15	13	22	6	9	13	17	11	106
1976/1977	20	12	13	22	6	10	18	17	118
1977/1978	12	20	12	13	9	7	22	15	110
1978/1979	20	8	18	11	15	25	5	12	114
1979/1980	14	19	10	18	12	17	24	5	119
1980/1981	14	12	18	11	20	14	17	22	128
1981/1982	14	15	11	19	11	19	14	16	119
1982/1983	16	15	14	10	17	11	17	15	115
1983/1984	13	11	15	14	12	19	10	17	111
1984/1985	10	12	13	16	14	11	19	12	107
1985/1986	12	11	12	12	13	13	12	11	96
1986/1987	13	14	11	14	13	17	15	11	108
1987/1988	6	10	14	10	13	14	17	15	99
1988/1989	9	7	12	14	8	13	14	11	88
1989/1990	13	10	7	13	14	9	12	13	91
1990/1991	8	10	10	6	12	12	7	12	77
1991/1992	8	7	10	10	6	12	14	6	73
1992/1993	9	7	6	9	8	5	11	13	68
1993/1994	7	10	4	6	10	6	5	9	57
1994/1995	16	5	11	4	6	10	7	5	64

Vizsgálódásainkban eddig követtük az iskola népességi statisztikáját.* Az intézmény ma is működik. Hogy mit hoz a jövő, az sok mindentől függ. Bízunk mindannyian sorsunk jobbra fordulásában!

Egy iskola munkájának eredményességét nemcsak a beiratkozott és végzett növendékek számával mérhetjük le, hanem sokkal inkább azzal, hogy a tanultakból mit hasznosítottak, hogyan hatott ki a nevelés a volt diákok életére, hányan tanultak tovább, milyen eredményeket értek el az általános iskola elvégzése után.

Sajnos, az osztálynaplókat s az anyakönyveket év végén lezárják, hogy ki hova ment, mivé lett az életben, azzal nem foglalkozik a statisztika. A második világháború utáni években bizony a dolgozó majláthfalvi parasztcsalád nem ösztönözte továbbtanulásra a gyermeket. Gyökeresen megváltozott a helyzet az 1960-as évektől, miután minden fokon ingyenes lett az oktatás, s nagyobb távlatok nyíltak mind az ipari, mind az értelmiségi pályák felé. Egyre több majláthfalvi gyermek folytatta tovább a tanulmányait a temesvári vagy az aradi líceumokban, mások különböző ipariskolákban. Ugyancsak egyre több majláthfalvi diák ment egyetemre, főiskolára, posztliceális továbbképzésre.

Ambár erről sem rendelkezünk statisztikával, a tanerők visszaemlékezései alapján, a II. világháborút követő években valamilyen főiskolai diplomát szerzett egykori majláthfalvi diákok a következők:

Pedagógusok:

1.	Aranyos Mátyás	tanító
2.	Lévai József	tanító
3.	Tóthné Farkas Ilona	tanítónő
4.	Andrásy György	tanító
5.	Andrásy Ilona	tanítónő
6.	Faragó Gabriella	tanítónő
7.	Bálint Mónika	tanítónő
8.	Németh Piroska	tanítónő
9.	Szóke Ibolya	tanítónő
10.	Szóke Ilona	tanítónő
11.	Györffy Illés	fizika- és kémiatanár
12.	Berta Izabella	román–orosz szakos tanárnő
13.	Berta Károly	fizikatanár
14.	Somogyi Károly	számtantanár
15.	Aranyos Attila	fizikatanár
16.	Köpeczei István	fizikatanár
17.	Somogyi Etelka	számtantanárnő
18.	Szóke Anikó	számtantanárnő
19.	Kaslik Erzsébet	biológiatanárnő
20.	Czank Veronika	rajztanárnő

Mérnökök:

1.	Szóke György	agrármérnök
2.	Németh András	agrármérnök
3.	Sipos György	agrármérnök
4.	Tóth Sándor	agrármérnök
5.	Molnár László	gépészmérnök
6.	Kaslik András	gépészmérnök
7.	Berta Lajos	gépészmérnök
8.	Tarkó László	gépészmérnök
9.	Györffy József	vegyészmérnök
10.	Balogh Júlia	vegyészmérnök
11.	Nyári János	építészmérnök
12.	Andrási Ildikó	építészmérnök
13.	Szóke András	elektromérnök
14.	Szóke Zsolt	elektromérnök
15.	Bodó Júlia	finommechanikai mérnök
16.	Nyári Ilona (Niculescuné)	finommechanikai mérnök
17.	Farkas Ferenc	finommechanikai mérnök
18.	Tóth János	informatikus
19.	Csordás János	topográfus
20.	Berta Géza	vegyész almérnök

Közgazdászok:

1. Farkas Antal
2. Csóti Piroska
3. Szőke Lajos
4. Sipos Erzsébet
5. Szőke Dezső
6. Nagy András
7. Berta Melinda

Állatorvosok:

1. Tóth Sándor
2. Szőke Imre

Gyógyszerészek:

1. Berta Ferenc
2. Farkas Ilona (Almásiné)
3. Bezdán Anna
4. György Anikó fogtechnikus

Jogászok:

1. Nagy Sándor*
2. Jankó András rendőr ezredes*

Postliceális technikumok:

◆ Közgazdasági, kereskedelmi technikusok

1. Jankó János
2. Lipóczi Erzsébet
3. Kovács Ilona
4. Ökrös Erzsébet
5. Szőke József
6. Nyári Géza
7. Szőke Veronika
8. Szőke Julianna
9. Lipóczi Anna
10. Halal Anna
11. Nyári Etelka
12. Görgicze István
13. Szécsi György
14. Nyári István egészségügyi technikus
15. Horváth Imre egészségügyi technikus
16. Bezdán Piroska műszaki rajzoló
17. Szőke Ferenc posta és távközlési technikus
18. Nyári József textilipari technikus
19. Molnár István mozdonyvezető
20. Berta András mozdonyvezető
21. Tóth Károly vasúti technikus.*

A majláthfalvi óvoda

Az 1935/1936-os tanév 77 óvodása Zabojszky Rozáliával, az új iskola első igazgatójának legkisebb lányával

A gyermeknevelésben ma már elengedhetetlen szerepet tölt be az elemi iskolát megelőző óvodai oktatás. Viszonylag későn jelent meg, először Angliában, 1824-ben. Ennek mintájára szervezte meg Magyarországon az első óvodákat Brunszvik Teréz.* A kismartoni hatalmas uradalom úrnője elsősorban az úri családok körében szorgalmazta az óvodák létesítését. Az országos óvodai oktatás kiépítésére vonatkozó terve, sajnos, a központi hatóságok értetlensége miatt elbukott. Visszhangra talált azonban Arad megyében a világosi uradalom úrnőjében, Bohusné Szögyényi Antóniában és a soborsini Forrayné Brunszvik Júliában, s így 1844-ben Aradon megnyílt az első óvoda.¹⁷

A falvakon azonban a mozgalom nehezen talált gazdára. A földműves amolyan úri bolondságnak tartotta, az állam nem segítette, az egyházak sem szorgalmazták, a községi önkormányzatok pedig hallani sem akartak e költséges intézményről, hisz a paraszt akkor még iskolába is nehezen küldte el gyermekét.

A rendelkezésünkre álló adatok szerint Majláthfalván az óvodai oktatást a román hatóságok szervezték meg 1934-ben, legalábbis ettől kezdve maradtak fenn erre utaló matrikulák. Ezek szerint az 1935/1936-os tanévben 77 gyermek látogatta az óvodát, melyet az akkor már nyugdíjas tanítónő, Zabojszky Rozália vezetett. Funkcióját a következő évben Maria Petriou vette át, s attól fogva román nyelven működött az intézmény, melyet 79 gyermek látogatott. 1938-tól Maria Cincu vezette az óvodát, melynek látogatottsága a háborús években csökkent ugyan, de akkor is meghaladta az ötvenes létszámot.

A háborút követő években a majláthfalvi óvoda oktatási nyelve a magyar lett, és először Szécsi Ilona foglalkozott a mintegy 60 óvodással. Ez a létszám kisebb-nagyobb eltéréssel megmaradt 1960-ig, Szalay Magda, Kovács Lujza, Szabó Erzsébet, Magyar Rozália és Faragó Anna óvónők vezetésével.

1961 és 1965 között az óvodások száma 40 alá esett, de aztán a termelőszövetkezet komoly anyagi támogatást nyújtott, főleg az étkeztetés és a gondozó dadák

javadalmazásának terén. Ezekben az években, mondhatnánk, az óvoda a napközi otthon szerepét is ellátta, s 80 fölé emelkedett a kisgyermek száma.

1980 után, amikor a téesz jövedelme csökkent, az óvoda ellátottságában is nehézségek támadtak, különösen 1990 után, miután a termelőszövetkezet feloszlott. Az óvodások száma folyamatosan csökkent, előbb 60 alá, majd 40 körül állapodott meg.

Anélkül, hogy teljességre törekednénk, a Majláthfalván oktató óvónők közül – a már felsoroltakon kívül – említsük meg a következőket: Baranyi Anna, Pálfi Éva, Szenes Rozália, Bíró Julianna, Aranyos Piroska, Dani Rozália, Nyári Rozália, Kovács Adél, Ötvös Viktória, Kurunczi Erzsébet, Halász Erzsébet, Kovács Etelka, Enderle Piroska, Bálint Mónika stb.¹⁸

A Hódi család – Anna, Elek és Annuska – 1930-ban. Egyike azon kevés családoknak, amelyet az 1929–1933-as nagy gazdasági világválság sem riasztott el a gyerekvállalástól. Annuska nem maradt *egyke*, 1931-ben öccsével, Lászlóval bővült a család. A 128. oldalon angyalbőrben látható Czank Mihály unokái ma már hetvenes éveikben járnak. László a 144. oldalon tűnik fel 40 évesen, nyeregben. Annuska a 77 óvodás egyike az előző képen. A háború után a 10. oldalon látható Szőke László felesége lett, tavaly óta, sajnos, özvegye. Házasesetük legnagyobb megrázkódtatását 19 éves lányuk, Anuci elvesztése okozta 1971-ben. Szegénykét gyógyíthatatlan betegség ragadta el az élők sorából

Felhasznált irodalom

A kezdetektől a Habsburg-uralomig

1. Grisellini Francesco: *Încercare de istorie politică și naturală a Banatului Timișoarei*. Timișoara, 1984. 123–126.
2. *Aradul permanentă în istoria patriei*. Arad, 1978. 42.
3. *Ibidem* 44–46.
4. *Ibidem* 49–54.
5. *Ibidem* 68.
6. *Ibidem* 79–80.
7. Anonymus: *Gesta Hungarorum*. Béla király jegyzőjének könyve a magyarok cselekedeteiről. Hasonmás kiadásban megjelentette a Magyar Helikon Paizs Dezső fordításában Budapesten, 1977-ben, 117. oldal.
8. Györffy György: *István király és műve*. Budapest, 1977. 173–176.
9. Magyar Országos Levéltár. (A továbbiakban rövidítve: OL.) Budapest, DL. 97218, közölve Kovách Géza: *Arad első írásos említése*. Körösi Műhely, 1992. 1-es szám, 13.
10. Márki Sándor: *Arad vármegye és Arad szabad királyi város története*. I. Arad, 1893. 63–64.
11. *Ibidem* 74–75.
12. *Monumenta Vaticana historia regni Hungariae illustrantia*. Budapest, I/1., 146, 151, 161, 165 (A továbbiakban rövidítve: M. V.)
13. Márki, i. m. I. 137.
14. *Ibidem* 196; Suciú, C. D.: *Dicționarul istoric al localităților din Transilvania*. București, II. 303.
15. *Documente privind istoria României Seria C. Transilvania*. București, 1951. I. 22, 365; Wenczel Gusztáv: *Árpádkori Új Okmánytár*. Pest, 1860–1874. VII. 430.
16. *Váradí Regestrum*. pars. 170.
17. OL. DL. 28575, Doc. C. b. I. 199.
18. Györffy, i. m. 179.
19. *Ibidem* 181; Márki, i. m. I. 383.
20. M.V. I. 146, 151, 161 Doc. C. b. III. 223–224, 247–248.
21. OL. DL. 29620; Csánki Dezső: *Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában*. Budapest, I. 215; Márki, i. m. I. 215.
22. M.V. I. 147, 154, 156, 158, Doc. C. b. III. 225, 242.
23. OL. DL. 11180.
24. M.V. I. 147, 154, 156, 158, Doc. C. b. III. 223; Juhász Coloman: *Die Stifte des Tschanader Diozöse im Mittelalter*. Ein Beitrag zur Geschichte des Banates. Münster, 1927. 103–104.
25. Pesty Frigyes: *Krassó vármegye története*. Budapest, 1882–1884, III. 427–429; Csánki, i. m. I. 765.
26. Györffy György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. Budapest, 1964. I. 877.
27. Csánki, i. m. 63.
28. M.V. I., Doc. C. b. III.
29. Esztergomi Hercegrímási Levéltár. Lada I. Fasc. 5, 62.

30. M.V. I. 141, Doc. C. b. III. 223–224; Márki, i. m. I. 380.
31. OL. DL. 2920, 18117; Csánki, i. m. 779.
32. Márki, i. m. I. 217.
33. Fekete Nagy Antonius, Kenéz Victor, Solymosi Ladislaus, Érszegi Geysa: *Monumenta Rusticorum in Hungaria Rebellium, Anno MDXIV.* (A továbbiakban MRHR), Budapest, 1979. 241.
34. OL. A. 2610, II. 127; Márki, i. m. II. 170–172; Maksay Ferenc: *Magyarország birtokviszonyai a XVI. század közepén.* Budapest, 1990. I. 1016–1023.
35. Wenczel, i. m. XII. 93.
36. Györffy, i. m. I. 172; M.V. I. 146, 155; Doc. C. b. III. 224, 238; Csánki, i. m. I. 172; Márki, i. m. I. 166.
37. Pesty, i. m. III. 190; Fekete Nagy Antonius, Makkai László, Lukinich Imre: *Documenta historicam Valachorum in Hungaria illustrantia usque ad annum 1444.* Budapest, 1941. 362.
38. Nagy Gyula: *A nagymihályi és sztárai gróf Sztáray család oklevéltára.* I. 1234–1344, II. 1347–1457. Budapest, 1880–1889. II. 363; Borovszky Samu: *Csanád vármegye története.* Budapest, 1897. II. 20.
39. Pesty, Krassó..., III. 450; Csánki, i. m. I. 766.
40. MRHR 361, 391, 419.
41. OL. A. 2610, II. 123; Maksay, i. m. I. 1016–1023
42. Suciú, II. 291.; Márki, i. m. I. 198.; Györffy, I. 848.
43. OL. DL. 61127; Márki, I. 90; Doc. C. I. 199, DL. 322.
44. M.V. I. 147, 156, 158; Márki, i. m. I. 194.
45. Pesty, Krassó... III. 441.; Suciú, i. m. II. 298.
46. OL. DL. 71208, *Zsigmondkori Okmánytár.* (A továbbiakban Zs.) I. Budapest, 1956. I. 3677.
47. Márki, i. m. I. 197, 304, 314; Csánki, i. m. I. 768; Sztáray, II. 303, 388, 471.
48. OL. DL. 18932; Suciú, i. m. II. 308.
49. OL. NRA. 97265, Doc. C. I. 364, C. b. I. 15, 22, 24; Wenczel, VII. 430; Györffy, i. m. I. 179; Csánki, i. m. I. 768; Suciú, i. m. II. 309.
50. Csánki, i. m. I. 769; Márki, i. m. I. 199; Suciú, i. m. II. 326.
51. OL. DL. 14942; Márki, i. m. I. 243, 309.
52. OL. DL. 29840; Márki, i. m. I. 201, 307; Csánki, i. m. I. 770; Suciú, i. m. II. 325.
53. Csánki, i. m. I. 51; Suciú, i. m. II. 340.
54. OL. DL. 93942; Wenczel, i. m. VII. 574–576; Juhász, i. m. 78.
55. M.V. I. 146, 150; Györffy, i. m. 179; Csánki, i. m. I. 772.
56. OL. DL. 29826; Pesty, Krassó..., III. 430, 483, IV. 381; Márki, i. m. I. 116–117.
57. OL. A. 2610, II. 128; Maksay, i. m. 1016; Suciú, i. m. III. 340.
58. Knauz Nándor: *Monumenta Ecclesiae Strigoniensis.* Strigonii, 1873–1882. I. 7.
59. OL. DL. 91166, 93547; Györffy, i. m. I. 179; Doc. C. I. 246–247.
60. Doc. C. I. 132. *Anjoukori okmánytár.* Codex diplomaticus Hungariae Angedavensis. Budapest, 1879–1920. VI. 196–197.
61. M. V. I. 160–161, Doc. C. b. III. 227, 230, 241; Márki, i. m. I. 379; Csánki, i. m. I. 773; Ortway Tivadar: *Történeti adattár Csanád egyházmegye hajdana és jelenéhez.* Temesvár, 1872. I. 50.
62. Pesty, i. m. III. 380; Doc. C. b. IV. 184, X. 3998; Ortway, i. m. 298; OL. DL. 92248, Zs. II./1 4179.
63. Márki, i. m. I. 257; Csánki, i. m. I. 735

64. OL. A. 26100, II. 125.
65. Csánki, i. m.
66. Márki, i. m. II. 213.
67. Ortway, i. m. 343.
68. Márki, i. m. I. 136, 209, 297, 299, 300–302, 322, 323; Suciú, i. m. II. 364.
69. MRHR 333.
70. M.V. I. 150, Doc. C. b. III. 230–231.
71. Pesty, i. m. III. 65–68, 130, 155.
72. Ortway, i. m. 59.
73. Ibidem 556, 582.
74. Márki I. 383, Györffy. I. 181, Csánki. I. 775.
75. M. V. I. 146, 151, 161; Doc. C. b. III. 223–224, 247–248.
76. Csánki, i. m. I. 748.
77. OL. DL. 18791.
78. Ibidem.
79. Márki, i. m. I. 298.
80. MRHR 285, 338, 384.
81. OL. A. 2610. II. 125.
82. Doc. C. I. 95.
83. OL. DL. 19232.
84. Csánki, i. m. I. 700; OL. DL. 2662.
85. Borovszky, i. m. II. 402–404.
86. Ortway, i. m. 198–200.
87. OL. DL. 17276; Márki, i. m. I. 212; Csánki, i. m. I. 557; Suciú, i. m. II. 380.
88. Fábián Gábor: *Arad vármegye leírása historiai, geographiai és statistikai tekintetben*. Arad, 1835. 211–212.
89. OL. DL. 91166, 93947.
90. M.V.I. 146, 155, 161; Doc. C.b. III. 237, 246–247; Györffy, i. m. I. 181; Márki, i. m. I. 380; Ortway, i. m. 43.
91. Ortway, i. m. 249, 255.
92. OL. DL. 92129; Zs. I. 1345, II/1. 232, 4874, II/2. 6757, 7553; *Monumenta Vaticana, Acta Gentilis*. 381.
93. Ortway, i. m. 326.
94. Pesty, i. m. III. 435.
95. OL. DL. 18198, 18199–19301, 19098; Márki, i. m. I. 16.
96. OL. DL. 29891; Csánki, i. m. I. 763–765; Pesty, i. m. III. 483; Pataki Iosif: *Domeniul Hunedoara la începutul secolului al XVI-lea*. București, 1973. 146.
97. MRHR 171.
98. Márki, i. m. I. 185, 320, 322.
99. I. Fíru-C. Albu: *Umanistul Nicolae Olahus, 1493-1568*. București, 1968. 148.
100. Maksay, i. m. 1016–1023.
101. Wenczel, i. m. VII. 429; Márki, i. m. I. 217; Csánki, i. m. 438; Suciú, i. m. II. 438.
102. Györffy, i. m. I. 871.
103. Csánki, i. m. II. 18.
104. Ortway, i. m. 272, OL. DL. 59300. Zs. II/1. 5452.
105. OL. DL. 18370; Csánki, i. m. I. 770.
106. OL. DL. 19364.
107. Márki, i. m. I. 218, 293.

108. MRHR 333, 341.
109. OL. DL. 87218.
110. Márki, i. m. I. 218.
111. OL. DL. 26375; Csánki, i. m. I. 780; Juhász, i. m. 53.
112. Márki, i. m. I. 389; Suciú, i. m. II. 420.
113. OL. DL. 61129.
114. M.V.I. 146, 150, 155, 165; Doc. C. b. III. 233, 247; Csánki, i. m. I. 781.
Márki. i. m. I. 219, 380.
115. M.V.I. 146, 155; Doc. C. b. III. 223, 237-238; Márki, i. m. I. 380.
116. Doc. C. b. III. 223; OL. DL. 30214.
117. Márki, i. m. I. 116-117; OL. DL. 170076, 20819.
118. OL. DL. 18370; Csánki, i. m. I. 763; Márki, i. m. I. 299.
119. Márki, i. m. I. 322, 325.
120. OL. DL. 22214, 22314; Pesty, i. m. III. 367; Márki, i. m. I. 220, 322-323.
121. MRHR 333, 362.
122. OL. 2610, II. 122; Márki, i. m. II. 170-172; Maksay, i. m. 1016-1023.
123. Káldy Nagy Gyula: *A gyulai szandzsákság 1567. és 1579. évi összeírása*.
Békéscsaba, 1980. 26-27.
124. MRHR 333.
125. Ibidem 384-385.
126. A Dózsa vezette parasztháborúra vonatkozóan lásd Barta Gábor, Fekete
Nagy Antal: *Parasztháború 1514-ben*. Budapest, 1973.
127. Engel Pál: *A temesvári és moldovai szandzsákok törökkori összeírása*
(1554-1579). Szeged, 1996. 164.
128. Káldy Nagy, i. m.
129. Szakály Ferenc: *Magyar adóztatás a török hódoltságban*. Budapest, 1981.
130. Márki, i. m. II. 156.
131. Ibidem II. 151.
132. Ibidem II. 189.
133. Ibidem II. 213.

A Habsburg-uralom beköszöntése

1. Francesco Grisellini: *Încercare de istorie politică și naturală a Banatului Timișoarei*. Timișoara, 1984. 110-116.
2. Kalmár János: *A Kollonich-féle Einrichtungswerk és a 18. századi bánági berendezkedés kérdése*. Századok füzetek, I. Budapest, 1993. 40-41.
3. Szentkláray Jenő: *Mercy Claudius gróf kormányzata a temesi bánóságban*.
Újabb részletek Délmagyarország XVIII. századi történetéhez. Budapest,
1908; Borovszky Samu: *Temes vármegye*. Budapest, é. n.
4. Szentkláray Jenő: *Száz év Délmagyarország újabb történetéből*. Temesvár,
1879.
5. A rendkívül gazdag német, magyar és román szakirodalomból a legfontosabbak:
Baróthi Lajos: *Adattár Délmagyarország XVIII. századi történetéhez*.
Budapest, 1893-1906; Buchmann Károly: *A délmagyarországi telepítések
története*. Budapest, 1936; Böhm Lénárt: *Délmagyarország, az úgynevezett
Bánóság külön története*. I-II. Budapest, 1867 (németül is); Milleker, Felix:
Der Anfang der Einwanderung der Deutschen in Banat. Werschetz, 1939;

- Szentkláray Jenő idézett művei; Țintă, Aurel: *Prima perioadă a colonizărilor habsburgice în Banat*. Timișoara, 1979; A Majlát környéki falvakra vonatkozóan: Hockl, N.: *Traunau, Geschichte eines schwabes Dorfes*. Jimbolia, 1930; Künzig, Johannes: *Eine allemanische Bauerngemeinde in rumänischen Banat und ihre Schwarzwaldurheimat, Saderlach (Zádorlak)*. Karlsruhe, 1936; Herrschaft, H.: *Banater Schwaben, Guttenbrunn*. Timișoara, 1938; Czirbusz Géza: *A Temes és Torontál megyei bolgárok (Vinga)*. Temesvár, 1913; Kovách Géza: *A Bánság demográfiai és gazdasági fejlődése (1716–1848)*. Szeged, 1998.
6. Borovszky, i. m.; Buchmann, i. m.; Kovách, i. m.
7. D. Prodan: *Reglementarea urbarială din Banat*. Anuarul Institutului de Istorie din Cluj. XII. 1968.
8. O.L. A.G. 3688.
9. A birtokeladásokra nézve lásd: Borovszky, *Temes...*; Lendvai Miklós: *Temes vármegye nemesi családai*. Budapest, 1895–1905. I–III.; Nagy Irén: *A magyar kamarai birtokok értékesítése a napóleoni háborúk idején*. A bécsi Collegium Hungaricum füzetei. Budapest, 1930.

Majláthfalva megalapítása

1. A dohánykertész falvak telepítésére nézve lásd Dáczer Károly: *Válogatott részletek a kincstári dohánykertésztségek 1843–1844-es telepítésének eredeti dokumentumaiból*. Tanulmányok Csongrád megye történetéből. XXI. Szeged, 1994; ugyancsak Dáczer: *Kamarai dohánykertésztségek telepítése a Dél-Alföldön (1843–1844)*. Szeged, 1998; Kovách: *A Bánság demográfiai...*
2. Ibidem.
3. Dr. Somogyi Gyula: *Arad szabad királyi város és Arad vármegye községeinek néprajzi leírása*. Arad, 1913.
4. Dáczer, i. m.
5. Ibidem.
6. OL. Az 1828-as összeírás, Temes megye.
7. A majláthfalvi római katolikus plébánia anyakönyvei.
8. A majláthfalvi római katolikus parókia, *Historia Domus*.
9. Ibidem.
10. OL. Az 1828-as összeírás.
11. Ibidem.
12. Dáczer, i. m. 48.
13. Ibidem 49–52.
14. Ibidem 82.
15. Ibidem 98–99, 112.
16. Ibidem.

Majláthfalva fejlődése 1848 és 1918 között

1. Varga János: *A jobbágyfelszabadítás kivívása 1848-ban*. Budapest, 1971. 122–144.
2. Spira György: *Parasztágunk és az első magyar polgári forradalom nemesi vezetése*. Századok, 1948. 101–149; Bartha István: *A kormány parasztpolitikája 1849-ben*. Századok, 1955. 849–881, 1956. 4–68.

3. Ibidem.
4. A majláthfalvi római katolikus parókia, *Historia Domus*.
5. Ibidem.
6. Fényes Elek: *Magyarország geographiai szótára*. Pest, 1851. III. 60.
7. *Magyar Statisztikai Közlemények*. 47.
8. Állami Levéltár, Arad; németszentpéteri római katolikus anyakönyvek.
9. Ibidem, majláthfalvi római katolikus anyakönyvek.
10. Ibidem, németszentpéteri római katolikus anyakönyvek.
11. Ibidem, majláthfalvi római katolikus anyakönyvek.
12. Németszentpéteri és majláthfalvi római katolikus anyakönyvek.
13. Ibidem.
14. Vingai polgármesteri hivatal, majláthfalvi polgári anyakönyvek
15. *Magyar Statisztikai Közlemények*. (röv. M. St. Közl.) 2. kötet.
16. Ibidem 47. kötet.
17. Ibidem 48. kötet.
18. Rubinek Gyula: *A Magyar Korona Országainak Mezőgazdasági Statisztikája*. Budapest, 1897. II. 440.
19. Ibidem.
20. M. St. Közl. 41. kötet.
21. Bellusi Baross Károly: *Magyarország földbirtokosai*. Budapest, 1893. 701.
22. Rubinek, 440–441.
23. Majláthfalvi római katolikus parókia, *Historia Domus*.
24. *A Magyar Szent Korona Országainak Helységnévtára*. Budapest, 1913. 881.
25. *Magyarország községeinek háztartása az 1908. évben*. Budapest, 1913. M. St. Közl. 39. kötet, 746–749.

A két világháború között

1. Jakabffy Elemér: *A bánági magyarság húsz éve Romániában*. Budapest, 1939.
2. *Unirea Transilvaniei cu România, 1. Decembrie 1918*. București, 1962. 662–669.
3. *Recensământul general al populației României, 1930*. 230.
4. Vingai polgármesteri hivatal, anyakönyvek.
5. Ibidem.
6. *Recensământul... 230*.
7. Ibidem.
8. Ibidem.
9. Wenczel József: *Az erdélyi román földreform*. Az Erdélyi Tudományos Intézet Évkönyve, 1940–1941. Kolozsvár, 1942. 301–465.
10. Berceanu, Valer: *La reforme agraire en Roumanie*. Paris, 1929; Contantinescu Mititza: *L' evolution de proprieté rurale et la reforme agraire en Roumanie*. Paris, 1926; Constantinescu: *Reforma agrară din 1918–1921*. București, 1928; *La reforme agraire en Roumanie et ses rezultats apres les derniers chiffres officiales, fin 1924*. București, 1925; Oșvada C. Vazul: *Reforma agrară pentru Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureș*. București, 1921; Móricz Miklós: *Az erdélyi föld sorsa. Az 1921-es román földreform*. Budapest, 1932; Oberding József: *Az erdélyi agrárreform*. Kolozsvár, 1930; Petrini, E.: *Reforma agrară*,

Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureș. București, 1929; Seres Dénes: *Új Románia földbirtokpolitikája*. Budapest, 1921.

11. Gr. Bethlen György: *Statisztikai adatok az erdélyi agrárreformról*. Magyar Kisebbség, 1924. III. 12, 257.
12. Jakabffy, i. m. 199.
13. *Ibidem* 214–215.
14. Dr. Páll György szerkesztésében *Magyar-Ház Évkönyv*. Temesvár, 1930.
15. *Recensământul general al populației României, 1956*. 142.
16. A majláthfalvi római katolikus parókia anyakönyvei.

Egyház és iskola

1. Majláthfalvi római katolikus parókia, *Historia Domus*.
2. *Schematismus Diocesis Csanadiensis pro anno Domini 1829*. 77–86.
3. *Historia Domus*.
4. *Ibidem*.
5. *Schematismus... pro anno Domini 1855*. 42.
6. *Historia Domus*.
7. *Ibidem*.
8. V. Popeangă: *Un secol de activitate școlară românească în părțile Aradului, 1721–1821*. Arad, 1974. 18.
9. Országos Levéltár. Budapest, Departamentum Regnicolaris 1828.
10. *Historia Domus*.
11. *Schematismus... pro anno Domini 1851*.
12. Fényes Elek: *Magyarország geographiai szótára*. Pest, 1851. III. 60.
13. Roz, Al.–Kovách Géza: *Dicționarul istoric al localităților din județul Arad*. Arad, 1977. 153 - lásd még a majláthfalvi általános iskola irattára.
14. Dr. Páll György szerkesztésében *Magyar-Ház Évkönyv*. Temesvár, 1930. 108.
15. A majláthfalvi általános iskola irattára, osztálynaplók.
16. Uo.
17. Végh Ottó: *A magyar óvodai oktatás kialakulása és Brunszvik Teréz*. (Brunszvik Teréz pedagógiai munkássága kötet), Budapest, 1962; Kovách Géza: *A Brunszvik Teréz-féle mozgalom aradi úttörői*. Múzeumi Kurir, Debrecen, 1976, 20–23.
18. A majláthfalvi óvoda irattára.

Egy kis néprajz

Ha egy mai település néprajzi hagyományait kutatjuk, bizony már csak az emlékezetre vagyunk utalva. Az egykori paraszti életforma tárgyi anyaga már rég az enyészet martaléka lett. S ez természetes folyamat. A ma emberétől senki sem kívánhatja, hogy a tűzhely padkáján aludják, hogy cseréptálból egyék s még kevésbé, hogy felöltse a rég feledett bőgatyát.

Am akkor felvetődik a kérdés, hogy egyáltalán van-e mit kutatnunk. Van-e a mai falunak jellegzetessége?

Kezdjük mindjárt a *településsel és a határhasználattal*.

A lét alapja a termelés, a munka. A falu lakossága a közelmúltban is kizárólag a mezőgazdaságból élt. Részben a földet művelte, részben jószágot tartott. Mindkét foglalkozási ághoz számos helyi szokás, gyakorlat diktálta jellegzetesség kapcsolódik.

Majláthfalva szervezeten telepített község, s a helyi földrajzi adottságoknak megfelelően kezdettől fogva azonos nagyságú telkekből álló négyzetes utcahálózat alakult ki. Hasonlóképpen egységesek voltak a telkekhez járuló szerződéses termőföldek. Ennek egyenes következménye, hogy nem bontakozhatott ki a régi jobbágyfalvakra annyira jellemző kötött nyomáskényszer, az úgynevezett fordulósz gazdálkodás. A majláthfalvi kertészek szabadon gazdálkodhattak bérelt földjeiken.

Ez nem azt jelentette, hogy a határ nem oszlott fel dűlőkre.

Pesty Frigyes 1864-ben indított nagy, országos méretű helynévanyag gyűjtésének kérdőíve Majláthfalvára is elkerült. Az akkori jegyző összeírása szerint a helység szántóföldjei a következő határrészekből állottak:

a) Bocskoros dűlő	3 dűlőből
b) Hosszú dűlő	2 ”
c) Rövid dűlő	7 ”
d) Dohányföld	8 ”
e) Herés	3 ”
f) Papdűlő	5 ”

Ezekhez kapcsolódnak a későbbiekben a következő határrészek:

- Szécsi Lénárt kútja
- Nagykút (ma 12-es dűlő)
- Czank kútja
- Vastag kútja
- Hodály (Kuzmadűlő)
- Tüskös
- Sárgás
- Temetőkert
- Úszató ér
- Községi legelő*

A majláthfalvi kertészek rendkívüli szorgalommal művelték földjeiket, mindenekelőtt gabonaféléket és dohányt termesztettek. Ez utóbbi kezdetben a telepések legjövödelmezőbb gazdasági ágazata volt, akárcsak a többi Arad megyei kertészfaluban (Kis- és Nagyiratos, Nagyvarjas stb.).

A belső kertek használatát nem szabályozta semmi, mindenki azt termesztett, amire leginkább szüksége volt.

Az állattartás

Mint láttuk, már 1828-ban, alig tíz évvel a telepítés után a falu állatállománya számottevő volt (179 szarvasmarha, 248 ló és 197 disznó). Ez a XIX. század végére és a XX. elejére tovább gyarapodott. 1911-ben 527 szarvasmarhát, 847 lovat, 1076 disznót, 177 méhkast és 11 640 szárnyast írtak össze. A legelterjedtebb szarvasmarha

A majlátiak mindig megbecsülték szép állataikat, ez a család még a lovának is helyet szorított a fényképen

fajta a pirostarka (311 darab), a fehér vagy magyar (49 darab), egyéb 167. Szinte valamennyi sertés mangalica fajta zsírdisznó. A birkatartás nem volt honos.

Mivel a közlegelő igencsak kicsi volt, Majláthfalván az állattartás a belterjes takarmányozáson alapult. Erdő híján a makkoltatás ismeretlen fogalom volt.

A szaporító jószágot – bikát, csődört – kezdetben a község tartotta el, később magánkézbe került.

A szarvasmarhákat tavasszal közös gulyába csapták, s ennek kihajtására és őrzésére gulyást szerződtek, akinek járandóságát közös megegyezés szerint fedezték részben terményben és gúnyában, részben pénzben.

A csürhe mellé hasonlóképpen kanászt fogadtak, aki kora reggel kürtöléssel gyűjtötte össze a falu sertéseit.

Nem lenne teljes a kép, ha nem emlékeznénk meg a baromfitartásról is, mely mindmáig jelentős. Aligha képzelhető el parasztház tyúk, kacska, liba vagy pulyka nélkül. Legkedveltebb tyúkfajok a borzas, a kopasznyakú, a kendermagos és a bóbítás vagy gatyástyúk.

Munkaeszközök

Telepes község lévén, az ősi magyar alapfoglalkozások, a halászat és vadászat hagyományait aligha kutathatjuk.

A határművelésnél azonban elég változatos a kép. A középkori vaspapucsos kerülő ekét Majláthfalván már nem használták. Ismeretes volt azonban a

fagerendelyre erősített vaseke. Ennek részei: az ekeszarv, a gerendely, a kormány és a kötővas. A gerendelyhez kapcsolták a hosszúkevasat vagy csoroszlyát és a barázdafordító szélesvasat. Az ekéhez tartozott még a kakasszeg és a váltószeg, az eketaliga, amelyet gúzzsal, „patting“-gal kapcsoltak az ekéhez.

A szántást követte a boronálás. Ismerték a fogas- és a tövisboronát. Ez utóbbira követ is tettek, hogy súlyosabb legyen.

A gabonabetakarítás az aratással kezdődött. Régi mondás: „A gabonát aratják, a tengerit letörik“. Az aratás legrégebbi eszköze a sarló. Majláthfalván azonban a kezdetektől fogva a kaszát használták, a sarló csak a marokszedők munkaeszköze volt, akik a kévéhez összeszedték a levágott gabonát. Ezt a kévekötők búzából font kötéllel összekötötték és keresztbe rakták. A búzakereszt általában 17 kévéből állott. A négyszer négysoros keresztre fejjel lefelé került a „pap“, hogy az esőtől megvédje a kalászokat. Az aratást viaszéréskor kezdték, hogy ne peregjen ki a szem.

Kévébe kötötték a búzát, a rozsot és az árpát. A zabot, a bükkönyt, magnak szánt lóherét boglyákba rakták.

Kaszálták a szénát is, amelyet száradás közben forgattak, majd vasvillával gyűjtötték össze. A kasza tartozéka volt a kaszakő s az ehhez tartozó szaru továbbá az üllő és a verő.

A begyűjtött gabonát nyomtatták, többnyire lóval. (Híres szólás: „Nyomtató lónak ne kösd be a száját.“)

A bőrdarabbal összekötött egykori kétbotos cséphadarónak már az emléke sem él.

Miután elterjedt a cséplőgép, a cséplés régi módszere teljesen eltűnt. Ekkor jelenik meg a szűrű (máshol szérű), ahová a learatott és már a kereszttekben is jól kiszáradt gabonát kétsoros asztagokba rakták. E két sor között dolgozott a cséplőgép, amelynek munkásait a bandagazda válogatta össze (gépész, zsákos, etető, kévevágó, villás, pelyvahordó, szalmahordó, kazalrakó).

A kukoricatörés őszi munka volt, a lefört tengerit hazahordták, s a hántásra otthon került sor.

A szemesterményt részben kotárkákban (máshol hombárnak hívják), zsákokban tárolták. A csöves kukoricát léces oldalú górékban tartották, hogy száradhasson.

Szállítás

Mint a statisztikákból kitűnik, Majláthfalván a mezőgazdasági munkához, s természetesen a szállításhoz is, csak lovat használtak. A lófogat sokkal inkább kocsi, mint szekér. A lovaskocsi a gyorsabb hajtáshoz s a nagyobb teherhez igazodott. Részei: a felhére, a felhérepálca, a kisafa, a tengely, a párna, a rúd, a rúdágas és az éha vagy juha.

A lovat felhámozták. A hám részei: elöl szügyellő (vastagszíj), felül a hátszíj, alul a hasló. A ló nyakán van a nyakló, ehhez kötik a ló fejére a kantárt. A kantárhoz tartozik a feszítő, a karikászabla és a szemző, amely főleg az ijedős ló szemét védi.

A hámot az estráng vagy húzószíj köti a kisafához, s a gyeplő vagy hajtószár erősíti a közághoz.

A parasztház

A megváltozott tágas, vaskerítéses házak láttán szinte megrökönyödve bámul az ember a roskadozó, itt-ott még fellelhető régi parasztvityillókra. Pedig egykor

Majláthfalván is általános volt a *nád- vagy zsupfedeles vert falú ház*. Ennek anyaga föld, amelyet „fecskerakással“ vagy „töméssel“ vertek keménnyé.

Amint Monostor felől beérünk Majláthfalvára, ma is szembetűnik egy nagy gödör, a „*Sárgás*“. Onnan származott a falu építőanyaga.

A vert falú ház fala széles és rendkívül kemény. Erre helyezték a tetőszerkezetet, melynek fő eleme a mestergerenda, más szóval a „*majorpang*“.

E gerendára támaszkodtak a *szarufák*, amelyek közül a két szélsőt *macskafával*, a szemköztiakat pedig *kakasülővel* kötötték össze. A szarufák közötti tapasztott, háromszög alakú első részt nevezték *kontyosfalnak*.

A szarufákra rakták a *zsupot*, melynek szélét deszkákkal szegélyezték. Ezt nevezték *oromdeszkának* vagy *madárdeszkának*. Ha náddal fedték be a házat, akkor azt *csaptető* erősítette a fedélre.

A ház központi részén illett bele a tetőszerkezetbe a *vakkémény*, más szóval a *pendelykémény*. Ez a trapéz alakú szerkezet tapasztott fűzfavesszőből, *cserényből* készült s beletorkollott a négy szellőzőlyukkal ellátott védett téglakéménybe. A tapasztott *boglyakemence* hátsó része a nagyházat fűtötte, füstje szabadon szállott a vakkémény irányába. Első része nyitott tűzhellyel a pítvarba torkollott. Itt voltak a füstölt húst, szalonnát, sonkát tartó ágasok.

A ház udvari részén húzódott a faoszlopokon nyugvó tornác, amelyen a *veréce* vagy *lécesajtó* zárta el a baromfi elől a bejáratot. A tornácból létra vezetett a padlásra. Az egészen korai vert falú házaknál zárt tornác még nem létezett.

A ház belseje rendszerint három helyiségre oszlott: középen a *pítvar*, ebből nyílt balra a *nagyház*, jobbra a *kisház*.

A nagyház bútorzata egyszerű, legtöbbször saját készítésű vagy paraszt mesterember munkája: két magas, párnákkal dúcolt ágy, sarokpad, sublót vagy almárium, kelengyeláda, kecskelábú asztal és edénytartó téka, a falon képek, falinaptár, festett tányérok.

A pítvarban, amely egyben a konyhát is helyettesítette, a sut körül összpontosultak a főzés kellékei. Itt tartották az edényeket, a tűz fölé függeszthető vasüstöt, az étkezést szolgáló egyszerű eszközöket: gyúródeszkát, sodrófát, kanalast, tejeskaszlit, vízespadot stb.

A kisházban csak egyszerű fapadok, lisztesláda, hombár, néha ormótlan asztal, zsákok, rosta, dagasztóteknő s a szövés-fonás eszközei voltak láthatók.

Az udvar melléképületei a gazdasági adottságoktól függtek: istálló, disznóól, dohányszárító pajta, kukoricagóré, szekérszín stb. Mindent az egyszerűség és gyakorlatiasság jellemezte.

Azt a néhány régi, a XX. század elején épült házat, ami Majláthfalván még megmaradt, nagyon átalakították, a modern idők életformájához igazították. Többé-kevésbé már csak az átformált boglyakemence idézi az eltűnt időt.

A múlt század ötvenes és hatvanas éveiben terjedt el a faluban egy jellegzetes új épülettípus: a kisajtós ház, belső fedett tornáccal.

Az egykori népviselet

Ma Arad vidéki vagy bánáti magyar népviseletről aligha beszélhetünk, mert az a bokorugrós szoknya, pruszlik és lajbi, amelyeket táncosainkon láthatunk, nem eredeti: stilizált. Még elemeiben is alig emlékeztet az egykori paraszti öltözetre, amelyet régi családi fényképeken csodálhatunk meg.

De milyen is volt az egykori Arad vidéki népviselet? A válaszadásnál mindenekelőtt különbséget kell tennünk férfi és női, téli és nyári, hétköznapi és ünnepi öltözet között.

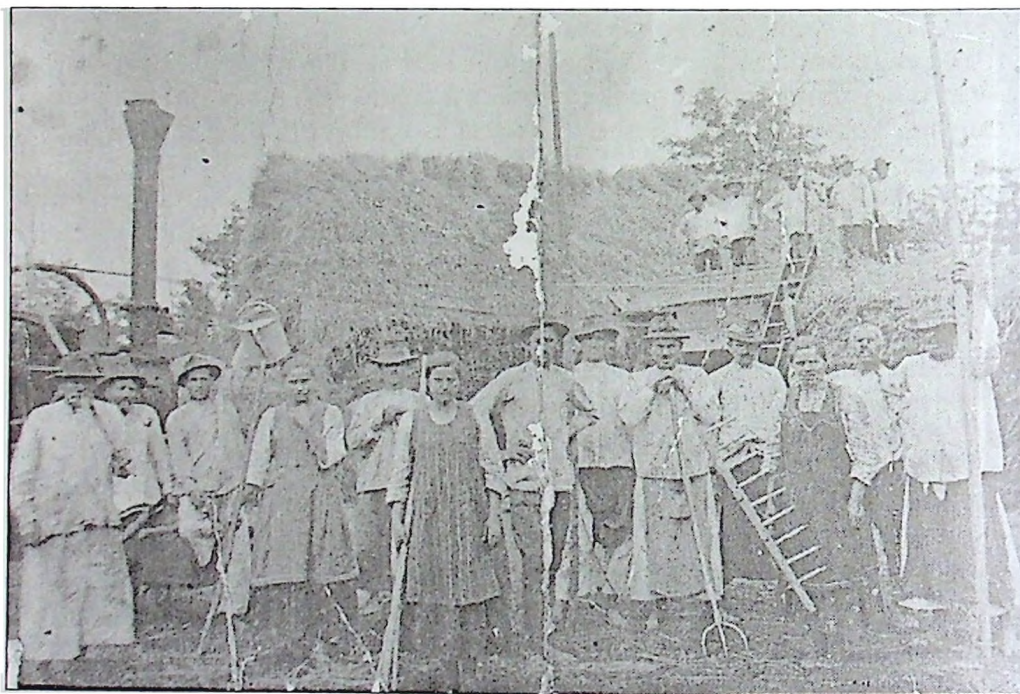
Mindaddig a legmegfelelőbb ismertetést Somogyi Gyula 1913-ban megjelent monográfiájában találjuk. Lehet, hogy ez a leírás nem mindenben illik Majláthfalvára, esetleg más szóhasználat volt honos, mégis úgy véljük, hogy ez áll a legközelebb nagy- és dédszüleink viseletéhez.

Eszerint a közismert férfi öltözet alapja a nyáron viselt bőgatya és bőujjas ing, amelynek vállát fehér hímzés díszítette. Ez felelt meg legjobban az izzasztó nyári munkához. Mindkettő alapanyaga egyszerű kendervászon, vásári gyolcs vagy pamutfonállal kevert kender (miszer), amelynek anyagát a parasztszöny szötte házi szövőszéken. A kendertermesztés és -feldolgozás mint alapvető házimesterség, hasonlóképpen a fonó, ahol télen a lányok a fonás mellett szórakoztak is, ma már a múlté.

A *bőgatyát* általában nyolc méter anyagból szabták négyzetesen, s így omlott le ráncosan körülbelül egy arasszal térden alul. Derékban a korcon belül madzaggal kötötték meg.

Az ingre jött a *pitykés vagy gombos fekete mellény*. Ez már vásári áru volt, parasztszabók varrták fekete posztóból.

A lábbeli a *fekete kopogós csizma*, ezt csizmadiamester készítette, rendszerint vásáron forgalmazták, akárcsak a nyári viselet elmaradhatatlan kellékét, a *szalmakalapot*.

Cséplőbanda Jankó István gépe előtt a két világháború között. A képmínőség gyenge, de látható a bőgatya

Pósa Mihály és Tarkó János háza előtt a Cseperegi utca lakói

Az ünnepi öltözet abban különbözött, hogy díszesebb volt. Így, például, a bőujjú hófehér gyolcsing hímzése gazdagabb, a bőgatya anyaga elérhette a 16 métert is, s a lábón hullámosan omlott le. Az ing felett a *fehér vagy rézpitkés* lajbit, más szóval a hundrit, míg a bőgatya felett kék vagy fekete színű kötényt hordtak. A csizma is igényesebb volt, bokánál ráncos, keményebb szárú.

Télen posztónadrágot és posztókabátot hordtak. Nagy hidegben a kabát alatt *báránbőr mellyedzőt* viseltek. Átmeneti viseletként megemlíthető még a darócszűr vagy suba.

A női viselet legfőbb részei voltak a gyolcsing és a szoknya alatt hordott *pendely*. Az ing fölött ujjas blúzt viseltek, ennek neve a *vizikli vagy vizitke*, más szóval *otthonka, ráncoska*. Télen a mindennapi női viselet tartozéka volt a hosszúujjú színes kelméből varrt, vasalatlan, testhez simuló *leveske* (más szóval kutyaing). A lányok lábukon fehér harisnyát, úgynevezett „trimflit“, valamint gomboscipőt viseltek, az asszonyok *lagosszárú csizmát*.

A hajviselet a kortól függött, lányoknál két pántlikával összefont hosszú haj, asszonyoknál konty, kétágú csontfésűvel feltűzve, melyre sötét kendőt kötöttek. Lányok, férjhezmenetel előtt, nem viselhetek kontyot (a felkontyolás a lakodalom elengedhetetlen rítusa volt). Ünnepkor a haj díszje egyszerű mezei vagy kerti virág.

Az ünnepi öltözet terpedtebb, több, keményített alszoknya, hímzett kötő, télen ugyancsak díszesen hímzett *irhabekecs*.

A vásári áru térhódítása már az első világháborút követően kiiktatta a háziszőttet, viszont a gyári gyolcs tarkasága, könnyűsége és gyarlósága akarva-akaratlan a praktikusság elvét juttatta szóhoz, következésképpen a régi viselet csak ritka s egyre fogyó alkalmakra korlátozódott (lakodalom, búcsú, népiünnepély), hogy aztán végképp úrrá legyen rajta az enyészet.

Bibliográfia

1. *Anjoukori Okmánytár*. Codex diplomaticus Hungariae Angedavensis, I–VII., Budapest, 1897–1920.
2. Anonymus: *Gesta Hungarorum*. Béla király jegyzőjének könyve a magyarok cselekedeteiről. Budapest, 1977.
3. *Aradul permanență în istoria patriei*. Arad, 1978.
4. Bellusi Baross Károly: *Magyarország földbirtokosai*. Budapest, 1893.
5. Baróti Lajos: *Adatok Délmagyarország XVIII. századi történetéhez*. Budapest, 1897–1907.
6. Bartha István: *A kormányparasztpolitikája 1849-ben*. Századok. Budapest, 1955. 849–881, 1956. 4–68.
7. Berceanu, Valer: *La reforme agraire en Roumanie*. Paris, 1929.
8. Gróf Bethlen György: *Statisztikai adatok az erdélyi agrárreformról*. Magyar Kisebbség, Lugos, 1924. 12. sz. 257.
9. Borovszky Samu: *Csanád vármegye története*. I–II., Budapest, 1887.
10. Borovszky Samu: *Temes vármegye*. Budapest, é.n.
11. Böhm Lénárt: *Délmagyarország, az úgynevezett Bánság külön története*. I–II. Budapest, 1867.
12. Buchmann Károly: *A délmagyarországi telepítések története*. Budapest, 1938.
13. Constantinescu: *Reforma agrară din 1918–1921*. București, 1929.
14. Csánki Dezső: *Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában*. I. Budapest, é.n.
15. Czirbusz Géza: *A Temes és Torontál megyei bolgárok*. Temesvár, 1913.
16. Dáczer Károly: *Válogatott részletek a kincstári dohánykertészségek 1843–1844-es telepítésének eredeti dokumentumaiból*. Tanulmányok Csongrád megye történetéből. XXI. Szeged, 1994.
17. Dáczer Károly: *Kamarai dohánykertészségek telepítése a Dél-Alföldön (1843–1844)*. Szeged, 1998.
18. *Documente privind istoria României*. Seria C. Transilvania, I–XI. București, 1951–1985.
19. Engel Pál: *A temesvári és moldovai szandzsákság törökkori települései (1554–1574)*. Szeged, 1996.
20. Fábrián Gábor: *Arad vármegye leírása historiai, geographiai és statistikai tekintetben*. Arad, 1835.
21. Fekete Nagy Antonius, Kenéz Victor, Solymosi Ladislaus, Érszegi Geysa: *Monumenta Rusticorum in Hungaria Rebellionum MDXIV*. Budapest, 1979.
22. Fekete Nagy Antonius, Makkai László, Lukinich Imre: *Documenta Historiam Valachorum in Hungaria illustrantia, usque ad annum 1440*. Budapest, 1941.
23. Fényes Elek: *Magyarország geographiai szótára*. Pest, 1851. I–IV.
24. Firu, I.- Albu, C.: *Umanistul Nicolaus Olahus*. București, 1968.
25. Grisellini Francesco: *Încercare de istorie politică și naturală a Banatului Timișoarei*. Timișoara, 1984.
26. Győrffy György: *István király és műve*. Budapest, 1977.
27. Győrffy György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. Budapest, I. 1964.

28. Herrschaft, Hans: *Banater Schwaben, Guttenbrunn*. Timișoara, 1938.
29. Hockl, N.: *Traunau, Geschichte eines Schwabendorfes*. Jimbolia, 1930.
30. Jakabffy Elemér: *A bánsági magyarok húsz éve Romániában*. Budapest, 1939.
31. Juhász Coloman: *Die Stifte des Tschanader Diozöse im Mittelalter*. Ein Beitrag zur Frühgeschichte des Banates. Münster, 1927.
32. Káldy Nagy Gyula: *A csanádi szandzsákság 1567. és 1579. évi összeírása*. Szeged.
33. Káldy Nagy Gyula: *A gyulai szandzsákság 1567. és 1579. évi összeírása*. Békéscsaba, 1982.
34. Kalmár János: *A Kollonich-féle Einrichtungswerk és a 18. századi bánsági berendezkedés kérdése*. Századok füzetek, 1. Budapest, 1993.
35. Knauz Nándor: *Monumenta Ecclesiae Strigoniensis*. I–II. Strigonii, 1873–1882.
36. Kovách Géza: *Arad első írásos említése*. Körösi Műhely, 1992, 1.
37. Kovách Géza: *Dicționarul istoric al localităților din județul Arad*. (Al. Rozzal együtt.) Arad, 1997.
38. Kovách Géza: *A Bánság demográfiai és gazdasági fejlődése (1716–1848)*. Szeged, 1998.
39. Kovách Géza: *A mezővárosi kézművesség elterjedése a 19. század első felében a Bánság és a Körösök vidékén*. II. Nemzetközi Kézművesipar-történeti Szimpózium, Veszprém, 1982.
40. Kovách Géza: *Ahol Dózsa és Horea hadai jártak*. Bukarest, 1976.
41. Küntzig Johannes: *Saderlach (Zádorlak), 1737–1937*. Eine allemanische Bauerngemeinde in rumänischen Banat und ihre Südschwarzwälder Urheimat. Karlsruhe, 1938.
42. Lendvai Miklós: *Temes megye nemesi családai*. I–III. Budapest, 1895–1905.
43. *A Magyar Szent Korona Országainak Helységnevtára*. Budapest, 1913.
44. *Magyar Statisztikai Közlemények*. 1–48. Budapest, 1900–1914.
45. Maksay Ferenc: *Magyaország birtokviszonyai a XVI. század közepén*. I–II. Budapest, 1990.
46. Márki Sándor: *Arad vármegye és Arad szabad királyi város története*. I–II., Arad, 1892–1895.
47. *Monumenta Vaticana historia regni Hungariae illustrantia*. I/1 Rationes collectorum pontificarum in Hungaria, I/2 Actae legationis cardinalis Gentilis.
48. Móricz Miklós: *Az erdélyi föld sorsa, Az 1921-es román földreform*. Budapest, 1932.
49. Nagy Gyula: *A nagymihályi és sztáray gróf Sztáray család oklevéltára*. I. 1234–1344, II. 1347–1457, Budapest, 1880–1889.
50. Nagy Irén: *A magyar kamarai birtokok elárverezése a napoleoni háborúk idején*. A bécsi Collegium Hungaricum füzetei. Budapest, 1930.
51. Ortvy Tivadar: *Történeti adattár Csanád egyházmegye hajdana és jelenéhez*. Temesvár, 1872.
52. Ortvy Tivadar: *Temes vármegye és Temesvár város története*. IV., *Oklevelek*. 1183–1430, Pozsony, 1906.
53. Oberding József: *Az erdélyi agrárreform*. Kolozsvár, 1930.
54. Pataki Iosif: *Domeniul Hunedoara la începutul secolului al XVI-lea*. București, 1973.
55. Dr. Páll György szerkesztésében: *Magyar-Ház Évkönyv*. Temesvár, 1940.

56. Pesty Frigyes: *Krassó vármegye története*. III–IV., Budapest, 1882–1884.
57. Pesty Frigyes: *Szörényi bánság és Szörény vármegye története*. I–III., Budapest, 1877–1878.
58. Pesty Frigyes: *Helységnévtár*. Kézirat, Országos Széchényi Könyvtár, Temes vármegye.
59. Petrini, E.: *Reforma agrară, Transilvania, Banatul, Crișana, și Maramureșul*. București, 1929.
60. Prodan D.: *Reglementarea urbarială în Banat de la 1780*. Anuarul Institutului de Istorie. Cluj, XII., 1968.
61. *Recensământul general al populației din România, 1930*.
62. *Recensământul general al populației României, 1956*.
63. Rubinek Gyula: *A Magyar Korona Országainak Mezőgazdasági Statisztikája*. Budapest, 1897.
64. Seress Dénes: *Új Románia földbirtokpolitikája*. Budapest, 1931.
65. Spira György: *Parasztágunk és az első magyar polgári forradalom nemesi vezetése*. Századok, 1949. 101–149.
66. Suciú C.: *Dicționarul istoric al localităților din Transilvania*. I–II., București, f.a.
67. Szakály Ferenc: *Magyar adóztatás a török hódoltságban*. Budapest, 1981.
68. Szentkláray Jenő: *Mercy Claudius Florimundus gróf kormányzata a temesi Bánságban*. Újabb részletek Délmagyarország XVIII. századi történetéhez. Temesvár, 1900.
69. Szentkláray Jenő: *Száz év Délmagyarország újabb történetéből*. Temesvár, 1879.
70. Țintă Aurel: *Prima perioadă a colonizărilor habsburgice în Banat*. Timișoara, 1971.
71. *Unirea Transilvaniei cu România, 1. Decembrie 1918*. București, 1972.
72. Varga János: *A jobbágyfelszabadítás kivívása 1848-ban*. Budapest, 1971.
73. Wenczel József: *Árpádkori új Okmánytár*. 1–12, Pest, 1860–1875.
74. *Zsigmondkori Okmánytár*. I., I/2 Budapest, 1958.